

RESEPTIO $\frac{2}{12}$

KIRKON ULKOASIAIN OSASTON TEOLOGISTEN ASIAIN TIEDOTUSLEHTI

Suuntana yksi, pyhä, yhteinen ja apostolinen

RESEPTIO 2/2012

PÄÄKIRJOITUS

Suuntana yksi, pyhä, yhteinen ja apostolinen 3

I LUTERILAIS-KATOLINEN EKUMENIA TÄNÄÄN

Satoa korjaamaan? Avauspuheenvuoro luterilais-katolisen ekumenian seminaarissa 1.3.2011 5

Tomi Karttunen

“The Apostolicity of the Church”: An overview on the recent Lutheran /

Roman Catholic Dialogue..... 8

Wolfgang Thönissen

The Question of a Common Statement of the Eucharist..... 21

Pirjo Työrinoja

II ARKKIPIISPA VIKSTRÖMIN EKUMEENINEN PERINTÖ

John Vikströmin juhlaKirjan julkistus 11.10.2011, saksal. srk 29

Tomi Karttunen

John Vikströmin ekumeeninen linja: Alustus arkkipiispa John Vikströmin juhlaKirjan

The Same Church in All Directions – Lutheran Identity an Ecumenism julkistamistilaisuudessa

11.10.2011 Saksalaisessa kirkossa Helsingissä 30

Risto Cantell

John Vikströmin ekumeeninen rooli 34

Eino Murtorinne

Kiitospuhe 39

John Vikström

III LUTERILAIS-BAPTISTISET SUHTEET

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Baptistikirkon sekä

Finlands svenska baptistsamfundet’in oppikeskustelut 1997–2012 – arviointia..... 41

Tomi Karttunen

Luterilainen opetus kirkon ja valtion suhteesta 63

Antti Raunio

IV KIRKON NÄKYVÄ YKSEYS

Näkyvä ykseys metropoliitta Johanneksen ajattelussa: Metropoliitta Johanneksen muistoseurat

Kainuun opistolla 26. - 27.8.2011 73

John Vikström

V MATKARAPORTTIEN TIIVISTELMÄT

EPKY:n Ecclesia semper reformanda –hankkeen tapaaminen Debrecenissä Unkarissa 13. - 16.10.2011 ... 81
Timo-Matti Haapiainen

LML:n IV Luther-seminaari Wittenbergissä 30.10. - 13.11.2011 81
Elina Hellqvist

Pyhän Henrikin päivän matka Roomaan 17. - 22.1.2012 82
Seppo Häkkinen

Pohjoismaiden ja Baltian ekumeenisten sihteerien kokous 30.1. - 1.2.2012 83
Tomi Karttunen

Saksan yhdistyneen evankelis-luterilaisen kirkon Klausurtagung 10. - 13.3.2012 84
Irja Askola

LML:n V Luther-seminaari Wittenbergissä 5. - 17.3.2012 85
Ville Hassinen

With Passion for the Church and for the World. LWF European Church Leadership Consultation,
Ostrava, Tsekki 10. - 15.5.2012 85
Ulla Jokela

Skotlannin kirkon kirkolliskokous 19. - 25.5.2012 86
Pekka Yrjänä Hiltunen

LML:n neuvoston kokous Bogotassa, Kolumbiassa 12. - 20.6.2012 87
Maria Immonen, Risto Jukko, Tomi Karttunen, Matti Repo

VI HAETTAVANA OLEVAT STIPENDIT 89

ISSN 1235-8878

RESEPTIO/kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat

Osoite: PL 185, 00161 Helsinki, p. 09-1802287, kotisivu: <http://sakasti.evl.fi/reseptio>

Toimitus: TT Tomi Karttunen (päätoimittaja), TM Tapani Saarinen (toimitussihteeri)

Etukannen kuva: Tomi Karttunen (piispa Henrik)

Takakannen kuva: Luterilais-baptistiset neuvottelut 2012

Logon suunnittelu: Juha Silvo

Paino ja taitto: Kopio Niini Oy

Pääkirjoitus

Suuntana yksi, pyhä, yhteinen ja apostolinen

Viime elokuussa Helsingissä järjestetyssä kansainvälisessä Luther-kongressissa oli esillä reformaattorin merkitys yliopiston opettajana ja uudistajana. Suomalaisena painotuksena oli tällä kertaa Lutherin teologian merkitys etenkin luterilais-katolisen ekumenian näkökulmasta. Historiallisesti ja teologisesti sekä roomalaiskatolisen kirkon koon ja maailmanlaajuisen vaikutuksen ansiosta tämä on varsin perusteltua. Onhan selvää, että luterilainen reformaatio sai syntynsä nimenomaan katolisen kirkon reformiliikkeenä.

Yhdessä Luther-kongressin seminaarissa, jota johtivat katolisen kirkon keskeisen ekumeenisen tutkimuslaitoksen, Paderbornin instituutin johtaja Wolfgang Thönissen sekä instituutin tutkijoihin kuuluva Augustinus Sander OSB, käsiteltiin Lutheria nimenomaan katolisesta näkökulmasta eli ”konfessorisesti”. Tämä ei kuitenkaan ollut ainut näkökulma vaan osoitettiin myös, miten historiallisesti ottaen 1500-luvun lopulta alkaen kehittyi vähitellen 1600-luvulla ”tunnustuksellinen” ja 1800-luvulla erityinen ”protestanttinen” Luther-tulkinta. Konfessorisesta näkökulmasta käsin voidaan sanoa, että Luther olisi hyvin mahtunut Trenton konsiilin keskustelijoiden joukkoon, osaksi näkemysten kirjoja. Loppuasiakirjat tosin olivat hieman tiukempia. Toisaalta sitten vaikkapa piispaksi vihkimistä kommentoidessaan Luther oli varsin lähellä Vatikaanin II konsiilin linjaa.

Monesti on todettu, että Vatikaanin II konsiili yleisesti ottaen toteutti monia Lutherinkin ajamista uudistuksista. Viime aikoina on korostettu, mm. paavi Benedictus ja uskonopin kongregaation uusi johtaja Gerhard Ludwig Müller, että konsiilia tulee tulkita siitä lähtökohdasta käsin, että se toteutti ”uudistuksia jatkuvuudessa” eikä ”katkoksen hermeneutiikkaa”. Tämä sopii periaatteellisesti hyvin myös luterilaiselle teologialle keskeiseen ajatukseen perinteen ja nykyajan vuoropuhelusta. Tähtäyspisteessä on Sanan tuleminen lihaksi tietyssä ajassa ja paikassa, niin ettei se menetä omaa olemustaan, apostolista evankeliumia ja elävää uskonperintöä.

Tässä Reseptio-lehden numerossa ovat esillä yhtäältä dialogi roomalaiskatolisen kirkon kanssa ja sen hedelmien sadonkorjuu. Toisaalta jatketaan Reseption 2/2011 teemaa siinä mielessä, että julkaistaan emeritusarkkipiispa John Vikströmin juhlaKirjaseminaarissa pidettyjä puheen- vuoroja. Jubilaarihan korosti yhtäältä luterilaisuuden juuria läntisen kristikunnan perinnössä ja sitä kautta jakamattoman kirkon traditiossa mutta myös sen elävää yhteyttä reformaation jälkeen syntyneisiin kirkkoihin ja kristillisiin yhteisöihin. Tässä mielessä joukkoon sopivat hyvin myös vuoden 2012 alussa baptistien kanssa pidetyn dialogitapaamisen kaksi esitelmää ja päätteeksi John Vikströmin kirjoitus viime vuosikymmenien huomattavasta kansallisesta ja kansainvälisestä ortodok-

sikirkon vaikuttajasta, metropoliitta Johanneksesta ja hänen käsityksestään kirkon näkyvästä ykseydestä.

Ekumeenisessa liikkeessä on meneillään sadonkorjuu, mistä esimerkkinä ovat niin kansainvälisen luterilais-katolisen dialogin kesällä valmistunut, reformaation merkkivuoden 2017 viettoa käsittelevä dokumentti *From Conflict to Communion*, suomalais-ruotsalaisen dialogin raportti *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä*, kotimaisen luterilais-baptistisen dialogin yhteenveto sekä loppukesästä ikään kuin BEM-dokumentin 30-vuotisjuhlan kunniaksi hyväksytty Faith and Order –komission järjestyksessään toinen konvergenssidokumentti *The Church. Towards a Common Vision*. Mainittakoon, että tänä

vuonna tulee lokakuussa kuluneeksi myös 20 vuotta *Porvoon yhteisen julkilausuman* valmistumisesta. Ekumeenisena dokumenttina sekin oli satoa jo 1930-luvulta asti käydyistä ekumeenisista keskusteluista anglikaanien ja Pohjolan luterilaisten, erityisesti Ruotsin ja Englannin kirkkojen kesken. BEM-asiakirja eli niin kutsuttu Liman dokumentti antoi sitten viimeisen ratkaisevan sysäyksen selkeällä korostuksellaan koko kirkon apostolisuuden primaarisuudesta ja piispallisen sukcession ymmärtämisestä kirkon ja sen apostolisen sanoman jatkuvuuden yhteydessä merkkinä ja instrumenttina, joka kutsuu yhä uudestaan kirkko, joka jatkaa apostolien jalanjäljillä evankeliumin lähettiläänä voimanaan itse läsnä oleva Kristus.

Tomi Karttunen

I luterilais-katolinen ekumenia tänään

Satoa korjaamaan? Seminaari luterilais-katolisesta ekumeniasta 1.3.2011

Avauspuheenvuoro

Tomi Karttunen

Tämän seminaarin otsakkeena on ”Satoa korjaamaan?” Se viittaa viime kesänä eläkkeelle siirtyneen Vatikaanin Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston presidentin, kardinaali Walter Kasperin vuonna 2009 ilmestyneeseen kirjaan *Harvesting the Fruits. Basic Aspects of Christian Faith in Ecumenical Dialogue*. Sen motto on peräisin Galatalaiskirjeen 6. luvun 9. jakeesta: ”...jos emme hellitä, saamme aikanaan korjata sadon.” Kasper siis viittaa siihen, että pyrkimys kohti kirkkojen ja kirkon näkyvää ykseyttä on kärsivällisyyttä vaativaa, mutta kantaa hedelmää ennen pitkää.

Osoituksena siitä, että hedelmiä on jo saatu kypsytettyä ja korjattuakin esimerkiksi juuri Roomalaiskatolisen kirkon lukuisissa dialogeissa luterilaisten, reformoitujen, anglikaanien ja metodistien kanssa Kasper on koonnut kirjaansa tiiviin pakettiin vuosina 1967 tai 1970 alkaneista kansainvälisistä dialogeista ja niissä saavutetusta yhteisymmärryksestä kristologiassa, triniteetiopissa, pelastuksen ja pyhityksen asioissa, kirkko-opissa sekä käsityksessä kasteen ja ehtoollisen sakramenteista.

Lähtökohtana näille dialogeille oli tunnetusti se, että Vatikaanin toisen konsiilin ekumeniadekreetti *Unitatis redintegratio* (1964) oli julistanut kristittyjen ”ykseyden palauttamisen” olevan yksi konsiilin periaatteellisista painopisteistä. Konsiilin mukaan ”Kristus Herra perusti yhden Kirkon ja vain yhden Kirkon”. Niinpä kristittyjen jakautuminen ”on avoimesti ristiriidassa Kristuksen tahdon kanssa, loukkaa maailmaa ja vahingoittaa kaikkein pyhintä asiaa, evankeliumin julistamista kaikille luoduille.” (UR 1). Tämän dekreetin myötä Katolinen kirkko tuli virallisesti mukaan ekumeeniseen liikkeeseen ja käynnisti joukon ekumeenisia dialogeja niin kansainvälisellä, kansallisella kuin paikallisellakin tasolla.

Kasper toteaa näiden dialogien pyrkineen seuraamaan ylimmäispapillista rukousta ja tähänneen kipeiden eroavuuksien ja eroamisten voittamiseen pohjanaan yhteinen usko Jeesukseen Kristukseen, niin että saavutettaisiin ”täysi näkyvä kommuunio”, yhteys ja ykseys totuudessa ja rakkaudessa. Lopputulemana tästä kaikesta Kasper toteaa: ”Dialogit ... näyttävät,

että ne voivat pohjustaa tietä sille, mikä on Herran tahto ja monien kristittyjen syvä kaipauksen kohde: että kaikki olisivat yhtä jakaessaan Herran yhden pöydän. Tällä tavoin ekumeeniset dialogimme, sen rikastuttamina, mitä olemme saaneet Jumalan avulla menneinä vuosikymmeninä, käynnistävät uuden – ja toivon mukaan yhtä hedelmällisen – vaiheen, ehkä vähemmän entusiastisen ja raittiimman, mutta siitä huolimatta täynnä toivoa ja Hengen dynamiksen täyttämän.”

Paavillisella Kristittyjen ykseyden neuvostolla on käynnissä kolmatta vuotta laajempikin ekumeeninen sadonkorjuuprojekti, jonka tarkoituksena on tuoda esiin se, mitä on viiden vuosikymmenen aikana saavutettu lähtien liikkeelle tilanteesta, jossa tuskin puhuttiin toisten kirkkojen ja niiden edustajien kanssa. Pyrkimyksenä on elävöittää ekumeeninen näky, niin että uusi ekumeenikkojen polvi jatkaisi työtä innokkaasti ja kärsivällisesti.

Vatikaanin toisen konsiilin mukanaan tuomaan avautumiseen liittyy osaltaan myös Suomen ja suurimman kirkkomme, evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen työ. Ekumeniikan keskeinen pioneeri Suomessa Seppo A. Teinonen, – jonka elämä ja elämäntyö odottavat muuten vielä perusteellista tutkimusta – oli tarkkailijana Vatikaanin toisessa konsiilissa ja ohjasi väitöskirjoja roomalaiskatolisesta teologiasta etenkin niin kutsutun Küng-projektin yhteydessä. Teinosen ajatus klassisen kristinuskon perustavasta merkityksestä ekumeeniselle työlle on elänyt ja vaikuttanut syvällisesti Suomessa.

Ekumeniikka on oppiaine akatemian ja kirkon välimaastossa. Ovathan sen tut-

kimuskohteena pitkälti kirkkojen ja kirkkoliittojen ekumeenisesti kiinnostavat dokumentit, tunnustukset ja ekumeniassa vaikuttaneet henkilöt ja heidän ajattelunsa. Tuomo Mannermaan aloittama ja professorina kaitsema niin sanottu Helsingin koulukunnan Luther-tutkimus sai sekin keskeisiä herätteitä yhtäältä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon teologisesta dialogista ja toisaalta kaiketi myös luterilais-reformoiduista dialogeista. Ajatus uskossa läsnä olevasta Kristuksesta, uskon ja rakkauden yhteen kuuluvaisuudesta ja tähän liittyvä tulkinta Lutherin teologian realistisesta perusluonteesta ovat vaikuttaneet paitsi akateemiseen tutkimukseen myös kirkolliseen teologiaan ja ekumeniaan. Näkyvin esimerkki tästä lienee luterilais-roomalaiskatolinen *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista* vuodelta 1999, johon myös Metodistien maailmankonferenssi liittyi vuonna 2006.

Muiden luterilais-katoliseen ekumeniaan liittyvien aloitteiden ohella tänään tarkasteltavana oleva, keväällä 2010 julkaistu ruotsalais-suomalainen dialogiraportti *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* pyrkii syventämään YJV:ssä saavutettua yhteisymmärrystä ja tarkastelemaan vanhurskauttamista kirkon ja sen elämän näkökulmasta. Raportti on yhtäältä historiallinen, toisaalta opillinen selvitys. Niinpä tässäkin seminaarissa kiinnitetään huomiota sekä opilliseen konvergenssiin ja konsensukseen että historialliseen kontekstiin Suomen ja Ruotsin luterilaisuudessa. Raportti luovutettiin viime huhtikuussa paaville ja Kristittyjen ykseyden neuvostoon, joka on jakanut sitä alueellisissa piispainkokouksissa tiedoksi. Raporttia jaettiin kattavasti myös Luteri-

laisen maailmanliiton yleiskokouksessa Stuttgartissa viime kesänä.

Luterilais-katolisen ekumenian paikkaa suomalaisessa ekumeenisessa kentässä paikannettaessa lainaan saatteeksi luterilaisen emeritusarkkipiispan John Vikströmin avauspuhetta piispainkokouksessa vuonna 1996: ”...kirkon jatkuvuuden vaaliminen on meille tärkeä voimavara ollessamme tekemisissä katolisten, ortodoksien ja anglikaanien kanssa, ja se myös muistuttaa meitä yhteisistä juuristamme. Uskonpuhdistuksen perillisinä meillä on toinen kirkon uudistusta koskeva voimavara. Sen huomaamme pyrkiessämme vahvistamaan siteitä niin kutsuttuun protestanttiseen kristikuntaan. Jatkuvuuden ja uudistuksen välinen suhde on näin ollen meille luterilaisille erityisen merkittävä ja haastava problematiikka. ... Olemme halunneet jatkaa kirkossamme

Mikael Agricolan jatkuvuutta korostavaa linjaa, kun olemme vuosisatojen jälkeen päässeet tekemisiin toisenlaisen katolisen kirkon kanssa kuin millaisen olemme tavanneet esimerkiksi Paavali Juustenin Suomen piispainkronikassa tai Sakari Topeliuksen Välskärin kertomuksissa. ... Mikäli vanhurskauttamisesta saavutetaan katolisen kirkon ja luterilaisten kirkkojen kesken riittävä yksimielisyys ja oppituumiot todetaan katteettomiksi ... - kuten tapahtui YJV:sta - ... Sen jälkeen voidaan pyrkiä täydellisempään yksimielisyyteen vanhurskauttamisopista ja käydä käsiksi muihin erottaviin opinkohtiin, jotka koskettavat muun muassa paaviutta, Marian asemaa kirkossa ja kirkon virkaa.” Tänä katsomme ja arvioimme, miten on onnistuttu meillä ja muualla ja miten olisi ehkä viisasta jatkaa eteenpäin lähestyttäessä ekumeenisesti reformaation 500-vuotismerkkivuotta 2017.

“The Apostolicity of the Church”

An overview on the recent Lutheran / Roman Catholic Dialogue

Wolfgang Thönissen

Hundred years ago, the modern ecumenical movement was born in Edinburgh. The World Council of Churches founded in 1948 and the ecumenical dialogue being in progress since the end of the Second World War had a determining influence on the life of the church, more than any other religious movement. Indeed, the 20th century is a century of ecumenism. A lot has been achieved: mutual contacts are maintained between the persons responsible for the church, conversations and theological dialogues, the common prayer for the unity of the Christians, the common mission for the elementary questions of mankind and their social life in the world, the Charta Oecumenica for Europe, the mutual recognition of baptism, the Joint Declaration on the Doctrine of Justification between the Lutheran World Federation and the Roman Catholic Church. The ecumenical dialogue led to an overwhelming wealth of documents of growing consensus. The impression that the division of Christianity did not reach right down to the roots of the common Christian heritage, also seems to be theologically confirmed. Christian churches and ecclesial communities are on the path towards vis-

ible unity in faith. Even though nobody knows the time when Christians throughout the world will again come together to share the Lord's Supper and the Eucharist, the hope of re-establishing visible unity among Christians obviously has not proved to be illusory.

The Lutheran/Catholic dialogue on apostolicity

The study document on the “Apostolicity of the Church” presents us with a text which is complex in its origins, in its methodology and in its outcomes. It was produced between 1995-2006 by the Lutheran / Roman Catholic Commission for Unity, as commissioned by the Lutheran World Federation and the Pontifical Council for Christian Unity, and has been submitted to the two commissioning institutions and through them to their respective churches. Accordingly it constitutes a study document of a Commission and not of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity itself.

Although this is not the first time the subject of apostolicity has been on the agenda of the international commission, this is

the first document to present an explicit and comprehensive historically and theologically differentiated exposition of this subject. In contrast to the preceding documents, it indeed represents a study document in the fullest sense of the word, accessible only to ecumenism experts.

With its many biblical, theological and historical insights it goes beyond all previous study documents, but nevertheless still requires more precise and in-depth reflection from the perspective of systematic theology.

Even after decades of hard-fought ecumenical struggle, a common understanding of ecclesial office remains a rich source of conflict. The question of ministry is the crux of ecumenical dialogue. The core questions here involve the subjects of tradition and apostolic succession. Even though appreciable rapprochement can be discerned in the question of succession, the differing theological approaches still diverge considerably from one another. The Study Document of the Lutheran-Catholic Commission does not offer a fully formulated consensus on the issue under consideration as the Joint Declaration on the Doctrine of Justification does, but it does present ways and means of clarifying such a consensus. The present document is explicitly intended as an interim appraisal, and should therefore not be confused with an ecumenical consensus document. The significance of the issue does not depend solely on the differing intrinsic evaluations of these specific theological controversies, but rather on the circumstance that questions of apostolicity and apostolic succession coincide with the

fundamental sacramental structure of the church. The dispute over apostolic succession in the episcopal office is at the same time a dispute over the understanding of the church as such.

The objectives, methodologies and subjects of the dialogue so far

The starting points of a document in Lutheran-Catholic dialogue are the actual traditional controversial theological problem constellations inherent in each specific issue, and the related reciprocal condemnations. The dialogue is therefore directed towards an examination of the existing confessional differences at issue, with the goal of overcoming the theological obstacles. All previous documents are understood to be steps along the path towards the reestablishment of full visible communion between the as yet separated churches.

The international Lutheran-Catholic dialogue has from its inception dealt with the questions which led to the schism between Lutherans and Catholics. The first document of 1972 "The Gospel and the Church" maintained the normativity of the apostolic origin of the church, represented in concrete form in the apostolic succession. Therefore if we wish to sound out the future prospects of a far-reaching common understanding between Lutherans and Catholics, that can only take place within the context of a continuous process of theological rapprochement, in which Lutherans and Catholics gradually come to understand one another better, clear away the existing obstacles between them and finally attempt reciprocal acceptance.

The international dialogue commission long ago identified four areas of theological controversy on which the clarification of the question of reciprocal recognition of ministry depends:

- 1) the question of the institutional continuity of the church;
- 2) the ordained ministry within this ecclesial institution;
- 3) the teaching function of ecclesial office; and
- 4) its jurisdictional function (DWU 3,375).

While the first question revolves around the problem of apostolic continuity in the structures of the church and apostolic succession in particular, the second concerns the concrete shaping of this ministry within the apostolic continuity of the church, the third question deals with the resulting problem of the teaching function of the church, the fourth with the legal and canonical governance which is important for the external structure of the church. The current document takes up the first three questions explicitly, while the fourth has not been considered here.

The particular process followed by the study document is based on a detailed description of the fundamental methodological questions. The entire biblical and historical material on the issue of the apostolicity of the church and apostolic succession, including the question of ecclesial teaching and its binding character is reviewed from a joint Catholic and Lutheran perspective.

Shared understanding of the apostolicity of the church

The starting point of these specific reflections is the question whether Lutherans and Catholics are able to find a common answer to the question of what makes the church apostolic. In order to answer this question, extensive investigation is undertaken of the New Testament and of historical theology. As well as a variety of voices and forms, the New Testament offers one clear option for the apostolicity of the church. The document states: Jesus' proclamation of the gospel of God led, according to the testimony of the gospels, to the call to follow Christ. From among the disciples who followed him, Jesus chose a group of twelve persons whom he sent out entrusted with the task of mission to the world. Matthew, Luke and John testify to a definitive universal commissioning of the apostles by the risen Christ, which is to be understood as authorisation. According to Paul, an apostle is a messenger who has been named and authorised by Christ. To that extent an apostle is a missionary, but not every missionary is also an apostle. This apostolic sending of the messenger is essential for the foundation of the congregation. The apostle is therefore a founder. The congregations derive their origin from him. Even though the title "apostolos" is applied retrospectively to the twelve, the college of apostles does not lack authority on that account. That is made clear by the example of Paul, who was not one of the twelve. The first ecclesial structures and congregational forms grow out of this foundational apostolic community. Then the ministry of "episcopus" plays an essential role. The "episkopos" is the

overseer, guardian and protector, as far as the defence of the apostolic legacy of the Christian congregations and their communion with one another is concerned. The emergence of a threefold order within the local structure is ultimately the logical progression of the apostolic legacy. Since that time the church has constantly striven to remain faithful to apostolic testimony. Thus fidelity to the apostolic mission is integral to the essence of the church.

The second chapter is able to build on this foundation. Statements about apostolicity in the early church and in the Middle Ages make it clear that there were at first very different and diverse perceptions, conceptual developments, forms and constructions of this one office. The question now is to determine how the apostolicity of the church can be understood from a Catholic and a Lutheran perspective respectively. In the first instance it is essential to keep in mind the asymmetry in the relationship of the Lutheran and Catholic churches which results from the fact that the Lutheran Church sees no difficulty in regarding the Catholic Church as apostolic, while on the other hand the Catholic Church has until now considered the reverse out of the question. In order to find a way out of this impasse, the study document takes recourse to an argumentation set out at the Second Vatican Council and in the Decree on Ecumenism in particular. According to this, Catholic theology sees itself as justified in inferring an implicit recognition of these churches and ecclesial communities as apostolic by asking in what measure the ecclesial elements which speak for apostolicity are to be found in the separated churches and communities.

Crucially, the Decree on Ecumenism pointed out that the separated churches and communities indeed stand in an as yet imperfect ecclesial communion with the Catholic Church by virtue of the fact that the elements referred to, such as baptism, can be validated for our own as well as for the other separated churches or communities. Therefore everything which comes from Christ and leads to him (UR 3) must be included in the assessment process.

The study document recognises as a commonality the fundamental biblical insight that the apostles are sent out by Christ as authorised witnesses to his resurrection, and the recognition that the apostolic testimony is both the normative origin and the abiding foundation of the church. The central and decisive factor for the apostolic legacy is the gospel of Jesus Christ. This gospel is to be understood as the definitive message of the proclamation of Jesus Christ. The church is therefore apostolic in as far as it remains faithful to this truth of the gospel of Jesus Christ as testified by the apostles.

With the Council of Trent and in the light of the teaching of the Second Vatican Council, we are able to establish the hard-won common insight that the gospel proclaimed by Christ through the apostles is the source of all saving truth in the faith and life of the church (DH 1501). To maintain this gospel within the church is the task of apostolic tradition (DV 8). When the study document seeks to represent the Lutheran understanding of the apostolicity of the church, it highlights apostolicity in the dimension of the gospel as God's Word. The proclamation

of the gospel represents the core of the church. Therefore the church is apostolic from the Lutheran perspective because it can be traced back to the substance of the gospel. But the main problem facing a Lutheran-Catholic consensus seems to reside in the clarification of the question whether and in what way this recognition of the apostolicity of the church is necessarily linked to the criterion of a specific form of the apostolic succession of individual ministries. Is a particular historical structure integral to the substance of the gospel, and therefore also binding? It is not only the question of the apostolicity of the church, its doctrinal and conceptual description as a characteristic of the church, which stand in the foreground, but the question of how to define the relationship between the foundation of the church on the one hand, which is as such apostolic, and its apostolic structure and ordering on the other. While efforts towards regaining a common ground are commendable, the theological problem becomes evident immediately in this distinction between foundation and structure, which is constantly reiterated throughout this study. To speak of shared participation in the apostolicity of the church is not unproblematic, for it could give rise to the impression that while we are in agreement on the foundation, we are prepared to accept the freedom of a diversity of concrete forms and orders. Catholic doctrine however stresses that maintaining the truth of the gospel on the basis of the sacramental character of the church is bound up with a concrete structure of transmission. At this point we must take up the question of apostolic succession and ordained ministry.

Rapprochement in the understanding of ministry

The task of the third part of the study is then to answer the following question: How has the substance of the apostolic legacy been maintained in the structure and order of the church? In order to answer this question the document begins with a biblical orientation once more. Already in New Testament times, taking their direction from the apostolic origin of the church, structures and orders of local leadership and church doctrine are developed, whereby the close connection between leadership and doctrine is particularly underscored. The progressive formation of a structure of differentiated ministries with a threefold hierarchy, the development of the episcopal office and the continuity of the bishops in a local church are the decisive criteria for the church and markings of its foundational apostolic orientation. At the time of the Reformation and the Council of Trent a whole complex of problems become intertwined which now need to be disentangled. The study document develops two perspectives which are intended to lead to common understanding on the controversial issues. According to the intentions of the Reformers, the doctrine of the priesthood of all the baptised is meant to deprive the social and juridical subdivision of the whole of Christendom into clergy and laity of its theological foundation, and to abolish the class hierarchy with its salvation history interpretation (No. 202). In baptism all Christians participate in Christ's priesthood. Luther's reform efforts are therefore not directed against the establishment of the ministry as such. Ecclesial office is understood as ministry in

the service of public proclamation of the gospel in word and sacrament within the congregation. On many occasions Luther speaks of the divine institution of ordained ministry, for without the special ministry of proclamation there can be no fitting proclamation of the gospel. The crucial question for Luther was whether in an historical emergency situation a congregation can also recommend one or more persons from within its midst for the special ministry of proclamation through prayer and the laying on of hands. The episcopal office arises out of the need for visitation as care for the purity of proclamation, and the task of ordination. The sacramental episcopacy can therefore also in Luther's view be understood as a sign of the apostolicity of the church. The challenge facing Lutheran-Catholic dialogue consists in the scrupulous investigation and evaluation of these historical actualities. The principal task is to overcome simplistic alternatives in the understanding of ministry. The following sets of dichotomies have for a long time been considered mutually exclusive characterisations: on the Lutheran side ministry as the function of the congregation alone, and on the Catholic side the character *indelebilis* attached to the office and distinguishing the person of the office-bearer; on the Catholic side the hierarchical prominence of the episcopal ministry, on the Lutheran side the office of presbyter as the sole form of ordained ministry. The long-pursued goal of confrontation on controversial theological issues by both sides has denigrated the one at the expense of the other. The Second Vatican Council succeeded in overcoming this dichotomy by rightly highlighting the significance of the common priesthood. The priesthood of ministry and the priesthood of all be-

lievers each participate in their specific way in the priesthood of Christ (LG 10). The episcopacy becomes the fundamental form of ordained ministry as the office in which the church is grounded, and into which the ministry of the presbyter is integrated (LG 26, 28).

A joint appropriation of this complex history of the office and its succession leads to the insight: the priesthood of all the baptised and the special ordained ministry do not stand in competition with one another for Lutherans or for Catholics. The one ministry established by God is necessary for the existence of the church. Within the apostolic mission of the whole church, ordained office bearers have special duties which relate to the public ministry of the word of God, the gospel of Jesus Christ, which the church is commissioned to proclaim to the whole world. Ministry is essentially service of the gospel. Each office and each office bearer must be measured against this apostolic mission. Induction into office occurs through ordination, whereby a Christian is called and sent, through prayers and the laying on of hands, into the service of public proclamation of the gospel in word and sacrament. The subdivision of the office into a more local and a more regional ministry arises as an historical development out of the significance and task of the office as a ministry of unity and faith. The Lutheran churches too acknowledge their episcopal polity in so far as they recognise an office which has the duty of care for the communion in faith of the local congregations.

In spite of these common perspectives some distinctions must be drawn. The

sacramentally transmitted office of the bishop in apostolic succession is integral to the structural fullness of the church. To that extent it is a sign and an instrument of the apostolic tradition. When Lutheran theology maintains that the sacramental episcopacy is a sign of the apostolic mission of the church, then we can see that as progress towards a common Lutheran-Catholic understanding. But according to Catholic doctrine, as the study document itself stresses, the sacramental sign of ordination is not present in all its fullness because of the lack (*defectus*) in the understanding of the doctrine of apostolic succession. Thus within the perspective of shared historical appropriation a difference is perceived which does not yet seem to be overcome.

Clarification in regard to the binding teaching of the church

While a promising rapprochement can be discerned in fundamental insights of ecclesial office in apostolic succession in regard to the fundamental testimony of Holy Scripture, Catholic and Lutheran conceptions of the canonicity of Scripture diverge widely, in particular on the substantiation and understanding of the binding teaching of the church. Is there, in view of the great differences, any prospect of a common understanding? Can a renewed re-examination of the biblical material and historical developments lead to progress with a view to convergence?

Shared remembrance of the history of the binding teaching of the church brings to light numerous shared elements: the rule of faith (*regula fidei*) as a form of transmission of the gospel, the creeds as ex-

pressions of the truth of revelation, the canon of Holy Scripture as normative testimony for the teaching and life of the church, the interpretation of scripture in the service of the church's proclamation, the Councils of the first eight centuries in service of the truth of faith and its public confession. In contrast to this normative development within the common doctrinal development, the process of differentiation in the epoch of confessionalisation results in divergent elements: the appeal to scripture in critical contrast to the appeal to the authority of the teaching office. In the end this debate was conducted in terms of the disputed definition of the relationship between church and scripture. At this point the authority of scripture and the authority of the church clearly diverged from one another. What had for centuries necessarily been thought of as mutually exclusive alternatives can today from the perspective of regained commonality be considered as different but need not be seen as contrary.

If it is essential for the church to remain in the truth of the gospel in order to be church, it can at the same time be said of the Lutheran side that the church can only make explicit what the Holy Scriptures already contain. The teaching office which exists within the Lutheran church is indeed not binding in the sense of an institutional authority, but nevertheless the teaching of the church plays a significant role within the church. Teaching is related to the interpretation of the Holy Scripture. This is a task which implies a supra-congregational responsibility over and above the individual local congregation which is binding and necessary. Therewith it becomes clear that for the Lutheran side,

too, episcopate is necessary for the teaching of the church. Therefore in the Lutheran view the ministry of teaching must be exercised in an interplay of persons and authorities.

For the Catholic side, too, this leads to a deeper insight. The Canon of Holy Scripture established by the Council of Trent is based on the authority of the tradition, the canon is a gift of the tradition, that does not exclude Holy Scripture itself from making its presence felt in the tradition as testimony of God's work of salvation and as God's words (DV 9). To that extent we arrive at an interim balance: the ecclesial teaching office does not exist in isolation in the interpretation of scripture, thus scripture itself is an active subject within the church and the tradition. Consequently it gives rise to various instances of witness which, working together, take responsibility at different levels and with varying degrees of binding force for the task of teaching. The structures and the working methods of ecclesial teaching are of course necessary in order to establish the binding force of scriptural interpretation, extending up to the ultimate binding authority of the teaching office.

The study document sets down the following as its interim results: Firstly, there is agreement on faith in God's work of salvation in the death and resurrection of Jesus Christ, which is testified by the Easter witnesses in the power of the Holy Spirit. "Jesus Christ is God's definitive word of grace in person" (No. 432). Secondly: it has been entrusted to the church to proclaim God's word and to maintain it in continuous succession. Thirdly: the content of Scripture is the source and

touchstone for the proclamation of the church.

From that point on differences become evident, in the definition of the relationship between gospel and church, scripture and tradition, and in the relationship of the teaching office to the various instances of witness of the word of God. When Catholics emphasise that the tradition is indispensable for the interpretation of the word of God, they mean that scripture is the inspired word of God which is entrusted to the living process of the transmission of the church and its teaching office. Lutherans on the other hand point to the norm of scripture which stands as a critique of the process of tradition and has precedence over it. But Lutherans too are certain that the creeds which originate in the tradition of the church are grounded in Holy Scripture. In regard to Scripture and tradition we must ask whether Lutherans and Catholics do not today agree with one another more than has occurred in the past. Finally, if Catholic doctrine understands magisterium as the task of teaching pertaining to the bishops and to the college of bishops with the Pope as its head, then that represents an indispensable component of the ministry of the church in which scripture, tradition and teaching office are intertwined (DV 10). But Lutherans are also of the conviction that the teaching office as one of the various instances of witness fulfils a critical function in the public proclamation of the gospel.

Growth in agreement, remaining differences

Lutheran- Catholic dialogue on apostolicity and apostolic succession leads to the

following common understanding: the apostolic tradition, as transmission of the mission of the apostles – emanating from Christ – to proclaim the gospel, is bound to the personal succession of those who proclaim it as the concrete form of the tradition within the structured community of the church. That occurs in the sense of a working together of different forms of witness of the word of God. Here particular significance is accorded to the communion of bishops as a sign of fidelity to the gospel. All of these individual factors together combine to form an intrinsic, essential and ordered interrelationship which owes its existence to divine institution. The study document links apostolicity, succession and communion together in one common theological interrelationship which is indissoluble. “Fidelity to the apostolic gospel is therefore pre-eminent in the interplay of *traditio*, *successio*, and *communio*. The internal ordering of those three aspects of the apostolic succession is of great significance” (no. 291).

With that the study document succeeds in giving prominence to an important commonality in the understanding of the church as apostolic, and over and above that, it is able to identify a series of elements which lead to an essential rapprochement. In this sense the document reflects a pleasing interim account which takes up various preceding study documents, affirms them and carries them further.

Concluding evaluation

The question whether that provides a far-reaching and promising agreement in the question of apostolicity and apostolic suc-

cession can not yet be conclusively answered in the affirmative. The difficulty in this issue lies above all in the circumstance that here we are not dealing with a single classical doctrinal question but with the nature and structure of the church. The document therefore offers in the first instance a renunciation of mutually exclusive alternative possibilities. It seeks ways out of the constrictions of the theological controversies of the past centuries. That must be expressly taken into consideration here. Therefore this document forms an important stage on the way to mutual recognition of ministries, and deserves to be appreciated as such. The question is no longer whether apostolic succession belongs to the apostolicity of the gospel but how it does so. An important step towards a common understanding has therefore been taken, although different pathways are still being trodden by Lutherans and Catholics in the evaluation of this question.

Therefore the study document does not establish any full consensus in the question of apostolicity of the church. To what extent one can already speak of a “differentiated consensus”, as the study document implies, is a matter for further debate. The judgement within the document that specific remaining differences are no longer to be seen as church dividing is premature. When the apostolicity of the church is defined in the study document essentially as fidelity to the gospel, that gives priority to the Lutheran perspective rather than giving expression to the full Catholic understanding. In Catholic understanding, the sacramental structure of the church, which is realised in the Eucharist and in the ecclesial office including the teaching office, is essential. There the fundamen-

tally incarnational character of the church is realised. The Catholic understanding seeks thereby to unswervingly maintain the salvation event of Jesus Christ in the community and in the living witness of the church, as the body of the Lord in his many members. Therefore from the Catholic viewpoint the study document, in referring to the relationship of the church to the word of God or the gospel, fails to give sufficient expression to this sacramental structure of the church. It does not satisfactorily clarify the indispensable necessity of the concrete form of the sacramental office of consecration and in particular of the sacramental episcopal office in apostolic succession.

Open questions

The document in its entirety draws the strength of its argumentation from a hermeneutical interplay of foundation and form which has not yet been sufficiently discussed. It takes up this characteristic distinction between the foundation and the form of office without wishing to determine exactly in which way the two dimensions of the one office are to relate to one another. But it is at precisely this point that the main problem of the suggested solution lies. The study document implies that the one essence of apostolicity can find concrete realisation in different forms, which are then able to grant one another reciprocal recognition. That solution would however call into question the unicity and universality of the one church of Jesus Christ and its sacramental nature.

The desire to clarify the question of reciprocal recognition of ministries in ap-

ostolic succession therefore demands a scrupulous systematic theological argumentation. If one adopts the figure of thought of “nature and form” which has in the meantime become current in ecumenical dialogue, in the first instance one must proceed on the basis that foundation and form of ecclesial office are not to be played off against one another. The question is of course how differing formations of office can lend expression to the unity of the church of Jesus Christ in a concrete visible form. According to Catholic understanding the interconnectedness of the two aspects constitutes the sacramental nature of the church and the episcopal office. To that extent the answer to the question cannot consist in complete license for any form of office.

Any conclusive judgement of these complex ecumenical issues will proceed from the doctrine of apostolicity and apostolic succession as it was renewed by the Second Vatican Council: the church stands once and for all on the foundation of the apostles. In the creed the churches participating in ecumenical dialogue jointly confess the abiding normativity of the apostolic testimony. But in the precise definition of that apostolicity the conceptions of the churches and the ecclesial communities diverge from one another. The Catholic Church proceeds from the conviction that the apostolic succession is an essential expression and an instrument of the apostolic tradition of the church. The Second Vatican Council has within the framework of the traditional ecclesial doctrine contributed the more recent conviction that the church is bound forever to the one word of God, and that tradition and Scripture, springing from the one

source, together form the one treasure of the word of God (DV 10). In that tradition the succession represents the form of the transmission while the transmission is the substance of the succession. The *successio apostolica* arises from the word of God and is abidingly bound to it. Succession is thus participation in the mission of the gospel. The ecumenically significant question, to which ecumenical dialogue seeks an answer, arises in regard to the extent to which the *successio apostolica* belongs to the *traditio apostolica*, and how the two are related to one another. The question to be clarified in the future is whether Christianity today can jointly support the conviction that the succession in episcopal office is a sign and instrument of the apostolicity which is essential for the life of the church.

A view beyond the Lutheran / Catholic dialogue: What is possible in ecumenism today?

At the beginning of the 21st century a completely different insight occurs. The documents of consensus elaborated by commissions of dialogue are not adopted by the churches. The results of these dialogues are evaluated by many as being phrases of compromise. Conventional denominational positions furthermore characterize the own self-understanding. There is no longer a common German translation of the Holy Scriptures. There are still no common celebrations of the Lord's Supper between Protestant and Catholic Christians. The churches are still not able to recognize each other. It seems as if the Christians would more and more drift apart. Many feel this situation to be

contradictory. The ecumenical impulse obviously is exhausted.

Furthermore, the new millennium has created new problems: the worldwide terrorism, the wars in the Iraq, Afghanistan and the Middle East. The climate changes restrict the livelihood of mankind. The Islam presses forward into the old European centres with a vengeance. The worldwide financial crisis firmly keeps the states and the societies under control. The consequences have not been overcome. One could have the impression that in view of modern challenges the ecumenical movement itself obviously would have fallen ill and grown old. Christendom of the 21st century seems to handle other tasks than ecumenical ones. But is this diagnosis really correct? Did ecumenism reach the end of the line? Do we still really need a visible sign of Christian unity?

Let us barely state the facts: in Germany and elsewhere in Europe, Protestant, Catholic, Orthodox and Free Church communities still organize mutual worship services, prayers, prayer times, pilgrimages and other events. There are regularly big ecumenical conferences and sessions, where Christians jointly assure one another the common task. Churches declare themselves in favour of strictly retaining the Sunday protection. Christians jointly give their support to asylum seekers. Christians jointly protest against war and other military conflicts and fight for fair peace. Jointly they read the Holy Scriptures. In many years of tireless theological discussion, male and female theologians were able to show that the mutual doctrinal and denominational condemnations

of the churches pronounced at the time of the 16th century no longer need to be maintained. Christians jointly confess the Living God in Jesus Christ through the action of the Holy Spirit; they have again a mutual theological language. They are able to express their faith in mutual theological convictions. The English expression for this is “Harvesting the fruits”, that is to say: to bring in the harvest. Many years ago, the past master of ecumenical theology, the Lutheran Harding Meyer, promoted for so-called in via declarations. In that, the churches being involved in the dialogue should have drawn an end result within separate questions: How far did we get in the dialogue? Could previous differences be overcome? In what questions a consensus could be achieved and is it sufficient to jointly celebrate the Eucharist? As the result of the internal work of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity, the President of the Council, Walter Kardinal Kasper, recently formulated and presented such an interim result of the international ecumenical dialogue in which the Catholic Church participates together with Anglicans, Lutherans, Methodists and Reformed. Not included in this end result are the dialogues with the Old Oriental and Byzantine Orthodox Churches.

To draw an interim result, this task is on the agenda. Where it is done, it shows us today: in many questions we have achieved a basic agreement on issues of faith, on the understanding of man and the image of humanity, on the practice of cooperation. In particular, the following results can be stated: In the central question of the Reformation, the doctrine of justification, a consensus in basic truths

could be achieved. By grace alone (*sola gratia*), through faith in the saving action of Jesus Christ (*sola fide, solus Christus*), not personal merit, man receives salvation in Christ. As to baptism, a lot of churches in Germany have signed among themselves an agreement of mutual recognition. In this document, it is expressed that baptism as a sacrament is a mutual bond in Christ and that it also reunites Christians among themselves. With regard to the Eucharist, the old theological contradictions and disagreements, in the question of the real and essential presence of Jesus Christ in, with and under the signs of bread and wine, in the question whether the Eucharist is a sacrifice of the church, could be overcome. Also with regard to the question of ministry, the controversy between the priesthood of all faithful and the special priesthood of ministry is out-dated. It seems to be clear that the church of Jesus Christ needs a special religious office in order to proclaim the Gospel and to minister sacraments, being established in the community and standing opposite to it at the same time. With this basic orientation, the church of Jesus Christ favours the Apostolic tradition to which she owes herself; the religious office in the church is a vivid expression of this tradition. Insofar, the church lives in structures of a vivid succession. Moreover, Christianity learns that it needs a ministry of unity, constantly reminding it of its origin in Christ. Whether this ministry must or can be practiced by the Bishop of Rome, admittedly is controversial but, however, it does not appear to be impossible. The conviction increases that the church of Jesus Christ only lives and grows in the

intertwining of the Word of God, the witness of faith and the institution of the ministry appointed by Christ.

All in all: despite all contradictory affirmation, we live as Christians in “church” communion already for a long time, we have developed a culture of cooperation which is impressive. Old theological controversies can be considered to be overcome. However, that is not yet the end of

our common path, we still have a lot to do, a good many things tremendously hurt but we are united in the fellowship among each other and with Christ. In a society which is often felt to be disunited, it again becomes more and more clear how much it is essential to jointly confess the faith in Jesus Christ. The basic conviction of the ecumenical movement that all should be one has not vanished, it sustains.

The Question of a Common Statement of the Eucharist

Pirjo Työrinoja

The president of the Lutheran World Federation, Bishop Munib Younan, in December of last year, said before meeting Pope Benedict XVI that their churches should issue a common statement on Holy Communion to mark the 500th anniversary of the Protestant Reformation that Martin Luther began in 1517.

“Our [the Lutheran federation’s] intention is to arrive at 2017 with a common Roman Catholic-Lutheran declaration on Eucharistic hospitality,” Younan told the Italian Protestant news agency NEV the day before his audience with the Pope on Dec. 16th.

In a speech at his meeting with Younan, Pope Benedict praised the progress that he said had taken place in Catholic-Lutheran dialogue but did not make any reference to the bishop’s Eucharist proposal.

“Eucharistic hospitality” means that Catholics would be able to receive Communion at a Lutheran celebration of the Lord’s Supper, and Lutherans would be able to do the same at a Catholic Mass.

Catholic doctrine currently forbids such bilateral acceptance. The Second Vatican Council, held from 1962 to 1965, said that Protestants, “did not keep the genuine and integral substance of the Eucharistic mystery.”

In 1999, the Catholic Church and the LWF signed the Joint Declaration on the Doctrine of justification (how a person is saved). This doctrine was one of the main points of contention between Catholics and Lutherans in the 16th century.

At the audience with Bishop Younan, Pope Benedict described the 1999 declaration as, “a significant step along the difficult path towards re-establishing full unity among Christians and a stimulus to further ecumenical discussion.”

The Pope added, “In these years leading up to the 500th anniversary of the events of 1517, Catholics and Lutherans are called to reflect anew on where our journey towards unity has led us and to implore the Lord’s guidance and help for the future.”

In today’s seminar, we are discussing some historically significant years. The contribution of my brief presentation will be a general overview of proposals made for a statement on the Eucharist and for the possibility of intercommunion. Dr Jari Jolkkonen will focus on the details of the proposed statement.

Next year, we celebrate the 50th anniversary of the Second Vatican Council. Vatican II demonstrated increasing ecumeni-

cal openness on the part of the Roman Catholic Church. The atmosphere was ecumenically charged and hopeful. As we know, beginning even before the closing of the Council, official discussions were held between the Lutheran World Federation and the Pontifical Council (then Secretariat) for Promoting Christian Unity.

The work of that First Phase of doctrinal discussion created a valuable foundation for further discussion, even to this very day. After five sessions it submitted a report titled "The Gospel and the Church" in 1972. This report, known as the Malta Report, remains a significant ecumenical attempt to consider various aspects of the church in a broad theological perspective.

To that report was attached a recommendation for implementing intercommunion in situations related both to mixed or inter church marriage and to pastoral counseling and ecumenical gatherings.

We may now ask what the Malta Report highlighted regarding unity and intercommunion:

B) Intercommunion

1) Fellowship in Eucharistic celebration is an essential sign of church unity. Therefore, striving for altar fellowship is central for all those who seek the unity of the church.

2) In our day the problem of altar fellowship or intercommunion presents itself in a new way. Mutual recognition has progressed among the churches and they have become much more strongly

aware of their common mission in the world. In some places members of our churches have met together at the Lord's Table and are convinced that they have thereby shared the Sacrament. It is clear to us that at times unthinking and spiritually irresponsible actions are a hindrance to a final solution. On the other hand, the various experiments in common celebration of the Lord's Supper are also signs of the seriousness of the question and make urgent additional theological and canonical clarification. In this situation church leaders have a manifold responsibility. They must consider that the celebration of the Lord's Supper can be separated neither from confessing Christ and his Eucharistic presence nor from the fellowship of the church; but they must also take care lest they hinder the work of the Spirit. They should by their helpful instructions lead the community of believers in hope for the reunion of all separated Christians.

3) It is apparent to us that the questions raised here and the attempts at solution which have been offered call for still more thorough investigation. Nevertheless, at least some directions which led to answers to these questions can be indicated. There was agreement that our common baptism is an important starting point in this matter of Eucharistic fellowship. To be sure, this is not the only prerequisite for complete altar fellowship, but it should force us to examine the question of whether the former exclusion of certain communities of baptized Christians can be rightfully continued today.

4) Although there are considerable differences of opinion on this matter in the Catholic Church it is pointed out on the Catholic side that there is no exclusive identity between the one church of Christ and the Roman Catholic Church. This one church of Christ is actualized in an analogous manner also in other churches. That also means that the unity of the Roman Catholic Church is not perfect but that it strives toward the perfect unity of the church. In this sense the Eucharistic celebration in the Catholic Church also suffers from imperfection. It will become the perfect sign of the unity of the church only when all those who through baptism have been invited in principle to the table of the Lord are also in reality able to partake.

5) The Lutherans emphasized that the communion practices of the separated churches must receive their orientation from that which is demanded of the church by the ministry of reconciliation among men. For the Lord's Supper is given to men by the crucified and risen Lord so that they might be received into his fellowship and saved through it. A celebration of the Lord's Supper in which baptized believers may not participate suffers from an inner contradiction and from the start, therefore, does not fulfil the purpose for which the Lord established it. For the Lord's Supper is the reconciling acceptance of men through the redemptive work of Jesus Christ.

6) Practical consequences emerge from these considerations for Lutherans and for Roman Catholics. All steps taken by the churches must be shaped by se-

rious efforts to further the unity of the churches. Because of the anomalies of present church divisions, this unity will not be suddenly established. A process of gradual rapprochement is necessary, in which various stages are possible. At present it should already be recommended that the church authorities, on the basis of what is already shared in faith and sacrament and as sign and anticipation of the promised and hoped for unity, make possible occasional acts of intercommunion as, for example, during ecumenical events or in the pastoral care of those involved in mixed marriages. Uncertainty concerning a common doctrine of the ministerial office still makes for difficulties in reciprocal intercommunion agreements. However, the realization of Eucharistic fellowship should not depend exclusively on full recognition of the offices of the ministry.

7) In this connection it should be considered that the pastoral responsibility of the church leadership can obligate it to proceed in such a way on this question of intercommunion as not to confuse the faithful. But pastoral responsibility also demands taking into account the situation of those faithful who suffer in special ways under the necessities of separation or who, because of their convictions, think that they must seek fellowship in Christ in joint celebrations of the Lord's Supper. Both sides point out that a solution to the question of intercommunion between Catholics and Lutherans must not neglect concern for fellowship with other churches.

As is known, some Commission members expressed reservations about the Malta Report. It was not unanimously accepted:

Some from the Roman Catholic delegation emphasised that, according to their conception of faith, the Eucharist and concepts of ordained ministry cannot simply be divorced one from the other. Neither is it possible, even in exceptional circumstances, to celebrate the Eucharist without a common understanding of ministry, just as there cannot be celebration of the Eucharist without a community.

Likewise it was argued that no common understanding of “Lutheran ministry” was to be found, either in the Lutheran churches or even in the Lutheran World Federation. So there was need for a clearer definition of Lutheran ministry.

Subsequent work has considered the questions that arose.

Subsequent Lutheran-Roman Catholic dialogue has gone deeper into specific areas only partially addressed in the Malta Report. The following reports of the international Lutheran-Roman Catholic dialogue have been published:

- The Eucharist (1978)
- Ways to Community (1980)
- The Ministry in the Church (1981)
- Facing Unity (1984)
- Church and Justification (1994)

The Eucharist: (75). “The common witness of Eucharistic faith and the common attempt to do justice to this life have nothing to do with uniformity. Just as in the-

ology and piety there is also a variety of possibilities in liturgical forms.”

The “Facing Unity” document even suggests a gradual realisation of church fellowship. Its recommendations have been left unexamined (i.e. preliminary forms of a joint exercise of episcopate, initial act of recognition, collegial exercise of episcopate, transition to a common ordained ministry)

The Fourth Phase also began hopefully.

The Lutheran World Federation and the Pontifical Council for Promoting Christian Unity began their Fourth Phase of doctrinal dialogue in 1995. The work ended in 2006. This Fourth Phase – in which I was able to take part – focussed on the theme of apostolicity. Now professor Thönissen has analysed its content and results in very thorough way.

In the early stages of the work, there was the same sort of hopefulness as had been seen with the Malta Report – the commission’s name was indeed “Commission on Unity”. Again the question of a statement on the Eucharist came up. In the early sessions, we handled the possibility of formulating a joint declaration on the Eucharist, of the same sort as had been formulated on justification. However, discussions about the JDDJ (Joint Declaration on the Doctrine of Justification) and its cool reception on the international stage at that time convinced the Commission to give up the proposal for a declaration on the Eucharist. Before this, a similar attempt had already been made in 1982, when a draft proposal was submitted to the delegations

for the establishment of a limited Eucharistic protocol. That draft was never published. Instead, it was sent as an internal memorandum to the ecumenical offices of the delegations.

Significant work was however done regarding Eucharist related questions. This work was based on the documents of the Second Phase, which had looked at the Eucharist and church ministry. It was a disappointment to many that resolutions were left out of the final document.

Principal amongst the causes of this situation were the Roman Catholic delegation's resistance to hurry and its aversion to pressure. There was not even a readiness to consider ecumenical events or special situations related to mixed marriage.

Questions for Lutheranism and for the Lutheran World Federation

The same questions arose, which had already been asked in connection with the Malta Report. During the discussions, the Roman Catholic Church asked whether Lutherans have a common view of ordained ministry and apostolicity. One difficulty from their perspective was that not all Lutheran churches have, for example, an episcopate. In these cases, the Lutheran churches speak instead of church presidents or superintendents. The Lutheran delegation strongly emphasised that the ministry of oversight is nevertheless discernible in all Lutheran churches. The Roman Catholic delegation requested clarification about how some of the Lutheran churches can be part of the Porvoo Communion while others are bound

to the Leuenberg Agreement.

For its part, the Lutheran delegation wanted to know what, from the Roman Catholic perspective, were the prerequisites for church fellowship and at what point Eucharistic unity, even by stages, might be possible. The Fourth Phase brought no answers to this.

For Lutherans, the church's apostolic succession is maintained by the right preaching of the gospel and by the administration of the sacraments in accordance with Christ's institution. When these conditions are met, the local congregation represents Christ's church and speaks with the voice of the universal church.

Lutheran churches vary in structure, but they consider continuity of doctrine and bonds of unity to be essential. For Nordic Lutherans, an important example is the Porvoo Common Statement. Although Nordic Lutheran churches differ in their emphases regarding the role of the historic episcopate in maintaining apostolicity, they all share a desire for enduring unity.

Arising from their understanding of the Bishop of Rome as exercising a universal ministry of unity for the churches, Roman Catholics ask whether the Lutherans might also contemplate a ministry or body dedicated to unity, for example, in connection with the LWF. This discussion is very preliminary.

A common finding was evident in the Fourth Phase: apostolicity unites

The theme of "apostolicity" points to the

church's unbroken tradition, which comes from the apostles and their preaching. Apostolic tradition means the preservation of the permanent marks of the church, such as confession of the apostolic faith and handing down of the responsibilities of office. The common finding of the dialogues on apostolicity is clear. Apostolicity is a unifying element for Lutherans and Roman Catholics. Roman Catholics even recognise marks of apostolicity in Lutheranism. The question remains open to what extent these marks must be found in the other in order for the churches to recognise one another as belonging together to Christ's true church. Indeed, Lutherans have never denied the apostolicity of the Roman Catholic Church.

Both delegations saw, in the theme of apostolicity, potential for addressing the difficult questions between their churches. With the help of this concept, questions regarding ordination, the tradition of the church, the episcopate, the papacy and other challenging issues can be examined in a new light. Indeed, in relation to many issues, a deepening common understanding was found, which will prove helpful in future dialogue. This stage of discussion did not present the churches with a breakthrough document comparable to the Joint Declaration on the Doctrine of Justification, signed in 1999. Nevertheless, it did offer a strong basis for continued work.

Sister Churches

The concept of "sister churches" received significant attention. The Orthodox churches have no office corresponding to the papacy, but the Roman Catholic Church calls them sister churches.

The **concept of sister churches** also played a central role in discussions related to apostolicity. If the churches understand one another as **sister churches**, they recognise each other as belonging to Christ's church. These may well have different concepts of the structures of ministry, of priesthood or of church institutions, but they recognise one another as belonging to Christ's church. They respect one another's essence and identity without seeking to change them; they have room to exist side by side and can work and pray together as well as consider a new future. If we could perceive apostolicity in one another to such an extent that we recognise one another as sister churches, this could remove barriers on the way to unity. On that basis, extension of Eucharistic fellowship could be thought of in a different manner.

In the Commission's discussions, it was asked whether the Roman Catholic Church could see the Lutheran Church as a sister church and an equal conversation partner, even though it has no universal ministry of unity.

Work has continued in many forms in Nordic countries and in the new phase of the Commission, from which we have heard in this seminar.

There was HOPEFULNESS then, and hopefulness is discernible today

In Germany:

Recently an increasing number of calls have been heard for the realisation of Eucharistic unity, even to a limited extent, and for the formulation of a statement on

the Eucharist. These demands and hopes have been expressed at the grassroots level but also among those involved in ecumenical dialogue.

The most noticeable of these is perhaps **the German Lutheran Churches'** proposal for a common statement on the Eucharist. Last year in Munich, a momentous address of the Second German Ecumenical "Kirchentag" (church convention) made this recommendation. Bishop Dr Friedrich Weber proposed that it was now time to formulate a joint declaration on the Eucharist, as had been done on justification in 1999. There has been discussion in Germany about a statement on the Eucharist at the suggestion of Professor Günther Wenz, among others. He has published a draft of such a proposal (*Skizze des Entwurfs einer Gemeinsamen Erklärung zur Lehre vom Herrenmahl. Grundfragen ökumenischer Theologie, Gesammelte Aufsätze*, 2). After the "Kirchentag", the conversation has received new impulse, as is also evident in this seminar. Let it be said that this recommendation for a common statement is the same as that which was dismissed in the Fourth Phase. The reason for its dismissal then was the perception that the time was not yet ripe. Is the time now ripe?

Within the framework of the Lutheran World Federation:

The president of the Lutheran World Federation, Mark S. Hanson, assured last summer's general meeting of the LWF that Lutheran ecumenical commitment will not end before we can share the Eucharist with other churches. He did however acknowledge that he does not believe he will

see this realised between all the churches in his lifetime.

Of the relationship between Roman Catholics and Lutherans, he asks: "*If Roman Catholics and Lutherans can feed the hungry together, wouldn't it be good if they could be fed at the Lord's Table together?*"

Similar voices have been heard on a wider front as well. Already six years ago, **the leaders of three ecumenical institutes** met together (Tübingen, Strasbourg and Bensheim) and challenged the churches finally to receive the results of ecumenical discussion and to put them into practice. "Ecumenical convergence, the institute directors observe, has reached a stage that makes it possible "to move from emergency pastoral solutions (with regard to sharing in the Eucharist) to an official practice of Eucharistic hospitality. They find that there are no longer sufficient theological reasons for the denial of Eucharistic hospitality; rather, it is possible, "without the need to reach complete agreement beforehand on the understanding of the Eucharist, of ministry and of the church."

A Question of Reception – The Churches Have Done the Work; Is It Time for the Harvest?

When Lutherans and Roman Catholics recognise one another's baptism, have found common understanding on central questions of faith and see one another as belonging to the apostolic church, it is natural that the question of possible Eucharistic fellowship will arise – at least in limited circumstances. Such circumstances would include families living in mixed

marriages and their children and possibly ecumenical events.

In ecumenical spirit, the Malta Report had recommended a similar partial opening of the Eucharistic table. This was met with cautionary questions and demands for continued work. Some of that work of clarification has been going on for fifty years in confidential inter-church consultations. We must now evaluate whether that work is enough. Can the churches receive the results?

The formulation of a common statement on the Eucharist and a limited Eucharistic fellowship based on it would not yet mean the realisation of unity for the churches. It would nevertheless be a clear sign of *the fulfilment of Christ's will*.

At the same time, it would indicate unity in reconciled difference. Unity is not uniformity. The differences that have remained are not church-dividing.

If a common statement on the Eucharist could be accepted between the Lutheran churches and the Roman Catholic Church, participation in the Eucharist in the above-mentioned situations would not be against the teaching and recommendation of the church.

The opening of Eucharistic unity means something different to each side of the discussion. The Lutheran Eucharist is open to other Christians. The Roman Catholic Church still places proscriptive limits on the participation of its members.

Were a common statement to be realised, the spirit would be such that the remaining differences of emphasis on Christ's presence in the Eucharist and of perspective on its sacrificial dimension would not divide the churches. Together we would affirm that the fulfilment of the Eucharist does not demand complete unity of understanding with respect to ordained ministry. A mutual opening of the Eucharist, even if only partial, would mean that the unifying power of the Eucharist would become a shared treasure in the ecumenical movement – in practice as well as in theory.

Toward the Future

Some of the questions raised by the *Malta Report* and by the Fourth and now Fifth Phases of the Commission on Unity remain open. Have those remaining questions received enough answers? Is the time now ripe? Can we consider the remaining differences of emphasis not to be a barrier to taking these steps?

II Arkkipiispa Vikströmin ekumeeninen perintö

John Vikströmin juhlakirjan julkistus 11.10.2011, saksal. srk.

Tomi Karttunen

Kunnioitettu arkkipiispa emeritus, hyvä jubilaari, hyvät kuulijat, kuulun siihen pappissukupolveen, joka eli nuoruutensa, opiskeluvuotensa ja ensimmäiset pappisvuotensa jubilaarin, John Vikströmin arkkipiispavuosien aikaan. Hän oli ja on näkyvä hahmo, joka painui mieleen jo lukioaikojen keskusteluissa. Aivan erityisellä tavalla opin kuitenkin arvostamaan hänen syvällisiä, viimeisteltyjä ja ajankohtaisessa tilanteessa puhuttelevia puheenvuorojaan *primus inter pares* teologian opintojen myötä. Hän ohjasi arvioimaan ajan ilmiöitä yhtäältä luonnollisen moraalilain, järjen ja sydämen pohjalta. Toisaalta kyse ei ollut vain etiikasta vaan myös syvästä ankkuroitumisesta luterilaiseen ja sitä kautta jakamattoman kirkon uskonperintöön ja spiritualiteettiin, Raamattu tuon tradition kärkenä.

Syvällisiin, filosofisiin ajatuksiin yhdistyi nöyryys ja uskon yksinkertaisuus, rohkaisu rohkaisua tarvitseville.

Vaikuttavia ja mieleenpainuvia olivat tuon ajan ekumeeniset edistysaskeleet, joita sai seurata nuorena pappina ja teologina: Porvoon sopimuksen allekirjoittaminen, paavin vierailu ja suhteet eri kotimaisiin kirkkokuntiin sekä neuvottelut Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa – unohtamatta terveisiä suurten kirkko-liittojen yleiskokouksista ja muista kokoontumisista.

Ansio siitä, että näiden näkyvien tapahtumi-

en taustalla olevat linjanvedot, jotka nousevat luterilaisen ekumeenisen teologian syvistä lähtökohdista, ovat nyt käsillä olevan juhlakirjan, juhla-Reseption kautta yksien kansien välissä, kuuluu ensisijaisesti paitsi jubilaarille myös kunnioitetulle edeltäjäni edeltäjän edeltäjälle, väsymättä ekumeniaa, teologiaa ja kirkon tapahtumia aktiivisesti seuraavalle Lorenz Grönvikille. Hän teki aloitteen ja pohjatöitä juhlakirjan kokoamiseksi John Vikströmin luterilaisista ja ekumeenisista kirjoituksista. Suuriarvoista on ollut myös jubilaarin entisten sihteerien, kirjan johdannon kirjoittaneen Risto Cantellin sekä Heikki Jääskeläisen ja Reseption toimitussihteerin Tapani Saarisen panos. Kiitän myös nykyistä arkkipiispaa esipuheen laatimisesta.

Olen iloinen, että kotimainen ja kansainvälinen lukijakunta pääsee näiden tekstien äärelle, kun ne nyt ilmestyvät englanniksi. Sain kuulla jo ennakkoon ilahuneita ääniä ojentaessani kirjasta kappaleet viime viikolla Porvoon kirkko-yhteisön yhteydenpitoryhmälle sekä Ruotsin arkkipiispalle. Kirkkomme ekumeenisen työn viime vuosikymmenten suuntaa viittovia ja ilmentäviä tekstejä on saatu inspiraation lähteeksi vastaisellekin rakennustyölle ja rohkaisuksi lukijoille, ennen muuta myös nuoremmalle, varttuvalle teologisukupolvelle. Lausun lämpimät onnen ja kolmiyhteisen Jumalan siunauksen toivotukset kunnioitetulle arkkipiispalle Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston puolesta!

John Vikströmin ekumeeninen linja

Alustus arkkipiispa John Vikströmin juhlakirjan *The Same Church in All Directions – Lutheran Identity an Ecumenism* julkistamistilaisuudessa 11.10.2011 Saksalaisessa kirkossa Helsingissä

Risto Cantell

Kun arkkipiispa John Vikström kaksi vuosikymmentä sitten täytti kuusikymmentä vuotta hänen kunniakseen julkaistiin juhlakirja, joka samalla oli Turun arkkihiipakunnan vuosikirja XLI. Teoksen nimi on ”PURJEENA PERINNE. Juhlakirja Arkkipiispa John Vikströmin täyttäessä 60 vuotta 1. lokakuuta 1991”. Kirjan kirjoittajien joukko on laaja ja arvovaltainen. Mukana olivat mm. Moskovan ja koko Venäjän patriarkka Aleksii, Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispa Johannes, Helsingin katolinen piispa Paul Verschuren, Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order – komission johtaja Günther Gassmann, Luterilaisen maailmanliiton pääsihteeri Gunnar Stålsett, Kansainvälisen Punaisen Ristin pääsihteeri Pär Stenbäck, Turun ja Porin maaherra Pirkko Työlä-järvi, Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen, Suomen Vapaakirkon lähetysjohtaja Erkki Verkkonen ja Ruotsin kirkon arkkipiispa Bertil Werkström sekä monet muut julkisuuden henkilöt.

Kirjan artikkeleissa kirjoittajat luonnehtivat monipuolisesti arkkipiispa John Vikströmin persoonaa ja hänen ekumeenista

työtään. Teos on edelleen ajankohtainen ja mielenkiintoinen. Tänäpä julkistettava juhlakirja **The Same Church in All Directions – Lutheran Identity and Ecumenism** (Sama kirkko kaikkiin suuntiin – luterilainen identiteetti ja ekumenia) on luonteeltaan toisenlainen. Se koostuu Jubilaarin ekumeenisista artikkeleista, esitelmistä ja saarnoista. Lisäksi siinä on nykyisen Turun ja Suomen Arkkipiispan Kari Mäkisen esipuhe sekä John Vikströmin ekumeenista linjaa käsittelevä artikkeli, jossa kuvataan hänen ekumeenisten pyrkimystensä tavoitteita ja sisältöä.

John Vikströmin aika Turun ja Suomen arkkipiispana 1982–1998 oli vilkkaan ekumeenisen toiminnan aikaa.

- Kirkkojen maailmanneuvoston 6. yleiskokous pidettiin 1983 Vancouverissa;
- Luterilaisen maailmanliiton 7. yleiskokous oli 1984 Budapestissa;
- Paavi Johannes Paavali II vieraili 1989 kaikissa pohjoismaissa;

- Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen ja Brittein saarten ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen yhteinen asiakirja Porvoon julistus (Porvoo Declaration) valmistui 1992. Sen allekirjoitettiin 1996.;
- Euroopan kirkkojen konferenssin 10. yleiskokous oli 1992 Prahassa;
- Euroopan katolisten piispainkokousten neuvoston (CCEE) ja Euroopan kirkkojen konferenssin (CEC) yhdessä järjestämä toinen Euroopan ekumeeninen yleiskokous (EEA II) oli 1997 Grazissa;
- Porvoon kirkkoyhteisön 1. kirkkojohtajien kokous oli 1998 Turussa.

Samaan aikaan kirkkomme kävi oppikeskusteluja moneen suuntaan. John Vikström johti arkkipiispana kirkkomme valtuuskuntia oppikeskusteluissa Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa. Oppikeskustelut Suomen ortodoksisen kirkon kanssa alkoivat 1989. Ne jatkuvat edelleen. Muita tärkeitä dialogeja olivat oppikeskustelut Suomen Vapaakirkon kanssa vuosina 1983–84 ja Suomen helluntaiherätyksen kanssa 1987–89. Neuvottelut Suomen baptistiyhdyskuntien kanssa alkoivat vuonna 1997.

John Vikströmin arkkipiispakaudella muuttui yhteydenpito Suomen vapaakirkkojen kanssa säännölliseksi. Suorien kahdenvälisten yhteyksien lisäksi kirkkomme johto tapasi Suomen vapaakristillisen neuvoston sekä Frikyrklig samverkanin edustajat vuosittain päivän seminaarissa. Kotimainen multilateraalinen ekumenia toimi hyvin Suomen ekumeenisessa neuvostossa.

Palatkaamme takaisin vuoteen 1991 arkkipiispa Vikströmin 60-vuotis- syntymäpäivän jälkeiseen päivään. Lokakuun 2. päivän aamuna John Vikström matkusti Tukholman kautta Geneveen. Arlandan lentoasemalla samaan koneeseen tuli Upsalan arkkipiispa Bertil Werkström. Alun perin arkkipiispojen piti lentää suoraan Roomaan. Paavi Johannes Paavali II oli kutsunut heidät osallistumaan Pyhän Birgitan pyhimykseksi julistamisen 600-vuotisjuhliin.

Tieto arkkipiispojen yhteisestä matkasta Roomaan aiheutti hämminkiä ja huolta kansainvälisissä ekumeenisissa järjestöissä Geneven ekumeenisessa keskuksessa. Euroopan kirkkojen konferenssin, Kirkkojen maailmanneuvoston ja Luterilaisen maailmanliiton pääsihteerit Jean Fischer, Emilio Castro ja Gunnar Stålsett pelkäsivät Ruotsin ja Suomen luterilaisten kirkkojen irtautuvan ekumeenisista järjestöistä ja harkitsevan paluuta Roomaan. Siksi he esittivät arkkipiispoille kiireellisen kutsun Geneveen ennen Roomaan menoa tai matkalla sinne.

Geneven ekumeenisessa keskuksessa käydyssä neuvottelussa pääsihteerit selostivat järjestöjensä suhteita Roomalaiskatoliseen kirkkoon ja esittivät toivomuksen, että Ruotsin kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen pysyisivät edelleen ekumeenisten järjestöjen jäseninä ja aktiivisina tukijoina. Arkkipiispat puolestaan vakuuttivat, ettei Rooman matkassa ole kysymys paluusta Roomaan vaan normaalista ekumeenisten yhteyksien hoidosta. Neuvottelun päätteeksi pääsihteerit totesivat keskustelun hälventäneen heidän epäluulojaan ja selventäneen arkkipiispojen Rooman matkan luonnetta ja tarkoitusta.

Rooman matkan ekumeeninen kokohoh-ta oli Pietarin kirkossa 5.10.1991 vietetty ensimmäinen ekumeeninen jumalanpalvelus (vesper), jonka paavi toimitti yhdessä muiden kirkkojen johtajien/arkkipiispoj-ten kanssa. Vesperissä saarnasivat paavi Johannes Paavali II:n lisäksi arkkipiispat Bertil Werkström ja John Vikström. Sen toimittamiseen P. Pietarin kirkon pää-
alttarilla osallistuivat myös Helsingin ja Tukholman katoliset piispat Paul Verschu-
ren ja Hubertus Brandenburg. Vesperin päätössiunauksessa olivat paavin kanssa molemmat arkkipiispat sekä Helsingin ja Tukholman katoliset piispat.

Turun ja Suomen arkkipiispana John Vik-
strömin johdonmukainen pyrkimys oli, että kirkkomme olisi sama kirkko kaik-
kiin suuntiin. Tavoitteen toteutumisen
varmistamiseksi ekumeeniset asiat olivat säännöllisesti esillä piispainkokouksen ja piispojen neuvottelujen asialistoilla sekä kirkon ulkoasiain neuvoston kokouksissa. Arkkipiispan aloitteesta neuvosto asetti ekumeenisten yhteyksien työryhmän, jon-
ka jäseninä olivat kirkkomme edustajat kansainvälisten ekumeenisten järjestöjen päätöksentekoaikavälisissä (KMN:n ja EKK:n keskuskomitea, LML:n neuvosto jne.).

Jotta Suomen evankelis-luterilainen kirk-
ko voisi olla sama kirkko kaikkiin suun-
tiin, sen tuli tietää mikä se on ja mitä se haluaa olla. Tämä edellytti kirkon identi-
teetin ja sen johdonmukaisen toteuttami-
sen pohtimista. John Vikström korosti, että kirkkomme tulee olla samalla kertaa luterilainen ja ekumeeninen. Hänen ajatte-
lussaan ne eivät ole erillisiä asioita, saman asian kaksi puolta. Ilman toista ei ole tois-
ta. Olemalla vahvasti luterilainen kirkko on aidosti ekumeeninen.

Luterilaisen kirkon ekumeeninen velvoite nousee sekä Pyhästä Raamatusta että kirk-
komme tunnustuksesta. Augsburgin tun-
nustuksen kuuluisa VII artikla toteaa, että ”yksi, pyhä kirkko on pysyvä ikuisesti. Kirkko on pyhien yhteisö, jossa evanke-
liumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit oikein toimitetaan. Kirkon todelliseen yk-
seyteen riittää yksimielisyyden evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta.” (CA VII).

John Vikström toteaa esitelmässään ja pu-
heissaan, että Suomen evankelis-luterilai-
nen kirkko kuuluu Jeesuksen Kristuksen yhteen, pyhään, katoliseen ja apostoliseen kirkkoon ja on sen perillinen ja työn jat-
kaja tässä maassa ja maailmassa. Pyhä Henrik, pyhä Birgitta ja Mikael Agricola ovat hänelle tärkeitä kirkkomme opettajia, jotka viitoittavat ekumeenista tietä eteen-
päin.

Arkkipiispan ekumeeninen linja on jatku-
nut hänen seuraajiensa aikana. Kirkon ul-
koasiain neuvosto hyväksyi vuonna 2009 ekumeenisen strategian ”Meidän kirkko. Ykseyttä etsivä yhteisö. Suomen evanke-
lis-luterilainen kirkko vuoteen 2015. Se ja vuonna 2010 ilmestynyt Kirkkohalli-
tuksen ulkoasiain osaston laatima esite ”Luterilainen ja ekumeeninen. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja sen yhte-
ydet muihin kirkkoihin” edustavat samoja ekumeenisiä pyrkimyksiä kuin tänään jul-
kistettava juhlaKirja.

Tässä yhteydessä haluan kiittää Saksalaista evankelis-luterilaista seurakuntaa mahdollisuudesta pitää arkkipiispa John Vikströmin juhlaKirjan julkistamistilai-
suus täällä Saksalaisessa kirkossa. Tämä on hyvä ja luonnollinen paikka. Asuihan

tämän päivän juhlahenkilö monta vuotta opiskeluaikanaan Saksalaisen seurakunnan kirkkoherran Geert Sentzken pappilassa. Tuo aika on syvällä ja positiivisella tavalla vaikuttanut hänen pastoraalisen identiteettinsä ja luterilaisen profiilinsa muotoutumiseen. Tässä yhteydessä haluan kiittää Saksalaista evankelis-luterilaista seurakuntaa mahdollisuudesta julkistaa arkkipiispa John Vikströmin juhlakirjan julkistamistilaisuus täällä Saksalaisessa

kirkossa. Tämä on hyvä ja luonnollinen paikka. Asuihan tämän päivän juhlahenkilö monta vuotta opiskeluaikanaan Saksalaisen seurakunnan kirkkoherran Geert Sentzken pappilassa. Tuo aika on syvällä ja positiivisella tavalla vaikuttanut hänen pastoraalisen identiteettinsä ja luterilaisen profiilinsa muotoutumiseen. Vielen Dank!

John Vikströmin ekumeeninen rooli

Eino Murtorinne

Maailmansodan päättyminen ja sitä seuranneet tapahtumat aiheuttivat varsin voimakkaan murroksen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä murros oli ensisijaisesti poliittinen ja johtui pääosin sodan lopputuloksesta. Mutta se heijastui vähitellen myös sitä seuranneen ajanjakson henkiseen ilmapiiriin ja yleisiin katsomuksiin. Etenkin ne kansallisromanttiset ihanteet, jotka meillä olivat elähdyttäneet äsken itsenäistyneen maan katsomuksia maailmansotien välisenä kautena ja sodan aikana, joutuivat uudessa tilanteessa vähitellen väistymään tai hakemaan uusia ilmenemismuotoja.

Tämä muutos kosketti vähitellen myös kirkkoa, jonka käsityksiä olivat niin ikään hallinneet varsin laajalti kansallishengen elähdyttämän kansankirkon ihanteet. Sen ihanteiden mukaan kirkonkin ensisijainen tehtävä oli ollut oman kansallishengen ja perinteiden vaaliminen. Romantiikan ja pietismin katsomusten hengessä ymmärrettiin niin ikään, etteivät kristinusko ja kirkko olleet sama asia. Kirkko oli vain kristinuskon ja kirkon piirissä vaikuttavien hengenliikkeiden ulkonainen ilmenemismuoto. Todellinen, oikea kirkko oli näkymätön, jonka empiirinen kuvaaminenkin oli syvimmältään mahdotonta. Kun todellinen kirkko oli näkymätön, hengen kirkko, saattoi myös kirkkojenvälisen yhteistyö olla syvimmältään vain hengenliikkeiden ja uskovien yhteyttä.

Muun kaltainen, institutionaalinen yhteistoiminta saattoi olla vain uskonnollista puuhastelua, jollaiseksi suomalaisten pitkään ja syvästi kunnioittama arkkipiispa Johansson oli sen aikoinaan leimannut.

Edellä sanotun perusteella ei ollut suinkaan sattuma, että ns. uuskansankirkollisuuden myötä vähitellen esiin murtautunut kirkkokäsityksen muutos ja kirkkojenvälisen toiminnan vahvistuminen nousivat varsin merkittäviksi kipupisteiksi 50- ja 60-lukujen suomalaisessa kirkollisessa keskustelussa. Koskettihan kirkkokäsityksen alkava muuttuminen syvään juurtuneita uskonnollisia ja kansallisia tunteita sekä niihin liittyneitä jokapäiväisiä ilmaisuja. Oli vaikeaa tottua esim. puhumaan Suomen luterilaisesta kirkosta ja protestanttisista vähemmistökirkoista rinnakkaisina, kun oli totuttu puhumaan Suomen kirkosta ja lahkoista sekä samalla tavoin pitää Suomen luterilaista ja ortodoksista kirkkoa vain universaalina Kristuksen kirkon erilaisina ilmentyminä, kun oli totuttu puhumaan Suomen kirkosta ja jopa ”rysän kirkosta”.

Toisenlainen kirkkokäsitys ja siihen elimellisesti liittynyt kirkkojenvälisen yhteistyön arvostus olivat toki saaneet tilaa monien kirkonmiesten yksityisessä ajattelussa jo aiemmin sotaa edeltävänä kautena ja etenkin sodanjälkeisessä Suomessa. Olihan jo Suomen kirkon ulkomaisilta

kirkoilta sodan aikana ja välittömästi sen jälkeen saama tuntuva apu opettanut suomalaisia arvostamaan uudella tavalla kirkkojen välisen yhteyden merkitystä. Myös useat sodanjälkeisen ajan kirkon johtajista tajusivat tältä osin syvästi muutoksen tarpeen ja ryhtyivät myös organisatorisesti uudistamaan kirkon ulkomaista edustusta. Ajattelen erityisesti arkkipiispojame Aleksii Lehosta, Martti Simojokea ja Mikko Juvaa, jotka olivat sisäistäneet suuressa määrin tämän muutoksen tarpeen ja arkkipiispoina, joille kirkkolain mukaan kuului oikeus päättää kirkkojen välisestä edustamisesta, asettuivat ratkaisevasti edistämään asiaa. Erityisen merkittävä oli tältä osin Martti Simojoen ottama askel kohti kirkkojen välisen yhteyden uutta ymmärtämistä. Rohkenen kuitenkin väittää, että se uudistus, josta edellä on ollut puhe, nousi laaja-alaisuutensa ja kirkon universaalia luonnetta koskevan teologisen ulottuvuutensa puolesta täyteen mittaansa vasta päivän sankarimme John Vikströmin piispuus- ja arkkipiispuuskaudella. Se merkitsi samalla aiemmin voittopuolisesti pohjoismaiseen ja luterilaiseen yhteistyöhön painottuneen kirkkojen välisen toiminnan laajentumista paitsi LML:n myös Kirkkojen Maailmanneuvoston, Euroopan kirkkojen konferenssin, jopa Rooman suuntaan sekä kahdenvälisen oppikeskustelujen merkittävää lisääntymistä. Näissä yhteyksissä Vikström itse toimi samalla sangen aktiivisesti ja viitoitti esitelmillään ja kannanotoillaan osaltaan kyseisten yhteysliikkeiden toiminnan suuntaa, kuten äsken julkistettu juhla kirja osoittaa.

Näin arvoisan kurssitoverini juhlapäivänä meillä on mielestäni täysi syy kysyä, mitkä ovat olleet ne vaikutteet ja edellytykset, jotka ovat luoneet perustaa tai valmista-

neet maaperää tähän. Tähän pohdiskeluun meillä lienee täysi oikeus, vaikka historiallisen päälähteen läsnäolo tekee tietysti asian hiukan ongelmalliseksi.

Merkittävimmän ja ehkä syvimmän ja kauaskantoisimman lähtökohdan ja perustan tälle Johnin kehitysuralle loi nähtävästi se herätyskristillisyyden sävyttämä, mutta samalla uskonnollisesti ja yhteiskunnallisesti avoin suomen ruotsalainen syntymäkoti, josta John sai varhaisimmat elämänsä eväät. Se antoi hyvän perustan ja loi ihanteet koko hänen tulevalle kehitykselleen teologina. Mutta ruotsinkielisenä kotina se avasi jo lähtökohdissaan ikkunoita myös laajemmalle toisiin pohjoismaihin ja valmisti maaperää sille varsin keskeiselle ja arvostetulle asemalle, minkä John tuli myöhemmin Porvoon piispana ja arkkipiispana saamaan pohjoismaisten kirkkojohtajien keskuudessa. Tässä nuoruutensa ympäristössä hän joutui varsin varhain kosketukseen myös toisten kristillisten yhteisöjen kanssa.

Ehkä yhtä merkittävän taustatekijän kuin tämä kodin perintö muodosti John Vikströmin kehityksen tiellä se vaihe tai ilmiö, jota rohkenisin nimittää 50-lukulaisuudeksi. Tarkoiton tällä lähinnä meitä 1950-luvun teologeja, jotka muodostimme eräänlaisen väliinputoajien sukupolven ajan uskonnollis-aatteellisessa jatkumossa. Me olimme kasvaneet ainakin huomattavilta osin sodan ja sodanjälkeisen ajan herätysliikeperäisessä uskonnollisessa ja kansallisen idealismin vielä tuolloin sävyttämässä aatteellisessa ilmapiirissä. Vaikka useimmat meistä säilyttivät tietyn kunnioituksen tätä perintöä kohtaan ja arvostivat suuresti esim. edellisen miespolven antamaa suurta uhria, monet meistä

alkoivat myös etäännyä sen tietyistä ihan-teellisista korostuksista ja etsiä uutta omaa pohjaa. Tämän uuden oman pohjan etsintä näyttää John Vikströmin osalta johtaneen jo opiskeluvuosista lähtien– lienenkö tässä oikeassa – luterilaisen teologian perusteiden etsimiseen sekä tuonaikaisesta maineikkaasta ruotsalaisesta Luther-tutkimuksesta että eräistä kotimaisista lähteistä (G.G.Rosenqvist). Ilmeisesti näiden lähteitten pohjalta hahmottunut uusi kirkkokäsitys sekä käsitys kirkon ja yhteiskunnan suhteista muodosti sen lujan perustan, mihin John saattoi myöhemmin kirkkojenvälisessä ja ekumeenisessa työssään ja kirkkonsa johtajana tukevasti nojata. Se loi myös vahvan perustan sille eri suuntiin ulottuvalle avoimuudelle, jota on pidetty Johnin toiminnalle tunnusomaisena.

Yhdeksi maailmansodan jälkeisen vaiheen keskeiseksi uudisvaatimukseksi nousi niin meillä kuin muuallakin tarve kirkon sosiaalisen toiminnan vahvistamiseksi. Se nähtiin kirkollisen toiminnan ensisijaiseksi korjaustarpeeksi. Se johtikin varsin nopeasti mm. siihen, että diakoniatyö sai virallistetun aseman kirkkolaisissa, ja kaikkiin hiippakuntiin perustettiin kohta sodan jälkeen hiippakunnalliset diakoniapapin virat. Tämän tehtävän sai Porvoon hiippakunnassa nuori pastori John Vikström. Hän ei kuitenkaan tyytynyt vain kirkon sosiaalisen toiminnan käytännöllisten ratkaisujen kartoittamiseen ja paljon puhuttuihin korjauksiin vaan pyrki samalla tutkijana syventymään kristillisen sosiaalietiikan perusteisiin. Tämä syvempi paneutuminen asiaan johtikin sittemmin paitsi Kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan johtoon mm. Laajennetun piispaainkokouksen asettaman komitean puheenjohta-

juuteen, jonka tehtävän oli pohtia kirkon pelastussanoman ja kirkon sosiaali-eettisen vastuun suhteita. Kun kirkon sosiaali-eettistä vastuuta koskevat kysymykset nousivat sittemmin 1960-luvun yhteiskuntakritiikin myötä keskeiseen asemaan myös kirkkojenvälisten yhteisöjen, kuten Kirkkojen maailmanneuvoston ja Euroopan kirkkojen konferenssin piirissä, sai Vikström aiemmin hankkimansa teologisen asiantuntemuksen pohjalta näiden kysymysten käsittelyssä varsin keskeisen aseman ja hänen esittämänsä käsitykset herättivät modernissa asiallisuudessaan runsaasti vastakaikua.

Neljäntenä seikkana, joka arvattavasti oli luomassa edellytyksiä myös Johnin ansiokkaalle tielle kirkkojenvälisessä toiminnassa, oli Suomen poliittinen asema eräänlaisena idän ja lännen välisenä siltanana kylmän sodan vuosikymmeninä. Sen huipentumanahan voidaan pitää Euroopan turvallisuus- ja yhteistyösopimuksen syntyä juuri Helsingissä 1975. Vaikka Suomen erityisasema idän ja lännen välissä ei suoranaisesti koskenut kirkkoa ja kirkkojenvälisiä suhteita, se loi selvästi uusia edellytyksiä, jopa pakotteita tälle toiminnalle. Yhtenä osoituksena tästä olivat jo Simojoen kautena alkaneet oppikeskustelut Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa, jotka olivat johtamassa hyvien ja toimivien suhteiden syntymiseen Suomen luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon välille. Näiden suhteiden vaalimisessa ja edelleen kehittämisessä John Vikströmin panos muodostui huomattavaksi ja sai osakseen Venäjän ortodoksisen kirkon merkittävän tunnustuksen. Toisaalta Suomen poliittinen välittäjän asema loi Suomen kirkolle poikkeuksellisia toimin-

taedellytyksiä myös suhteessa muihin eristettyinä eläneisiin Itä-Euroopan kirkkoihin. Se koski avustustyötä ja muuta toimintaa. Ei ollut lainkaan ihme, että John Vikström sai paitsi oman ansiokkaan toimintansa ansiosta myös Suomen kirkon johtajana merkittävän aseman esim. Euroopan kirkkojen konferenssin piirissä. Missä määrin kirkkomme kykeni tässä välittäjän roolissaan aidosti tukemaan myös näiden ahdistuksessa eläneiden idän kirkkojen ja sikäläisten kristittyjen uskonnollisen identiteetin säilymistä, jää myöhemmän tutkimuksen arvioitavaksi.

Puhuttaessa John Vikströmin roolista kirkkojenvälisen ja ekumeenisen toiminnan kentällä ei ole syytä unohtaa hänen henkilökohtaisia ominaisuuksiaan. Niihin on kuulunut avoimuus ja luottamus avoimeen ja asialliseen teologiseen työskentelyyn sekä humaani nykyaikainen ote. Tämä on tullut ilmi mm. hänen käymissään keskusteluissa ja yhteyksissä molempien suurten kristillisten kirkkokuntien, roomalaiskattolisen ja ortodoksisen kirkon edustajien kanssa. Mutta tämä teologisiin perusteisiin nojaava avoimuus on saanut erityisen ilmauksensa hänen arkkipiispuuskaudellaan aloitetuissa kotimaisissa oppikeskusteluissa niin Suomen ortodoksisen kirkon kuin vapaakirkon, baptistiyhdyskunnan, metodistikirkon ja helluntailiikkeen kanssa, mitä voi pitää pyrkimyksenä aitoon ja avoimeen uskonnolliseen solidaarisuuteen kotimaisella kentällä. Samalla kirkkojenvälisen ja ekumeenisten asioiden hoidosta on tullut olennainen osa koko kirkon itseymmärrystä. Olemme ehkä uudella tavalla oppineet ymmärtämään itsemme ja kirkkomme osana universaaliala Kristuksen kirkkoa. On tietenkin syytä samalla kysyä,

onko tämä muutos ja lukuisat muut kirkon elämässä tapahtuneet muutokset ikään kuin sysänneet sivummalle kirkon toiminnassa sitä, mikä siinä on muuttumatonta ja ikuisesti kestävä. Toisin sanoen onko nopea sopeutuminen muutoksiin ja uuteen ollut nakertamassa kirkon uskottavuutta ensisijaisesti uskonyhteisönä. Tällaisestahan voi nähdä merkkejä eräissä muissa Euroopan protestanttisissa kirkoissa.

John Vikströmin luonnekuvaan on monien hänen toimintaansa läheltä seuranneiden todistuksen mukaan kuulunut vaatimattomuus, asiallisuus, avoimuus ja tinkimätön rehellisyys. Minulle on jäänyt se käsitys, että arvoisa kurssitoverini on kaikissa toimissaan pyrkinyt välttämään sellaista viran tuomaa korostunutta itsetuntoa, jollainen on saattanut joskus menneisyydessä olla myös kirkonjohtajille tunnusomaista. Tällaisen muodollisen auktoritatiivisuuden asemesta hänen johtamistyylillä on sävyttänyt suuri asiallisuus, humanisuus ja ”sivistynyt” empatia, joka nähtävästi on herättänyt laajalti luottamusta myös kirkkojen keskinäisessä toiminnassa.

Minulla on henkilökohtaisesti ollut kunnia osallistua Kirkon ulkomaanasiaian toimikunnan ja sen teologisen jaoston työhön pitkäkhön aikaa John Vikströmin arkkipiispauden aikana sekä olla mukana myös hänen johtamassaan delegaatiossa Suomen ja Venäjän kirkkojen välisissä oppikeskusteluissa. Näiden kokemusten pohjalta voin hyvin yhtyä edellä esitettyihin tunnustuksen sanoihin. Näissä yhteyksissä olen oppinut arvostamaan paitsi kurssitoverini Johnin fyysistä ja henkistä kestävyyttä myös hänen syvää teologista oppineisuutta, sisällöllistä laaja-alaisuutta

ja modernia avoimuutta sekä hänen rehtiyttään ja rehellisyyttään, joista teologien piirissäkin näyttää tuleen lähes katoava luonnonvara. John Vikströmin asiaa tunteva, avoin ja rehti tapa johtaa Ulkomaanasiain toimikunnan työtä teki siihen osallistumisen siinä määrin helpoksi ja mutkattomaksi, että ajanoloon alkoi kokea itsensä tarpeettomaksi ja pelkäksi puheenjohtajan myötäilijäksi. (Tätä myötäilijän tunnetta oli teologisten asiain jaoston osalta syventämässä sen sihteerin tri Grönvikin suuri teologinen ja etenkin luterilainen asiantuntemus, jota ei ollut tarvis yön pimeimpänäkin hetkenä epäillä.)

Vielä lopuksi yksi henkilökohtainen muistelo yhteiseltä elämän taipaleelta. Haminan reserviupseerikoulun vuoden

1951 kurssin 71 oppilaiden on ollut tapana 5-vuosittain kokoontua yhteiseen tapaamishetkeen. Kokoontumisten yhdeksi säännölliseksi ohjelmanumeroksi on muotoutunut kurssitoverimme John Vikströmin lyhyt yleisluonteinen puhe. Kun kyseinen joukko jo kovasti harventuneena kokoontui viime keväänä 60-vuotismuisteluihin, joukon pettymykseksi John oli toisen tilaisuuden vuoksi estynyt. Hän oli kuitenkin lähettänyt tilaisuuteen lyhyen tervehdyksen. Kun tervehdys luettiin, tämä harmaantunut, kaljuuntunut ja raihaaksi muuttunut entisten nuorukaisten joukko kuunteli viestiä hartaan mykistyneenä kuin iltahartautta, vaikka kysymys ei ollut hartauspuheesta. Se oli mielestäni kaunis osoitus John Vikströmin nauttimasta yleisestä veljellisestä arvostuksesta.

Kiitos! – Tack!

Juhlaseminaari 11.10.2011

1990-luvulla meillä oli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Palloliiton yhteinen projekti, jolla pyrittiin edistämään jalkapalloseurojen ja seurakuntien yhteistyötä lasten ja nuorten keskuudessa. Projektin nimi ja motto oli ”Elämä on joukkuepeliä!”.

Elämä on joukkuepeliä. Nämä sanat sopivat myös sen toiminnan motoksi, josta nyt päättävässä seminaarissa on ollut kyse. Joukkuepeliä tämä on ollut; ekumenia ei ole mikään yksilölaji. Jos joku haluaisi onnitella minua vielä kaikkien syntymäpäiväonnittelujen jälkeen, hän voisi onnitella minua siitä, että minulla on ollut niin erinomaisen hyvä joukkue johtaessani kirkkomme ekumeenista toimintaa kudentoista vuoden ajan. Tämän joukkueen tasosta kertovat myös tämän seminaarin suunnittelu ja toteutus. Joukkue on saanut uusia jäseniä, mutta taso on säilynyt.

Turussa meillä on ollut toinen joukkue, jonka nimi on Piispan Pojat. Se oli aktiivisesti tukemassa tätä *Elämä on joukkuepeliä* -projektia. Tämä Turun joukkue osallistui aikoinaan myös kirkkomme ekumeeniseen toimintaan, omalla tavallaan tietysti. Se on nimittäin pelannut kaksi kansainvälistä ottelua, toisen Malagassa Espanjan roomalais-katolilaisia vastaan, toisen Turussa Pietarin ortodokseja vastaan. Saanen vaatimattomasti ja nöyrästi lisätä, että voitimme molemmat.

Kirkon joukkue ei varmastikaan ole ollut yhtä menestyksekkäs kuin Turun niissä

monenlaisissa kansainvälisissä otteluissa, joita se on käynyt eri puolilla maailmaa. Sana ottelu ei tietysti ole erityisen onnistunut metafora tässä yhteydessä. Muistan kuitenkin hyvin elävästi yhden Tanskassa Leuenbergin konkordian ympärillä käydyn taiston, joka hyvin täytti kiihkeimmänkin jalkapallo-ottelun kriteerit. Joukkueemme kapteenina oli silloin vielä arkkipiispa Simojoki ja Tuomo Mannermaa hänen taisteluvalmis adjutanttinsa. Muistan miten arkkipiispa Simojoki toisen puoliajan alkaessa tauon jälkeen valoi rohkeutta ja taistelutahtoa joukkueeseensa toteamalla kovalla äänellä kielellä jota vain me ymmärsimme: Ja Suomen lippu on jatkuvasti korkealla!

Kun pelaa kansainvälisiä otteluita, oppii tuntemaan uusia ihmisiä, uusia kulttuureja ja maita. Näin on käynyt myös kirkkomme ekumeenisten joukkuepelien yhteydessä. Olemme saaneet olla löytöretkillä, joilla olemme saaneet tehdä arvokkaita löytöjä muissa kirkoissa, muissa hengellisissä ja teologisissa traditioissa. Olemme saaneet opetuksia ja oivalluksia, jotka ovat auttaneet meitä paremmin ymmärtämään ja arvostamaan toista osapuolta.

Mutta emme ole tehneet vain ulospäin suuntautuneita löytöretkiä. Olemme tehneet löytöretkiä myös toiseen suuntaan, löytöretkiä sisäänpäin kohti omaa uskonperintöämme ja identiteettiämme. Tällöinkin olemme saaneet tehdä uusia löytöjä. Erityisesti Suomen uudemman Luther-tutkimuksen avulla olemme päässeet kai-

vamaan entistä syvemmälle vanhakirkolliseen uskonperintöömme ja siellä löytäneet aarteita, jotka jatkuvasti muodostavat äärimmäisen tärkeän ekumeenisen pääoman kirkollemme. Tällä pääomalla on sitten myös pystytty tukemaan ekumeenista liikettä eri ilmansuunnissa.

Olen kiitollinen siitä, että olen saanut olla mukana tällaisessa joukkueessa ja tällaisessa joukkuepelissä. Kapteeni on tietenkin osa joukkuetta, palvelee sitä ja saa vuorostaan siltä apua ja tukea. Siitä on selkeitä jälkiä myös tänään julkaistussa kirjassa.

Samalla kun kiitän kuluneitten vuosien joukkuepeleistä, kiitän tästä kirjasta - erityisesti teitä, jotka olette nähneet paljon vaivaa sen aikaan saamiseksi. Samalla kiitän teitä, jotka olette käyttäneet puheenvuoroja tässä seminaarissa. Kiitos teille siitä, että olette tahtoneet paneutua siihen, mitä olen yrittänyt ajatella ja sanoa näistä asioista!

Det är en händelse som ser ut som en tanke att detta seminarium ordnas här på denna plats. För mig känns det som om en ring skulle slutas. Här i denna kyrka, och nästan som en familjemedlem i prästgården härintill, har jag under tre år av min studietid fått motta intryck och inflytelser, som i många avseenden har haft en direkt avgörande betydelse för mig som människa och kristen, som teolog och biskop.

Diese Eindrücke und Einflüsse habe ich vor allem hier unter der Kanzel des damaligen Pfarrers der Gemeinde, Doktor Geert Sentzke, entgegengenommen. In seinen klaren, dreigeteilten Predigten durfte ich, zusammen mit einer vollen Kirche, einen theologisch sehr bewussten Prediger hören. So freue ich mich heute darüber, dass die deutsche Gemeinde ihre Türen für uns geöffnet hat und dass sowohl Vertreter der Gemeinde als auch die zwei Söhne von Doktor Sentzke, Klaus und Kai Uwe, meine ehemaligen "Schüler", zusammen mit ihren Frauen an unserem Seminar teilgenommen haben.

Olen edellä muistanut juhla-kirjan toimitaneita, seminaarin järjestäjiä ja puhujia, saksalaista seurakuntaa. Jäljellä on yksi ryhmä. En pysty sanoin kuvaamaan kuinka suuresti arvostan sitä, että näin suuri joukko entisiä työtovereita, vanhoja ja uusia ystäviä, on tahtonut olla mukana tässä seminaarissa. Kiitos että tulitte, rakkaat ystävät! Tack ska ni ha, kära vänner!

Toivotan Taivaallisen Isän johdatusta ja siunausta teille, jotka eri kirkoissa ja eri tehtävissä tahdotte Herran rukouksen mukaisesti jatkaa työtä sen hyväksi "että he kaikki olisivat yhtä", "att de alla skall bli ett".

Die Gnade unseres Herrn Jesus Christus und die Liebe Gottes und die Gemeinschaft des Heiligen Geistes sei mit euch allen. Amen

John Vikström

III Luterilais-baptistiset suhteet

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Baptistikirkon sekä Finlands svenska baptistsamfundet'in oppikeskustelut 1997–2012 – arviointia

Tomi Karttunen

1. Dialogimme kristittyjen yhteyden ja luterilaisen kirkon ekumeenian näkökulmasta

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeenisen strategian *Meidän kirkko – ykseyttä etsivä yhteisö* mukaan ekumeenisen toimintamme ensimmäinen tavoite on – ekumeenisen liikkeen ja ennen muuta Jeesuksen ylimmäispapilliseen rukoukseen (Joh 17:21) liittyen: ”Tavoittelemme kirkon näkyvää ykseyttä”. Tämä tavoite on jaettu alatavoitteisiin:

- Pyrimme kristittyjen yhteyden toteutumiseen jumalanpalveluksessa ja yhteisessä ehtoollisessa.
- Sitoudumme jakamattoman kristikunnan yhteiseen perintöön ja etsimme kristittyjen yhteyttä luterilaisen identiteettimme pohjalta.
- Tavoittelemme yksimielisyyttä uskon perustotuksista kaikkien kristittyjen kanssa.
- Rukoilemme kristittyjen ja koko kirkon ykseyden puolesta.

- Toimimme yhteistyössä kaikkien Suomessa toimivien kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kanssa

Neuvottelut Suomen Baptistikirkon ja Finlands svenska baptistsamfundet'in kanssa toteuttavat selkeästi tätä tavoitetta. Samalla ne kytkeytyvät etenkin näihin muihin päätavoitteisiin: II Huolehdimme heikoimmista ja kannamme maailmanlaajaa vastuuta; III Edistämme ekumeenista ulottuvuutta kirkon ja sen jäsenten elämässä; IV Vahvistamme kirkon jäsenyyden merkitystä maailmalla ja Suomessa.

Yleisestä suunnasta ja tavoitteesta ei lie ne siis epäselvyyttä. Ekumeeninen työ edellyttää kuitenkin kärsivällisyyttä, ja se etenee useimmiten pienin askelin, kasvaa kuin pienen pienen siemen tai toimii kuin hiiva, joka hapattaa taikinaa. Jotta voisimme realistisesti mutta samalla aidon edistymisen huomioon ottaen pohtia sitä, mitä viidentoista vuoden dialogimme on saanut aikaan, on syytä syventyä ensinnäkin siihen materiaaliin, mitä eri dialogikerroilla on tuotettu. Käyn läpi neuvottelujen vä-

littömän taustan Suomessa, kommunikointia ja muun saatavissa olleen materiaalin ja pohdin hieman sitä, mitä yksittäisillä dialogikerroilla ja kokonaisuuden myötä on saavutettu ja miten edistytty. Pohdin myös niitä johtopäätöksiä ja suosituksia, mitä dialogin pohjalta voitaisiin mahdollisesti esittää.

Materiaali on yhteistä materiaaliamme ja julkilausumat yhteisesti hyväksytyjä, mutta on selvä, että näkökulma on tässä arvioissa myös evankelis-luterilainen. Ollakseen tasa- ja täysipainoinen arvio edellyttää luonnollisesti teidän baptistien näkökulmaa asiaan.

2. Neuvottelujen käynnistäminen baptistien aloitteesta

Neuvotteluja käynnistettäessä sekä Suomen baptistiyhdyskunnan esimies Jorma Lempinen että silloinen Suomen Ekumeenisen Neuvoston pääsihteeri Jan Edström Finlands svenska baptistmission'in puolesta lähestyivät kirjeitse Kirkkohallituksen ulkoasiain osastoa ja toivoivat neuvottelujen käynnistämistä luterilaisen kirkon kanssa Luterilaisen maailmanliiton neuvotteluasiakirjan *Baptists and Lutherans in Conversation* (1990) pohjalta. Taustalla olivat suomen- ja ruotsinkielisten baptistien keskinäiset keskustelut ennen muuta siitä, miten yhteisen baptistisen uskonkäsitteiden pohjalta pitäisi elää kristittyinä ja baptistiseurakuntina.

Jorma Lempinen kirjoitti mm. näin: ”Aikoinaan juuri teologia on erottanut luterilaiset ja baptistit Euroopassa ja erikoisesti Suomessa. Uskomme nyt olevan löylyssä tarvittavaa kypsyyttä asialliseen teologiseen keskusteluun lähtien histori-

allisesti jokseenkin samanaikaisesta, mutta sitten eriytyvästä kristillisen uskomme ilmaisutavasta.”

Jan Edström puolestaan kirjoitti: ”Efter att ha tagit del av Finlands ev.-luth. kyrkas kommentarer, ‘Statement... concerning the document ‘Baptists and Lutherans in Conversation’, konstaterar jag att det finns många beröringspunkter mellan dessa kommentarer och innehållet i de samtal som forts mellan de båda baptistsamfundet. Som exempel kan nämnas de gammalkyrkliga trosbekännelsernas betydelse, definitionen av begreppet tro, samt de lutherska bekännelseskrifternas förordanden av anabaptisterna på 1500-talet och relationerna mellan lutheraner och baptister idag. ...Med detta initiativ vill vi samverka till en ökad förståelse och varmare gemenskap mellan baptister och lutheraner i vårt land.“

Neuvottelut käynnistyivätkin, kuten tiedämme, vielä arkkipiispa John Vikströmin kaudella v. 1997 ja ensimmäisenä luterilaisena puheenjohtajana toimi piispa Juha Pihkala sekä sihteerinä teologisten asiain sihteeri Juhani Forsberg. Baptistien puolelta vastaavasti Jan Edström vastasi etenkin aluksi käytännön järjestelyistä baptistiyhdyskuntien työvaliokunnan puheenjohtajana.

3. Vaasa 1997: Luterilainen ja baptistinen uskonkäsitys

Ensimmäinen neuvottelu pidettiin Vaasassa ruotsinkielisen baptistiseurakunnan Ebeneserin tiloissa 10. lokakuuta 1997. Sen lähtökohtana oli LML:n dokumentti *Luterilaiset ja baptistit keskustelevat* (suomennettuna Risto Saarisen *Ekumeenisessa*

työkirjassa). Neuvottelun tarkoituksena oli ”selvittää luterilaista ja baptistista uskonkäsitystä, ilmaista molempien osapuolten yhteinen perusta uskossa Jumalaan, Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen sekä kartoittaa alueet, joilla molempien osapuolten käsitykset mahdollisesti eroavat toisistaan”, todetaan kommunikassa.

Baptistien puolesta esitelmän LML:n dialogiraportista piti Leif Olin. Hän korosti molempien traditioiden käyttämän terminologian kunnioittamista sekä käsitteli erityisesti teemoja 1) traditio ja tunnustuskirjat, 2) lasten asema sekä 3) Kaste- ja seurakuntanäkemykset.

Traditio ja tunnustuskirjat

Baptistien näkökulmasta Leif Olin arvioi kristillisen tradition käsitettä: ”Det finns en baptistisk tradition som har sina rötter i anabaptismen på 1500-talet. Denna tradition behöver också ständigt tolkas i tiden utifrån den nytestamentliga uppenbarelser. Därför kan och bör ’tradition’ stavas med litet ’t’ och ses som ’vägmärken’ eller ’kartor’ som hjälper oss att följa Skrifternas auktoritet.” Jan Edström täydensi omissa alustuksessaan: ”I allmänhet omfattas den apostoliska och/eller den nicenska trosbekännelsen men läses sällan vid gudstjänster och förrättningar.” Edström

esitteli myös Euroopan baptistifederatiion dokumentin baptistisista periaatteista, joita tulisi voida pitää myös maailmanlaajuisesti pätevinä.¹

Raamatun ja tradition välistä suhdetta Olin esitelmässä ja LML:n dokumentissa arvioitiin myös luterilaisesta näkökulmasta myönteisesti. Luterilaisen esitelmän pitänyt, silloinen asessori Samuel Salmi totesikin: ”b) asiakirja sisältää joukon aineita, johon on ilolla syytä yhtyä. Tämä aines koskettaa erityisesti Raamattua ja sen tulkintaa traditiossa.”

Luterilaisista tunnustuskirjoista ja niiden sisältämistä oppituumioista sekä niiden arvioinnista LML:n dokumentissa Olin toteaa: ”3.2 En av de främsta orsakerna till att arbetsgruppen bakom dokumentet kom till stånd var att försöka komma till rätta med den lutherska bannlysningen av anabaptisterna i 1500-talets bekännelseskrifter. Det är mycket positivt att steg har tagits för att upphäva bannlysningen av anabaptisterna och att man erkänner att en bristande respekt för religionsfriheten har förekommit.

Från baptisternas sida i Finland vill vi också få ett klargörande vilken roll dessa bekännelseskrifter har bland dagens lutheraner. Vi tror att de uttalanden som görs i p. 101-104 kan öppna en väg till en

---

1 Enligt Edström 1997, 9-10: ”Som baptister anser vi oss vara en del av Kristi världsvida kyrka. Vi tror på en treenig Gud som har uppenbarat sig som Fader, Son och helig Ande. Vi hävdar behovet av en personlig tro på Jesus Kristus och ett liv i Kristi efterföljelse. Vi erkänner Bibeln som Guds ord och dess vittnesbörd som en auktoritet i tro, lära och liv. Vi uppfattar församlingen som en gemenskap av troende, som förenas i gudstjänst kring Herrens bord, Nattvarden eller Herrens måltid. Vi praktiserar enbart dop av troende (troendes dop, medvetet dop). Vi tillerkänner varje lokalförsamling full frihet (kongregationalism) och ansvar att tjäna Kristus i världen. Vi erkänner det allmänna prästadömetts princip i församlingens liv och verksamhet. Vi tror på samarbete och samverkan med andra församlingar när detta är möjligt. Vi bekänner oss till hoppet om Kristi återkomst och ett evigt liv. Vi tror på åtskillnad mellan kyrka och stat för att religionsfrihetens princip skall kunna förverkligas fullt ut för alla medborgare.“

djupare dialog och en större förståelse av vårt gemensamma kristna arv. Vi tror att rekommendationerna i p. 107 nogga bör tas i beaktande för att hitta en framkomlig väg.“

Luterilaiselta puolelta Samuel Salmi kommentoi: ”c) yhteinen viesti kirkoille asiakirjassa tiivistyy erityisen selvänä oppituumioiden kumoamisen välttämättömyyteen ja toisen osapuolen tunnustamiseen aitona osana Kristuksen kirkkoa. Tällä sektorilla yhteiset ponnistelomme kristillisinä kirkkoina tulevat valokeilaan.” Salmi siis viittaa ekumeenisen dialogin tarpeellisuuteen, mutta ei ota suoraa kantaa siihen, miten oppituumioiden suhteen pitäisi menetellä konkreettisesti ottaen.

Lasten asemasta

Lasten asemasta Olin totesi: ”4.1 Baptisterna anser att synen på människan och speciellt barnens ställning är avgörande för hur man nalkas frågan om dopet.” Hän viittaa ihmiskäsitykseen ja erityisesti oppiin perisyntistä ja sen seurauksista käsitykselle lapsikasteen tarpeellisuudesta. Epäsuorasti hän samalla haastaa perisyntiopin viitaten Cyprianuksen ja Augustinuksen käsityksiin. Johtopäätös tästä osakokonaisuudesta kuuluu: ”4.5. Med ovannämnda redogörelse anser nog de flesta baptisterna också i Finland att barn-dopet skall ses som en välsignelseakt (se p. 47). Vi är dock på samma gång villiga att medge att bilden av barnens ställning inte varit tydlig nog och att här har funnits en del att lära av den lutherska traditionen.”

Kastekäsitys

Kastekäsityksestä LML:n dokumentin valossa Olin toteaa seuraavaa:

”-rekommendationen att baptister skulle välkomna barndöpta lutheraner på egen bekännelse som fullvärdiga medlemmar i en baptistförsamling, har än så länge bara vunnit gensvar fullt ut i en baptistförsamling medan en annan har en form av dubbelt medlemskap. Frågan torde vara ännu så brännbar att inget allmänt beslut kan fattas, utan frågan lämnas öppen till varje enskild baptistförsamling att besluta om.

- vad är vårt gemensamma missionsuppdrag i Finland? Eftersom baptisterna betraktar barndopet närmast som en barnvälsignelseakt, anser de det inte som ett ’omdop’ då någon som inte levtt aktivt i sitt barndop blir medveten om sitt oomvända tillstånd. Enligt baptisterna behövs då ett dop till Kristus för att klar markera vägvalet.“

Salmi toteaa omassa esitelmässään: ”Ennen kuin esim. ehtoollisen vieton vieraanvaraisuusperiaatteen suositusta noudatettaisiin tietystä mielessä auktorisoidusti, olisi mielestäni syytä pohtia tarkemmin baptistien vielä BEM-asiakirjan syntyäiköihin antaman arvion teologista ja ekleesiologista luonnetta: ’Onko olemassa kaksi pelastuksen tietä?’ Voi olla, että itsenäisinä kirkkoina ja tunnustuksina on olemassa mahdollisuus, jossa tämän kipeimmänkin kysymyksen kohdalla on löydettävissä itsenäinen ja positiivisesti viitoitettu tie.”

Seurakuntanäkemys

Olin arvioi seurakuntanäkemystä luterilaisessa ja baptistisessa perinteessä kansainvälisen raportin pohjalta: ”6.4 Skillnaden mellan en luthersk och baptistisk församlingssyn kommer rätt tydligt fram

i dokumentet då lutheraner betonar ordet och sakramenten som Guds verksamma medel, medan baptisterna sätter betoningen på Guds handlande i människorna och gemenskapen. Den baptistiska synen har varit att Kristi kropps uttryck i lokala enheter är ett uttryck för Ordet tolkat genom den helige Ande i enskilda lemmars liv. Därav finns en betoning på helgelse och kristet lärjungarskap som tar ansvar för andra människors nöd, rättvisa, fred och miljö.

6.5 När det gäller nattvardsgemenskap finns det bland baptisterna i Finland ingen enhetlig rekommendation utan varje baptistförsamling söker sin väg alltifrån det slutna nattvardsbordet med betoning på att det är församlingens bord och till det öppna nattvardsbordet som betonar att det är Herrens bord och att Jesus Kristus är den som kallar alla till gemenskap med sig.

6.6 Vi vill gärna betona p. 78 att en separation mellan kyrka och stat bör slutföras och att även religionsfriheten aktualiseras så att ingen diskriminering behöver ske i fråga om t ex lärares rätt att undervisa i religion, civiltjänstgöringsplatser till frikyrkorna och beskattning.”

Yhteenveto

Kommunikeassa todettiin kokoavasti: ”Neuvottelussa käsiteltiin avoimessa ja kunnioittavassa ilmapiirissä sekä rakkau- den hengessä yhteistä uskonperintöämme ja eroja, joita käsityksissämme on. Erot tulivat ilmi käsityksessä kasteesta, erityisesti lapsikasteesta ja uskovien kasteesta. Kastekysymyksessä löytyi kuitenkin myös paljon yhteistä. Eroja ilmeni myös käsityksissä ihmisestä, synnistä, kirkon/seu-

rakunnan jäsenyydestä sekä siitä, miten ymmärrämme uskon olemuksen. Näissäkin uskonkohdissa löytyi myös molempia osapuolia yhdistäviä tekijöitä.”

Keskustelujen tuloksena päätettiin, että neuvotteluja jatketaan ja niissä syvennyttään yksityiskohtaisesti toinen toisensa uskonkäsityksiin sekä käytännön yhteistyön edistämiseen kristillisessä todistuksessa. Keskeisiksi kysymyksiksi nousivat näin ollen kastekysymys sekä siihen liittyen ihmis- ja syntikäsitys sekä kysymys vapaasta tahdosta. Puhetta oli myös siitä, mikä on uskon olemus ja mitä tietoinen usko merkitsee. Erityisesti baptistit esittivät pohdittavaksi sitä, miten tulisi suhtautua oppituumioiden vaikutuksiin menneisyydessä mutta myös nykyisyydessä: 1500-luvun vainoihin ja jopa kuolemantuumioihin, brutaalina esimerkkinä ”kolmas kaste” hukuttamalla, niin että voitaisiin ilmaista yhteinen pohja ja erilaiset käsitykset totuuden ja armon yhdistävällä, toista kunnioittavalla tavalla.

4 Ilkko 2000: Mitä usko merkitsee luterilaisille ja baptisteille

Uskon merkitys

Kangasalan Ilkossa syksyllä 2000 kumpikin osapuoli esitti, mitä usko merkitsee. Piispa Pihkala analysoi Uuden testamentin pohjalta, että uskoon kuuluu sekä ”tiedollinen ulottuvuus (lat. *notitia*) että henkilökohtainen totuuteen suostuminen ja sen hyväksyminen (lat. *assensus*) sekä luottamus Jumalan valtaan ja pelastavaan läsnäoloon (lat. *fiducia*), silloin puhutaan pelastavasta uskosta”. Pihkalan mukaan Uuden testamentin käsitteenä uskon (kr. *pistis*) ”...kohde ja lähtökohta on Jumala, ennen

kaikkea Kristuksessa itsensä ilmoittanut Jumala. Sisällöllisesti se on uskoa ja luottamusta heidän ilmoittamiinsa asioihin ja lupauksiin, erityisesti heidän kykyynsä ja haluunsa auttaa ihmistä, pelastaa hänet.” Lisäksi hän kiinnitti uskon objektiivisen puolen ohella kohtiin, joissa Uudessa testamentissa ”usko” liittyy Jeesukseen Kristukseen genetiivirakenteen kautta: ”Jeesuksen Kristuksen usko”. Pihkala tekikin johtopäätöksen, jonka mukaan ”...usko ei ole vian ihmisen luottamusta, asennoitumista, suhdetta Kristukseen, vaan samanaikaisesti Kristuksen ominaisuus tai suorastaan Kristuksen itsensä olemista ihmisessä.”

Piispa Pihkala veti yhteen: ”’Uskominen’ ja ’usko’ ovat yhtä monikerroksisia kuin elämä. Ne kattavat persoonamme kognitiivisen, voluntaativisen ja affektiivisen ulottuvuuden (tieto, tahto, tunne) ’sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta’, tunkeutuvat niiden läpi olemuksemme ytimiin asti. Usko ja uskominen eivät kuitenkaan rajoitu persoonamme kehyksiin, sillä uskon lähtökohta ja keskus on läsnä oleva Kristus, sanan ja sakramenttien kautta Pyhässä Hengessä reaalisesti läsnä oleva Kristus. Usko on – kärjistetyksi sanottuna – onkalo meissä, jonka Kristus täyttää. Luther vertaa isossa Galatalaiskirjeen selityksessään uskoa temppelein kaikkein pyhimmän pimeydeksi, jossa Jumala, Kristus, on läsnä. Emme osaa selittää, miten, mutta läsnä hän on ja täyttää kaiken. Pelastava usko on aikuisella ihmisellä normaalisti tietoista uskoa, mutta ei ole sidottu tietoisuuteen. ... Jos näin ei olisi, edustaisimme itse asiassa käsityskantaa, jonka mukaan Kristuksen pelastava läsnäolo olisi meidän tajuntamme tuote. Tällaista

subjektiivista näkemystä Uusi testamentti ei tue.”

Kommunikean mukaan ”Käsitys uskosta osoittautui huomattavan yhdenmukaiseksi. Molempia osapuolia yhdistää reformaation löytö uskonvanhurskaudesta. Usko on aina yksin Jumalan lahjaa ja vaikutusta. Raamatussa usko on moniulotteinen asia, ja ihmisen elämässä se painottuu eri ikäkausina eri tavoin. Kun uskosta pyritään antamaan järjestelmällinen kokonaiskuva, siinä on kummankin osapuolen mukaan asioita, jotka jäävät Jumalan salaisuudeksi. Tällaisia ovat luterilaisella taholla käsitys pienen lapsen uskosta, baptistisella taholla sellaisen ihmisen usko, joka ei kykene tekemään henkilökohtaista ratkaisua. Kumpaakin osapuolta kantaa ajatus, että pelastava usko ei ole koskaan vain minun uskoani Kristukseen, vaan myös Kristuksen uskoa minussa. Luterilaiset korostavat laajemmin uskon sisältöä ja olemusta, baptistit uskon ilmenemistä sekä sen suhdetta seurakuntaan ja yhteiskuntaan. Neuvotteluissa koimme näiden näkökulmien täydentävän toisiaan. Havaitimme, että uskosta avautuva arvoperusta on molemmilla pitkälti samanlainen. Sen sijaan uskon ja kasteen suhdetta on pohdittava syvällisemmin erikseen.”

Luterilaisten tunnustuskirjojen oppituumiot

Juhani Forsbergin esitelmä ”Luterilaiset tunnustuskirjat ja nykyiset luterilaiset ja baptistit” tarttui edellisessä kokouksessa esitettyyn haasteeseen. Vuoden 1997 kokouksen jälkeen oli allekirjoitettu luterilaisten ja roomalaiskatolisten kesken v. 1999 *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*. Siinä oli todettu, että 1500-luvun

oppituomiot eivät osu kohteeseensa, kun vanhurskauttamisoppi kuvataan yhteisesti tavalla, jolla se on esitetty Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista. Forsbergin mukaan luterilaiset ja baptistit lähestyvät näissä neuvotteluissa samaan tapaan ekumeenisesti omaa ja keskinäisten suhteidensa historiaa.

Johtopäätöksissään Forsberg nostaa esiin erityisesti neljä seikkaa:

”3.1 Silloinkin, kun itse uskomme etsivämme ja edustavamme historiallista totuutta, meidän on pidettävä huoli siitä, että annamme toisistamme sellaisen kuvan, jonka kumpikin osapuoli voi hyväksyä itsestään. Tämä ei kuitenkaan merkitse kriittiköntä suhtautumista omaan menneisyyteen.

3.2 Molempien osapuolten on tarpeen arvioida kriittisesti omaa opetustaan toisesta osapuolesta sekä seurakunnallisessa julistuksessa ja opetuksessa että koulun uskonnonopetuksessa.

3.3 Tunnustuskirjojemme ’uudestikastajiin’ ja ’hurmahenkiin’ kohdistuvia oppituomioita arvioitaessa luterilaisen osapuolen on otettava vakavasti baptistien käsitys siitä, että he eivät tunnista itseään suurimassa osassa näitä oppituomioita.

3.4 Luterilaisissa tunnustuskirjoissa lausutuista oppituomioista näyttää nykyisiin suhteisiimme selvimmin vaikuttavan Augsburgin tunnustuksen 9. artikla, jossa hylätään ns. ’kasteenuusijat’. Tämän oppituomion jatkokeskusteluissa on kuitenkin otettava huomioon tiettyjä näkökohtia.

Tulee ensinnäkin kysyä, mitä ”uudestikas-

tajalla” tarkoitetaan ja ottaa huomioon se, että yleisesti ottaen ei katsota kastettavan uudelleen kuin vain silloin, kun toista ei ole pätevästi kastettu. Forsberg kuitenkin tähdensi: ”Luterilaisen osapuolen ekumeenisena toivomuksena ja tavoitteena kuitenkin on edelleen, että lapsena kastettua kristittyä ei kirkkokunnasta toiseen siirtymisen yhteydessä kasteta.” Hän painotti myös luterilaisille olevan tärkeää nimenomaan kasteen sisältö, ei ulkoinen toteutus joko lapsena tai aikuisena, valelutaiputusasteena.

Forsberg kiinnitti huomiota myös siihen, että muissa opinkohdissa välillämme olevat erot eivät nekään ole menettäneet merkitystään, vaikka niissä ei ole kaste-kysymyksen kaltaisia oppituomioita. Niitä on olemassa siinä määrin, että ”lähihorisontissa ei ole vielä mahdollista sellaisen kirkkojenvälisen yhteyden toteuttaminen, joka on saanut ilmenemismuotonsa esimerkiksi Porvoon julistuksessa”. Tärkeää on kuitenkin todeta samalla se, että ”...yhteisymmärryksemme uskomme keskeisistä asioista on niin suuri, että historiallisten oppituomioiden ja väärinkäytösten ei saa antaa heikentää sen kantavaa voimaa.”

Keskustelupöytäkirjan mukaan yhdyskunnan esimies Jorma Lempinen totesi mm. seuraavaa baptistien puheenvuorossa: ”5. Menneisyyden turhat vainot. Painostus ja vainot ovat aina olleet turhia, sivistymättömiä ja epäkristillisiä. Toisaalta painostuksen alla olleilla on suuri vaara nähdä itsensä tekopyhästi viattomana vainottuna.

6. Kompromissin mahdollisuuksia. Näinä aikoina koetaan baptistien keskuudessa halua yhteyteen, mutta on myös niitä jyrkkiä, jotka vastustavat esim. tällaisia neu-

votteluja ja pitävät niitä kompromissien tekemisenä 'pahan' tai ainakin herätyksen vastustajien kanssa.

9. ...Historiallisesti on näytetty toteen, että anabaptisteja ei erottanut reformaatiosta kastekysymys vaan kysymys valtion ja kirkon täydellisestä erosta. Erilaisuus kastekysymyksessä tuli pian ulkonaiseksi eron merkiksi ja siitä nähtiin riidan aihe. Edelleen lapsikaste nähdään esteenä, raamatullisen uudestisyntymiskäsityksen himmentämisenä, vauvojen 'häätäminen' on pelastuksen automatisointia. Perisynti on luontainen taipumus pahaan ilkeyteen, ja ihmisen voi pelastaa sellaisesta synnistä katumus ja usko Jeesukseen. Luterilaiselle kirkolle lienee ollut tärkeämpää kokonsa säilyttäminen kuin pikkutarkka Uuden testamentin seurakuntajärjestyksen noudattaminen.

13. Luterilaisen kirkon herätysliikkeet. Pietismi nähdään liikkeenä, jollaiseksi kirkko on tarkoitettu. Kansanlähetys suorastaan muistuttaa baptismissa. Baptistit siunaavat ja jopa kadehtivat luterilaisia seurakuntia, joissa on karismaattista liikehdintää.

14. Luterilainen turvallisuus. Kirkko toimii protestanttisen suvaitsevaisuuden edistäjänä. Monet baptistit lupautuivat kesäjuhliillamme rukoilemaan arkkipiispan puolesta. Haluaisimmeko laajasti rukoilla toistemme puolesta? Koemme, ettei oma kirkkomme kykene yksin varjelemaan moraalialueita jne., vaan siinä tulee seistä yhtenä rintamana."

Loppukommunikaatiossa asiasta todettiin: "Keskustelimme monista kipeistä asioista, jotka liittyivät aiemmin syrjityksi tulleen

vähemmistön asemaan. Meidän on pidettävä huoli siitä, että annamme toisistamme sellaisen kuvan, jonka kumpikin osapuoli voi hyväksyä. Molempien on tarpeen arvioida kriittisesti omaa opetustaan toisesta osapuolesta työntekijöidensä koulutuksessa, seurakunnallisessa julistuksessa sekä koulujen uskonnonopetuksessa.

Luterilaisten ja baptistien on yleensä nähty eroavan erityisesti uskon ja kasteen suhteessa. Luterilaisia tunnustuskirjoja ja Lutherin teologiaa koskeva tutkimus on selvittänyt, että luterilainen uskonpuhdistus näki kasteen ja uskon välisen suhteen paljon tiiviimpänä kuin monet varhaisemmat tai myöhäisemmät tulkintaratkaisut.

Kun arvioidaan luterilaisiin tunnustuskirjoihin sisältyviä 'uudestikastajiin' ja 'hurmahenkiin' kohdistuvia oppituumioita, on otettava huomioon, että nykyiset baptistit eivät tunnista itseään suurimmasta osasta niitä. Kirkkojemme nykytilanteen valossa on todettava, että yhteisymmärryksemme uskon keskeisistä asioista on niin suuri, että historiallisten oppituumioiden ja väärinkäytösten ei saa antaa heikentää sen kantavaa voimaa."

Yhteenveto

Neuvotteluista nousivat keskusteluteemoiksi ensinnäkin uskon ja kasteen suhteen tarkempi käsittely.

Toiseksi painotettiin sitä, että meidän tulisi antaa toisistamme sellainen kuva, jonka toinen osapuoli voi hyväksyä. Avoimeksi jäi kuitenkin se, miten haavoja menneistä väärinkäytöksistä voitaisiin parantaa: tulisiko esimerkiksi järjestää LML:n Stuttgartin yleiskokouksen

luterilais-mennoniittisen sovinnoneleen mukainen sovintojumalanpalvelus? Molemmiin puolin pyydetäisiin anteeksi menneitä väärinkäytöksiä ja allekirjoitettaisiin julkilausuma ja sitouduttaisiin menettelytapoihin, joiden kautta ilmaisimme kunnioitusta toinen toisiamme kohtaan ja osoittaisimme tunnustavamme toinen toisemme veljiksi ja sisariksi Kristuksessa Jeesuksessa.

Luterilaisten on syytä pyytää anteeksi ennen muuta suoranaisia anabaptistien vainoja 1500-luvulla ja syrjintää aiheuttanutta kulttuuria – ei vain mennoniitoilta vaan myös baptisteilta. Toisaalta luterilaiset toivovat, että myös heidän kristillisyytensä tunnustetaan ja että luterilaista kastetta niin vauvoille kuin aikuisillekin pidettäisiin kristillisenä kasteena ja luterilainen kirkko nähtäisiin aitona osana Kristuksen kirkkoa.

5. Tampere 2003: Uusi elämä Kristuksessa

Kolmas neuvottelu käytiin Tampereella paikallisen baptistiseurakunnan tiloissa marraskuussa 2003. Aiheeksi oli valittu Uusi elämä Kristuksessa, ja sitä lähestyttiin kahdesta suunnasta: Mistä olemme osallisia Kristuksessa? Mihin olemme kutsutut Kristuksessa?

Mistä olemme osallisia Kristuksessa?

Matti Revon esitelmä käsitteli osallisuutta Kristuksesta. Hän läpi kahden keskeisen Uuden testamentin kreikan käsitteen merkitykset: *metheksis* ja *koinonia*. Edellinen kuvaa osallisuutta jostakin, kuten yhteisestä ateriasta; jälkimmäistä käytetään kuvaamaan sekä yhteyttä Kristukseen että

toinen toiseemme. Tunnetusti se esiintyy Uudessa testamentissa myös keskinäisen jakamisen merkityksessä, puutteiden ja lahjojen yhteiseksi tekemisenä. Luterilaiselta kannalta luettuna molemmat termit viittaavat Uudessa testamentissa myös ehtoolliseen – yhteys Kristukseen ja toinen toiseemme huipentuu sakramentaalisessa ateriassa. Baptistinen osapuoli lausui, että he voivat yhtyä esitelmässä kaikkeen paitsi siihen, että ehtoollinen tekisi ihmisen osalliseksi Kristuksesta ja hänen pelastavista ja uudistavista lahjoistaan.

Matti Repo muotoili: ”...yhteys Kristukseen on enemmän, syvemmin vaikuttavaa ja reaalisempaa kuin vain uskonnollista tunnetta tai järjen tasolla tapahtuvaa päättelyä tai tahdon ratkaisua tai horjumatonta luottamusta. Se on osallistumista Kristuksen jumalalliseen luontoon (2 Piet 1:4). *Koinonia* Kristuksen kanssa liittää meidät Kristukseen siten, että hänen persoonassaan olevat jumalalliselle luonnolle kuuluvat ominaisuudet ja lahjat tulevat meidänkin osaksemme. ...*Koinonia*, joka meillä on toinen toisemme kanssa, perustuu siis siihen koinoniaan, joka meillä on Kristuksen kanssa. ...Kaiken perustana on se yhteys, joka vallitsee Kolmiyhteisessä Jumalassa persoonien välillä.”

”Osallisuus Kristukseen tekee siis osalliseksi pelastushyvyksistä (*Heilsgüter*), mutta myös toinen toisesta. *Koinonia* merkitsee siis Kristus-yhteyden ohella seurakuntayhteyttä. Se näkyy myös apostolien kirjoituksissa ehtoollisen sakramentista: Kristus-yhteyden konteksti on seurakunnan jumalanpalveluselämä, ja sen toimeenpaneminen tapahtuu rakkaudessa, palvelussa, diakoniassa, toinen toisemme avustamisessa.”

Baptistisesta näkökulmasta Jan Edström kiteytti esitelmässään: ”Baptisters syn på kallelsen tar sin utgångspunkt i den gudagivna, personlight mottagna och medvetet utlevda tron. Tro innefattar allt från ett bejakande av Guds nådeserbjudande och evangeliets budskap om frälsning till ett liv i Kristi efterföljd i en specifik historisk situation. Detta märks i både i baptisters församlingssyn och i arbetet för religionsfrihet och mänskliga rättigheter.

Församlingen är en trosgemenskap med ett visst syfte. Förutom gudstjänster och annan verksamhet fäster man vikt vid personlig överlåtelse och en trovärdig kristen livsstil. Man betonar Bibeln som grunden för både tro och liv. Församlingen existerar inte för sin egen skull; såväl evangelisation, mission, diakonal som social verksamhet hör till församlingens kallelse och uppgift. Baptister talaf ofta om att *leva i världen men inte av världen*.

...Det kristna livet är inte en moralisk bedrift utan en gåva av nåd. En etisk reflektion är grundad i Jesu Kristi nåd, Guds kärlek och gemenskapen i den heliga Anden. Som kristna är vi ansvariga inför Gud för de val vi gör och de handlingar vi utför. Människan är moralisk därför att Gud skapade henne så. Gud försöker inte tvinga människan att leva moraliskt. I stället ger Gud människan möjlighet att dela livet med Gud som en kallelse, en nåd. ... Baptisterna har Bibeln som rättsnöre i moraliska och etiska frågor.“

Leif-Erik Holmqvist puolestaan muotoili alustuksessaan Det nya livet i Kristus: ”Livet i Kristus hos den enskilda människan formas från hennes läsning av Guds ord och hennes egna erfarenheter av Guds

nåd i upplevelsen av personlig frälsning genom tro och dop och fortsatt gemenskap med Jesus Kristus genom bön och lärjungarskap.

Livet i Kristus växer fram ur människans vilja att ställa sig till Guds förfogande och Guds handlande med människan genom sin nåd och kärlek. En baptistisk förståelse av livet i Kristus söker således sina utgångspunkter i den enskildes förståelse av omvändelsen och dopet. ...I sin gemenskap med Kristus har den troende människan delaktighet i den kärlek som vill bli aktiv för att uttrycka det nya livet i Kristus. Det sker genom etiska värderingar såsom omsorg om människor i missbruk och beroenden, krig och våldssituationer i närheten och internationellt men också glädjen och kärleken att föra ut budskapet om Jesus Kristus genom evangelisation och mission.“

Näin ollen keskeistä olemiselle Kristuksessa on baptistisessa perinteessä Jumalan sana, henkilökohtaisen pelastuksen kokemus Jumalan armosta uskon ja kasteen kautta. Elämä Kristuksessa, kutsumus Kristuksessa kasvaa ihmisen tahdosta asettaa itsensä Jumalan käyttöön ja tehdä yhteistyötä ihmisen kanssa armossaan ja rakkautessaan. Ihminen on näin yhteydessä Jeesukseen Kristukseen rukouksen ja opetuslapseuden kautta. Uusi elämä Kristuksessa merkitsee niin eettistä ja sosiaalista toimintaa ihmisten hyväksi omassa yhteiskunnassa ja kansainvälisesti sekä iloa ja rakkautta viedä sanomaa Jeesuksesta Kristuksesta evankelioinnin ja lähetyksen kautta.

Mihin kristityt on kutsuttu Kristuksessa?

Antti Raunio otti esitelmänsä Mihin kristityt on kutsuttu Kristuksessa? lähtökohdaksi luterilaisen sananteologian. ”Kolmiyhteinen Jumala puhuu itsen sanana, on läsnä sanassaan ja toimii sanan välityksellä. Jumala käyttää sanaansa kolmella tavalla: lakina, evankeliumina ja kehotuksena. ...Koska kehotukset kuuluvat Jumalan lahjoittavaan ja ihmistä uudistavaan puheeseen, ne ovat evankeliumia.”

Jumala kutsuu ihmisen luokseen Kristuksessa siten, että hän kuolettaa syntisen ihmisen, jolloin ihminen kieltää itsensä omasta näkökulmastaan. Tämä ei tarkoita ihmispersoonan kieltämistä vaan siitä, ”mihin tarkoitukseen ja millä tavalla ihminen käyttää persoonallisuuttaan ja kykyjään.” Ihminen itse ei saa aikaan muutosta minäkeskeisyydestä toisia varten olemiseen. Siihen tarvitaan Jumalan sanaa lakina, evankeliumina ja kehotuksena.”

Luterilaisuudessa on korostettu kaikille ihmiselle jo luomisen perusteella annettua luonnollista moraalilakia ja siihen sisältyvää rakkauden vaatimusta moraalijärjestyksen lähtökohtana. Luonnollinen moraalilaki ilmentää samaa lakia kuin 10 käskyä, rakkauden kaksoiskäsky, kultainen sääntö ja vuorisäärä. Raunio kuitenkin tuo esiin, että ”Pelkästään luonnollisen moraalilain perustalta ei voi syntyä oikeita hyviä tekoja. Ensin tarvitaan oikea oppi uskosta ja uskon perustus. Kun nämä ovat olemassa, kristittyjä kehoitetaan harjoittamaan oikeita tekoja. Vanhurskautetuissa kristityissäkin on vielä synnin jäänteet, jotka vetävät ja puhuvat heitä pois sekä uskosta että hyvistä teoista.”

”Jokapäiväiseen palveluun ja järjen näkökulmasta pienten ja halveksittujen tekojen tekemiseen liittyy ajatus ihmisen kutsumuksesta. Kutsumus on juuri se tehtävä ja asema, jossa ihmisen tarkoitus on vastata lähimmäisen tarpeisiin. Kutsumuksessa ei palvelulla omien ajatusten ja mieltymysten pohjalta vaan Jumalan sanan ja käskyn perusteella. Keskeinen käsky on rakkauden käsky, joka on kyllä kirjoitettu ihmisten sydämiin, mutta jonka toteuttamiseen heitä tulee jatkuvasti kehottaa.”

”Itsekkään minän ja uuden ihmisen välinen taistelu alkaa kasteessa. ...Kun ihminen on tullut kristityksi, vanha ihminen eli itseks minä heikkenee päivä päivältä, kunnes lopulta häviää kokonaan. ...Tällainen elämä, jossa siis itsekkyyks vähenee ja toisia varten eläminen lisääntyy, on Lutherin mukaan kasteen oikeaa käyttöä. ...ehtoollinen on annettu jokapäiväiseksi ravinnoksi, josta usko virkistyy ja voimistuu. ...Ehtoollisessa saatu syntien anteeksiantaminen ei ole vain toteava lause, vaan siihen sisältyvät kaikki Hengen lahjat. ... Ehtoolliselle osallistuminen on ...olennainen osa itsekkään minän ja toisia varten elävän minän välistä taistelua.”

”Toivo, johon kristityt on kutsuttu, voi pysyä voimassa vain uskon ja rakkauden avulla. Usko nimittäin tuntee Jumalan sellaisena kuin hän on eli kaiken hyvän lähteenä ja lahjoittajana. Toivo puolestaan luottaa kärsivällisesti Jumalan lupauksiin, kuten oikeuden toteutumiseen, rauhan koittamiseen ja luomakunnan vapautumiseen lankeemuksen alaisuudesta. Rakkaus taas yhdistää ihmisen Jumalaan ja lähimmäisiin eli tekee hänet osalliseksi Jumalan lahjoittavasta työstä. Mutta usko ei voi tuntea Jumalaa, ellei se toivossa luota

Jumalan lupauksiin rakkaudessa yhdisty Jumalaan ja lähimmäisiin. Eikä toivo voi luottaa Jumalan lupauksiin, ellei se samalla uskossa tunne kaiken hyvän lahjoittajaa ja rakkaudessa yhdisty häneen ja toisiin ihmisiin. Eikä rakkaus voi tehdä kaikkea yhteiseksi Jumalan ja lähimmäisten kanssa, ellei usko ole tunnistanut oikeaa elävää Jumalaa eikä toivo ole pannut luottamustaan hänen sanaansa eli lupauksiinsa.”

Kaikkea tätä katsotaan luterilaisessa teologiassa kuitenkin Kristuksen ristin valossa. Niinpä Raunio toteaa: ”Usko, toivo ja rakkaus, joihin kristityt on kutsuttu kohdistuvat Jumalaan, joka ei ilmesty meille mahtavana ja voimakkaana vaan kätkee itsensä maailman hätään ja heikkouteen.” Silti luterilaisuudessa puhutaan myös pyhityksestä, jolla tarkoitetaan ”...Kristuksen ja hänen pelastavan työnsä vastaanottamista. Pyhityksen eli Kristuksen vastaanottamisen toteuttamiseen Henki käyttää pyhien yhteisöä, syntien anteeksiantamista, ruumiin ylösnousemusta ja iankaikkista elämää. Ensinnä henki liittyy uskovan pyhien yhteisöön eli Kristuksen ruumiiseen. Tämä tapahtuu ennen muuta sanan saarnaamisen ja kuulemisen kautta. ...Usko, toivo ja rakkaus kasvavat ja vahvistuvat juuri niin, että kristitty palaa jatkuvasti siihen yhteyteen Kristuksen kanssa, johon hänet on kutsuttu.”

Jari Portaankorva loi baptistisen näkökulman kutsumukseen ja kirjoitti *Charta Oecumenica*-asiakirjaan viitaten uskovan, ”että maailmanlaajuisen kirkon näkyvä, totuuteen perustuva yhteys on Jumalan tarkoitus. Myös evankelioiminen kutsuu meitä yhteyteen, koska yhteys vahvistaa todistustamme aivan samoin kuin hajanaisuus heikentää evankeliumin julistusta.

... Me haluamme etsiä syvempää yhteyttä lähetyksessä ja evankelioinnissa.” Diakoniatyössä tehtävästä yhteistyöstä Portaankorva sen sijaan ei tässä yhteydessä mainitse. Esteenä yhteistyön lähemmälle kehittämiselle Euroopassa on hänen mukaansa ollut kasteen vastavuoroisen tunnustamisen ongelma.”

Keskustelu teemasta

Keskustelussa todettiin mm.: ”Baptismen är kontextuellt, historiskt förankrad, pragmatisk och lokal. Baptismen är fri att knytas an på andra andliga rörelser. Den har flexibilitet (Edström). Seurakuntalaisen yhteys seurakuntaan (*koinonia*) sekä laulut ja Psalmi ovat tärkeitä. Seurakuntaan liitytään henkilökohtaisen uskoontulon ja sen jälkeisen kasteen kautta (Malin).”

Teologisesti puntaroitiin *koinonia*-käsitettä ja siitä tultiin ehtoollisoppiin. Jari Portaankorva totesi: ”Baptisteille yhteys Kristukseen ei synny ehtoollisessa, pöytä on muistoateria.” Antti Raunio toi asiaan luterilaisen näkökulman: ”Luterilaisuudessa sakramentit ovat näkyvää sanaa. Sanalla ja ehtoollisella on molemmilla *koinonia*-luonne; ne luovat yhteyden Jumalaan ja yhdistävät uskovat toisiinsa. Sanan kautta myös ehtoollinen on näkyvä merkki, jolla on yhteyttä luova luonne.” Edström täydensi: ”Ruotsalaisessa baptismissa on painotettu enemmän, että Jumala ja ihmiset kohtaavat ehtoollisessa. ...On baptisteja, jotka voisivat puhua reaaliapresensistä. Meille riittää, että Hän on läsnä – se on *mysterion*. ...Myös Lohikko totesi: ”... baptistien kesken on ehkä etsintää, mitä ehtoollinen on enemmän kuin muistoateria (kaikkien raamatunkohtien perusteella). Kotkavuori tarkensi: ...Perinteisesti

baptistit uskovat, että ehtoollinen on muistoateria.”

Ehtoollisasiassa suomen- ja ruotsinkielisillä baptisteilla todettiin siis olevan painotusero ruotsinkielisten käytössä olevan kirjan tekstiä myöten, joka toteaa Kristuksen olevan läsnä ehtoollisen kokonaisuudessa, joka on *mysterion*. Toisaalta myös suomenkielisissä baptistiseurakunnissa kohdellaan pieteetillä ehtoollisaineita ja ne myös hävitetään kunnioittavasti, mikä kertoo tosiasiallisesta kunnioittavasta suhtautumisesta ehtoolliseen.

Joka tapauksessa todettiin, että puhuttaessa ”osallisuudesta Kristukseen” ”koinonian” käsite on hyvä ja käyttökelpoinen puhuttaessa yhteydestämme. Ehtoollisyhteys edellyttäisi kuitenkin riittävää opillista yhteisymmärrystä – etenkin kasteesta, ehtoollisesta ja virasta sekä siihen liittyen kirkko-opista.

Yhteenvedo

Tiedonannossa todettiin, että ”luterilaisilla ja baptisteilla on paljon yhteistä näkemyksessä osallisuudesta Kristukseen sekä käsityksessä kristityn kutsumuksesta. Eroja sen sijaan vallitsee siinä, mitä kasteen ja ehtoollisen nähdään niiden yhteydessä merkitsevän. Luterilainen osapuoli katsoo sakramenttien tekvän uskovan osalliseksi Kristuksesta reaalisella tavalla ja yhdistävän häneen niin, että Kristuksen pelastavat ja uudistavat lahjat tulevat ihmisen omiksi. Osallisuus Kristukseen huipentuu ehtoollisen vietossa, jossa kristityt tulevat osallisiksi myös toinen toisistaan ja jakavat Jumalan lahjat.

Baptistisen käsityksen mukaan kristityn

uuden elämän lähtökohta on uudestisyntymisessä, jota seuraa kaste. Vain uskonsa tunnustava ja kastetta itse pyytävä voidaan kastaa. Kaste on ulkoinen osoitus siitä, mitä on tapahtunut ihmisen sydämessä uudestisyntymässä. Ehtoollisen ovat baptistit perinteisesti katsoneet olevan muistoateria. Toisaalta Kristuksen läsnäoloakin pidetään keskeisenä, mutta läsnäolon tapaa ei ole pyritty määrittelemään opillisella tavalla. Sitä vastoin on korostettu Kristuksen läsnäoloa hengellisenä kokemuksena. Myös baptistit tähdentävät ehtoollisen tekvän sitä nauttivat osallisiksi toinen toisensa elämästä.”

Yhdistävä ja erottava kiteytyy siis jälleen yhtäältä sanan ja uskon sekä kristillisen elämän välisen yhteyden näkemiseen, toisaalta sakramenttikäsityksen ja siihen liittyvien opillisten käsitysten erilaisuuteen, joka ilmaistiin tiiviisti näin: ”...luterilaisilla ja baptisteilla on paljon yhteistä näkemyksessä osallisuudesta Kristukseen sekä käsityksessä kristityn kutsumuksesta. Eroja sen sijaan vallitsee siinä, mitä kasteen ja ehtoollisen nähdään niiden yhteydessä merkitsevän.”

6. Jyväskylän maalaiskunta 2006: Pyhien yhteisö – Kirkko, seurakunta ja yhteyden mahdollisuudet

Pyhien yhteisö luterilaisessa ja baptistisessa perinteessä

Bo-Göran Åstrand piti Vaajakosken tapaamisessa luterilaisen osapuolen esitelmän aiheesta *Communio sanctorum: ”De heligas gemenskap – gemenskap i det heliga”*. Hän toi esiin viisi näkökohtaa: 1. De heligas gemenskap är den helige Andes verk,

2. De heligas gemenskap är delaktighet i Kristi kropp, 3. De heligas gemenskap är de troendes gemenskap, 4. De heligas gemenskap är både synlig och fördold, 5. De heligas gemenskap är sänd av Fadern till världen.

Augsburgin tunnustukseen (CA 7) viitaten ”Kyrkan är de heligas samfund i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas” Åstrand otti lähtökohdaksi luterilaisen teologian keskeisen lähtökohdan, jonka mukaan Sana ja sakramentit luovat kirkon hengellisenä uskovien, pyhään yhteisönä, joka kuitenkin on tässä ajassa samalla kertaa vanhurskaiden ja syntisten (simul iustus et peccator) yhteisö. Keskustelussa Matti Repo painotti, että ”...Augustanan VII artiklan lauseita ei voi eristää edellä olevista artikloista eikä vielä aiempina olevista vanhakirkollisista tunnustuksista, joissa puhutaan ’pyhien yhteydestä’. Joskus ne otetaan ja jalostetaan suppeaan ja minimalistiseen käyttöön. Augustanassa sana ja sakramentit ovat kuitenkin vaikuttavia armonvälineitä, eivätkä ne vain kuvaa pyhien yhteyttä.”

Åstrandia tulkiten, luterilaisen teologian yleiset lähtökohdat silmälläpitäen, voi todeta, että armonvälineet eivät kuitenkaan toimi tyhjiössä vaan osana kirkkoa, jolla on Kristuksen apostoleille antama virka pitää tarjolla evankeliumia sanan ja sakramenttien kautta. Åstrand korostaakin sanan ja sakramenttien yhteen kuuluvuutta ”pyhään yhteisön” kanssa: ”...hör de heligas gemenskap, communio sanctorum och Ordet och sakramenten organiskt samman. Det ena kan inte tänkas utan det andra.” Taustalähtökohtana on vanhurskauttamisoppi kirkko-opin muovaajana:

”...framhålls i den lutherska bekännelsen att grunden för de heligas gemenskap är rättfärdiggörelsen i Kristus.”

Åstrand korosti myös kirkon universaalisuutta ja tunnustuskuntarajat ylittävää luonnetta: ”...denna ena Kristi kyrka, de heligas gemenskap, de troendes gemenskap, går över samfundsgrensarna och skall bestå för alltid.”

Baptistien puheenvuorossa pyhien yhteisöstä Nils Erik Vikström tiivisti: ”Enligt baptisterna är det normala att en människa som bekänner sin tro på Jesus, och som genom troendedopet förenas med Kristi kropp också blir medlem i lokalförsamlingen (är med bland de heliga).” Vikström kuvasi myös baptilmin – erityisesti ruotsinkielisen baptilmin – muuttumista Suomessa avoimempaan suuntaan pyhään yhteyteen kuulumisen suhteen sekä piti ehtoollista ilmaisuna pyhään yhteydestä: ”**De heligas gemenskap**/baptistförsamlingens gemenskap var mera sluten under tiden för baptilmens genombrott i Finland. Det praktiserades uteslutande sluten communion och sk. församlingstukt utövades mycket ofta och ibland ovisligt också. Allt för att bevara de heligas gemenskap, församlingen ren.

Nattvarden är uttryck för de heligas gemenskap, även om inte vi baptister inte alltid lyckats forma den så. Många gånger har det individuella/personliga fått starkare uttryck, bl.a. i den enskildes bön. Vi förstår skriften att Nattvarden egentligen mera skall uttrycka gemenskapen i Kristus. Då vi närmar oss Kristus närmar vi ju oss varandra.”

Yksilön tietoisien uskonvastauksen ja hen-

kilökohtaisen Kristus-suhteen merkitys painottuu, mutta vastaus ei baptistisen ihanteen mukaan jää individualistiseksi vaan on yhteisösuuntautunutta: ”Baptisterna har svårt att förstå ideen om att man kan vara troende privat utan att vara aktivt med i någon lokalförsamling. Medlemskap i församlingen är vårt svar på Jesu kallelse till gemenskap med sig. De heligas gemenskap är Kristi kropp, församlingen. Det är just församlingen som Kristi kropp baptisterna vill framhäva som Guds viktiga instrument i tiden. Församlingen existerar inte för sin egen skull, de heligas gemenskap är inget självändamål. För baptistförsamlingarna och baptistgemenskapen har därför mission och evangelisati-on varit framträdande.“

Baptistinen näkemys on siten ollen varsin funktionalistinen ja lähetys- sekä evankeliointiorientoitunut. Näkemys on kongregationalistinen, mutta seurakuntien välillä on yhteyttä ”katto-organisaation”, Baptistmission’in kautta, joka tietyllä tapaa näyttäisi toteuttavan jopa episkopaa-lista, voimia yhdistävää funktiota: ”Den övergripande gemenskapen är till för att församlingens kallelse att nå ut med evangeliet skall kunna förverkligas.” Perusläh-tökohta on kuitenkin näkyvää uskovien yhteyttä tietyssä seurakunnassa korostava, kongregationalistinen. Vikström huipentaa alustuksensa: ”Gud har fört oss till-sammans some en synlig Kristi kropp på den plats vi bor och där vi har vårt andliga hem. Där fungerar vi i vår kallelse som de heligas gemenskap får att göra Kristus känd.”

Yksilön ja yhteisön välistä suhdetta ana-lysoi vertaillen keskustelussa luterilaisen delegaation puheenjohtaja piispa Pihka-

la näin: ”On ollut historiallisia, varmas-ti myös teologisiakin syitä siihen, että baptismissa on menty yksilöllisestä yh-teisölliseen. Luterilaisuudessa mennään yhteisöstä yksilöön. Lutherkin puhuu kir-kosta äitinä. Kirkko on äiti, joka synnyttää lapsia, se on yhteisö, joka ottaa syliinsä. Samalla on mietittävä, mitä voisi olla puh-taaksi viljelty kollektiivinen tai yksilöllin-en näkökulma, sillä niissäkin on vaaran-sa.”

Luterilaiset ja baptistit keskustelevat -raportin kommentointi

Suomen baptistiyhdyskunnan puolesta Lauri Kotkavuori kommentoi raportin osaa IV: *Yhteenvelto ja kysymykset*.

1. ”Meidän on hyvä keskustella, mitä me ymmärrämme uskoon tulolla/uudistuk-sella ja miten syvästi voimme olla yhtä mieltä tästä asiasta. Vanhurskauttamises-ta ja pelastumisesta asiakirjan esittämien perusteiden mukaan (Osa I) voimme olla asiakirjan kanssa yhtä mieltä.”

2. ”Voimme todeta, että puhtaan evanke-liumin julistuksesta ihmisille olemme yhtä mieltä tukeutuessamme yksin Raamattuun (sola scriptura), joka on molempien kirk-kojen lähtökohta.”

3. ”Ainakin Suomessa on puhuttava myös uskovien seurakunnasta, joka on keskei-nen opinkohta useille eri vapaakristillisille kirkkoille, myös baptisteille. Seurakuntaan tullaan sisälle uskoontulon ja sen jälkeen otetun kasteen kautta. Tätä pidetään lähes luovuttamattomana käytäntönä.

Tiedämme, että käytäntöä, jossa esimer-kiksi baptistiseurakunta ottaa vastaan

jäseneksi myös lapsena kastetun, on Euroopassa ja myös Suomessa saanut jonkin verran jalansijaa (Helsingin ruotsink. bapt. srk), mutta ruotsinkielinen yhdyskunta ei kuitenkaan hyväksy enkä itse uskaltaisi arvioida käytännön tulevan nopeasti suomenkieliselle puolelle, vaikka tämä poistaisi asiakirjankin mukaan yhden suurimmista ongelmista.”

4. ”Olemme yhtä mieltä asiakirjan kanssa siitä, että kaste on merkki Jumalan seurakunnan jäseneksi ottamisesta. Se merkitsee myös paikallisseurakuntaan sisällyttämistä ja sen opetukseen astumista, sekä ehtoollisyhteyttä muun seurakunnan kanssa. Emme siis pidä oikeana ’kastaa kadulle’ vaan edellytämme seurakuntaan liittymistä. Kaste on kertakaikkinen tapahtuma myös baptistien näkemyksessä, mutta painotamme samalla, että Jumala on ottanut ihmisen vastaan pelastuksen ja armon saamisessa, jota kaste kuvaa.”

5. ”Sakramentaalisuus on jätetty tässä asiakirjassa lähes kokonaan käsittelemättä. Se on kuitenkin yksi niistä keskeisistä kysymyksistä mikä baptisteilla on toisin kuin esimerkiksi luterilaisella kirkolla.”

Asiakirjan The Beginning of the Christian Life and the Nature of the Church arviointi

Matti Repo alusti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon antaman lausunnon pohjalta Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön ja Euroopan baptistiliiton asiakirjasta. Hän totesi johtopäätöksissä asiakirjasta mm. seuraavaa:

”Asiakirja ansaitsee kiitosta siitä, että se on pyrkinyt muotoiluihin, jotka mole-

mat puolet voivat hyväksyä. Mutta ongelmallista on, että nuo muotoilut tuntuivat parhaimmillaan koskevan vain omaa kastekäsitystä. Vaikka raamatullisista sanoista ollaan yhtä mieltä, jää erimielisyys koskemaan sitä, millainen kaste on evankeliumin mukainen. Tämä on jokseenkin hämmäntävää, sillä ’evankeliumin mukaisuudella’ ei silloin nähtävästi tarkoiteta kasteen teologista sisältöä vaan jotain sen muotoon kuuluvaa. Neuvottelijoille on jäänyt eriyvä käsitys ’vesikasteesta’ (II,11), mutta ei siitä, että kaikki kristityt on kasteessa liitetty Kristuksen elämään, kuolemaan ja ylösnousemukseen, mitä osapuolet pitävät vahvana keskinäisen yhteyden ilmauksena.

Tässä tuntuu Leuenbergin metodi saavuttaneen rajoituksensa. Yhtäältä ollaan valmiita myöntämään yhteinen ’perusta’ eli kasteen vaikutus, mutta koska ’muoto’ eli evankeliumin mukaisuus tulkitaan erilaisella tavalla, ei ole saavutettu yhteyttä. Mutta konkordian metodin huomioon ottaen tuloksen pitäisi olla päinvastainen: koska katsotaan, että yhteinen usko vallitsee perustassa, muodot voivat siis vaihdella eikä niiden pitäisi olla kirkollisen yhteyden esteenä.

Vaikuttaa siltä, että perustaa ei voikaan irrottaa muodosta, vaan että juuri muoto ilmaisee sen, mitä perustasta uskotaan. ...tämänsuuntaista on ollut Suomen ev.-lut. kirkon kritiikki Leuenbergin metodia kohtaan aiemminkin – kirkon historialliset muodot, tunnustusten sanat ja jumalanpalveluskäytännöt kertovat, mihin uskomme, eikä niitä voi pitää pelkästään satunnaisina historian tuotteina. Pitää syvemmin paneutua siihen, mitä kaste on teologisesti, mutta se on mahdollista vain niillä Raa-

matun sanoilla ja uskon ilmaisuilla, joita meillä on käytössä.”

”...vaikka useimmat baptistiyhteisöt hylkäävät lapsikasteen, ne eivät kuitenkaan pidä sitä merkityksellisenä matkalla täyteen opetuslapsuuteen. Eurooppalaisten baptistiyhdyskuntien kesken kuulemma on suuri kirjavuus kastekäsityksessä, aina funktionalismista sakramentalismiin. Jotkut jo harjoittavat ’avointa jäsenyyttä’ Englannissa ja Saksassa ja sanoutuvat irti ’uudestikastamisesta’, kuten asiakirjassa toivotaankin.”

Näin ollen käsillä ollut eurooppalaisessa protestanttisessa keskustelussa ollut asiakirja toi keskusteluun näkökulmaa yleiseurooppalaiseen tilanteeseen, mutta ei ratkaissut itse erimielisyyttä lapsikasteen ja uskovien kasteen välillä.

Keskustelun yhteenvedossa piispa Pihkala totesi:

”En olisi niin pessimistinen. Ei pääse eteenpäin, elleimme ota vastaan kysymyksiä toiselta ja tee kysymyksiä myös itsellemme. Olisi hyödyllistä käydä läpi kastetta koskevia tekstejä vanhan kirkon ajoilta, kirkkoisiltä. Lauri sanoi, että ’puhutaan evankeliumin julistamisesta olemme yhtä mieltä, kun tukeudumme Raamattuun’. Tunnustan, että baptistit julistavat puhdasta evankeliumia tukeutuessaan Raamattuun, mutta miksi meillä on erilainen tulkinta? Mistä se johtuu? Pitää tunnustaa, että meillä molemmilla on traditio, ei pelkkä Raamattu. Tunnustamme, että teillä on ollut vaikeita vaiheita. Pitää olla kärsivällisiä, koska uskon, että yhteisymmärrys on mahdollista, mutta se vaatii aikaa. Pitää olla kärsivällisiä. ...Myös täällä

ovat suomen- ja ruotsinkieliset mielenkiintoisessa oskillaatioissa, se on terveellistä, se luo jännitteitä. Ei pidä säikähtää, vaikka lähestytään vaikeita asioita.”

Käytännön yhteyden mahdollisuudet

Jyväskylän kaupunkiseurakunnan kirkkoherra, nykyinen kirkkohallituksen kansliapäällikkö Jukka Keskitalo alusti käytännön kokemuksensa pohjalta luterilaisten ja baptistien yhteistyön käytännön mahdollisuuksista. Johtopäätöksissään hän totesi: ”Rohkenen näiden esimerkkien valossa ajatella, että jopa yhteistyön syventämisen mahdollisuuksia on ainakin näillä osaluilla:

- ekumeeniset jumalanpalvelukset esim. kerran vuodessa toiminevat ainakin tietynkokoisilla paikkakunnilla

- jokin yhteinen diakoninen projekti, jossa seurakunnat käytännön palvelutyön kautta rakentavat paikallista yhteisöä

- seurakunnan työntekijöiden välinen yhteydenpito ja rukousyhteys

- yhteistyö evankeliumin julistamisessa erityisesti seurakunnista vieraantuneiden tavoittamiseksi”

Mai-Britt Vehkaoja alusti baptistien puolelta. Hän oli toteuttanut länsirannikon baptistiseurakunnissa kyselyn paikallisesta ekumeenisesta yhteistyöstä ja se toimi jokseenkin hyvin, mutta kaivattiin hieman organisoidumpaa yhteyttä. Ratkaisevaa näyttää olevan kirkkoherran asenne vapaakirkkoihin; kyse on sekä teologiasta että henkilökemiasta. Mahdollisuuksina ekumeenisen yhteistyön

kehittämislle Vehkaoja näki:

”Gästfrihet: Användning av utrymmen, resurser; Lokal- eller gräsrotsekumenik: Gudstjänstlivet, Diakoni o socialt engagemang, Andakter på institutioner och skolor, Gemenskap kring olika återkommande händelser, Evangelisation; Samverkan: Specialgudtjänster, Flykting- och invandrararbete, Frågor som trafficking, Info och media.

En **förutsättning** för gästfrihet och lokalekumenik är

- att det i respektive församling finns en ansvarig person för detta,
- att man samlas regelbundet för att bygga upp relationerna och ha en fungerande struktur vid eventuella projekt
- att planeringen och informationen dokumenteras
- att man också samlas till gemensam bön och studium (både bibel och annat)

De råd som Ekumeniska rådet i Finland har gett in fråga om lokalekumenik är värda att beaktas:

- Vid gemensamma arrangemang är det viktigt att veta vem so mär värd eller värdförsamling
- Viktigt med god planering inklusive klargörande om de ekonomiska ramarna.
- Det är lika viktigt med uppföljning, utvärdering“

Keskustelussa tuotiin esiin myös esimer-

kiksi yhteistyö kristittyjen yhteisellä rukousviikolla tammikuussa sekä Ekumenian hyvät tavat -kirjaseen käyttökelppoisuus ja esillä pitäminen sekä Suomen Ekumenian Neuvoston internet-sivujen paikallisen ekumenian ideapankki.

Yhteenveto

Jari Portaankorva totesi keskustelussa tiivistetysti ehtoollisyhteydestä: ”Suomesa ei varmaankaan ole mahdollista sopia ehtoollisyhteydestä.” Piispa Pihkala kommentoi: ”Ehtoollisen yhteydessä kerromme, millä tasolla yhteytemme on. Vielä ei ole täyden yhteyden aika. ...Proselytismin ongelma on todellinen. Hyvä, että sitä on pohdittu Jyväskylän missiota valmisteltaessa. En usko, että ongelma on iso meidän välillä.” Erik Liljeström tiedusteli: ”Menen Mestarin pöytään, en kirkon pöytään. Voiko kirkolla olla monopoli siihen pöytään, jonka Mestari tarjoaa?” Tapio Lohikko jatkoi: ”Tampereella kutsumme kaikki, jotka uskovat ja ovat tulleet kastetuiksi raamatullisella kasteella. Kaste ja ehtoolliskäsitys kuuluvat yhteen. Kun kuuntelin piispa Pihkalaa, koin suurta yhteyttä ja pitäisin yhteyden keinotekoisena rikkomisena, jos nyt järjestäisimme yhteisen ehtoollisenvieton.”

Tiedonannon mukaan ”Molemmat osapuolet painottivat jokaisen kristityn kuuluvan yhteen muiden uskovien kanssa. Kun kirkon sanotaan olevan ”Kristuksen ruumis”, tarkoitetaan hengellistä yhteisöä, jonka jäseneksi voi tulla konkreettisesti ihmisyhteisössä, mutta joka on laajempi kuin oma tunnustuskunta.

Luterilaiset korostivat kirkon olevan uskovien yhteisö, jonka Pyhä Henki kokoa

sanan ja sakramenttien välityksellä. Sen jäseneksi tullaan kasteessa, joka uudestisyntyyttää ihmisen. Baptistisessa käsityksessä puolestaan on keskeistä Pyhän Hengen vaikuttama henkilökohtainen uskonratkaisu ja kaste, joissa liitytään Kristuksen ruumiin ja paikallisen seurakunnan jäseneksi.

Luterilaiset ja baptistit totesivat, että heidän yhteisymmärryksensä on syventynyt ja että keskustelua on tarpeen jatkaa. Vielä ei ole saavutettu sellaista opillista yksimielisyyttä kasteesta eikä ehtoollisesta, joka mahdollistaisi yhteisen ehtoollisen viettämisen. Osapuolet pyrkivät tekemään kristittyjen ykseyden entistä näkyvämmäksi vastatessaan tämän ajan haasteisiin.

Luterilaiset ja baptistit voivat jo nyt toteuttaa yhteyttä todistuksessa ja palvelussa. Eräissä seurakunnissa on jo toteutettu yhteisiä evankelioimisen ja diakonian hankkeita sekä osallistuttu toinen toisensa rukouselämään ja julistukseen.”

7. Österhankmo 2009: Kirkon virka ja yleinen pappuus

Erityinen palveluvirka

Tomi Karttunen totesi alustuksessaan *Luterilainen käsitys kirkon virasta*: ”Luterilaisten tunnustuskirjojen päätunnustuksessa, Augsburgin tunnustuksessa (CA V), kirkon virasta sanotaan:

Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka. Sanaa

ja sakramenteja välineinä käyttäen lahjoitetaan Pyhä Henki, joka niissä, jotka kuulevat evankeliumin, vaikuttaa uskon missä ja milloin Jumala hyväksi näkee. Toisin sanoen Jumala vanhurskauttaa Kristuksen tähden eikä meidän ansiomme tähden ne, jotka uskovat, että heidän Kristuksen tähden otetaan armoon, jotta me uskon kautta saisimme luvattun Hengen (Gal. 3). Seurakuntamme tuomitsevat kasteenuusijat ja muut, 9 jotka katsovat, että Pyhä Henki tulee ihmisiin ilman ulkonaisen sanan välitystä heidän omien valmistelujensa ja tekojensa avulla.

Keskustelussa todettiin, että myös baptistit korostavat Jumalan sanan merkitystä eikä tunnustuksen kohta ”Seurakuntamme tuomitsevat...” kohdistu nykyisiin baptisteihin.

Karttunen tulkitsi sanottua näin: ”Heti alkuun tähdennetään: ’Jotta saisimme tämän uskon...’. Virka siis palvelee pelastussanomana tarjolla pitämistä uskon herättämiseksi ja hoitamiseksi. Viides tunnustuksen artikla ei ole irrallaan Augsburgin tunnustuksen muista artikloista: ensin on oppi kolmiyhteisestä Jumalasta (CA I), sitten perisyntistä (CA II), Kristuksesta (CA III) ja sen jälkeen vanhurskauttamis-, pelastusopista (CA IV) - välittömästi ennen oppia kirkon virasta.² Tunnustus siis etenee Jumala-uskosta, yhteyden rikkoutumisesta ja yhteyden korjaamisesta Kristuksessa jumalallisen pelastussanomana välittämiseen eteenpäin. ...Kritiikin ytimessä on huoli evankeliumin puhtaudesta, ts. että Juma-

2 Mannermaa 1975, 148.

3 Diakoninvirka-mietintö, 37-38 ja 47-48; Hägglund 1985, 142; EMAC, 141.

lan armo Kristuksessa säilyisi kirkkaana.

Luterilaisen virkakäsityksen perustana on siis vanhurskauttamisoppi ja käsitys ihmisen ulkopuolelta tulevasta Jumalan sanasta uskon perustana.”

Kirkon erityisen viran ja yhteisen pappeuden suhteesta hän totesi: ”Kirkon viran lähtökohtana on... Kristuksen virka. Hän antoi oman tehtävänsä kirkolleen, jonka inhimillisessä mielessä muodostavat laajimmillaan kaikki kastetut. Kaste on vihkimys yhteiseen pappeuteen, joka antaa hengellisen kelpoisuuden hoitaa tehtäviä kirkossa, koska se on hengellisessä mielessä liittämistä Kristuksen ruumiin jäsenyyteen. Yhteisessä pappeudessa on kyse kaikille kristityille annetusta lahjasta ja tehtävästä elää yhteydessä Kristukseen häntä elämässään seuraten uskossa ja rakkaudessa, toivon kantamana. Se kutsuu siis seuraamaan Kristusta arjessa kristittyinä Jumalan sanaa vaalien, osallistuen seurakunnan jumalanpalveluksiin ja kirkollisiin toimituksiin sekä rukoillen ja palvelen lähimmäisiä.”³

Kirkon virka on jumalallisesti asetettu (*ius divinum*), mutta erottelut viran sisällä piispuuteen, pappeuteen ja diakonin virkaan perustuvat luterilaisen tunnustuksen valossa inhimilliseen järjestykseen (*ius humanum*).

Baptistisesta näkökulmasta alusti Leif-Erik Holmqvist. Hän lainasi William Lumpkinin teosta *Confession of Faith* ja kirjoitti: ”...ämbetet i baptistförsamlingarna (’frivillighetsförsamlingen’) som ’funktionellt’ och ’karismatiskt’ snarare än officiellt och sakramentalt. Det finns ingen väsentlig skillnad mellan pastorer

och lekmän. Pastorer är endast lekmän (jämställlda med icke avskiljda medlemmar) som fått speciellt uppdrag, för vilkas förverkligande de visar fallenhet och skaffar sig utbildning’ (T Bergsten). Grunden för en baptistisk syn på tjänsterna i församlingen utgår från den praxis baptisterna uppfattar att finns särskilt i NT.”

”...det är gåvan, den helige Andens utrustning, som skapar tjänsten och detta some en direkt inympning av Kristus, församlingens Herre. Det är alltså inte tjänsten som skapar gåvan utan gåvan som skapar tjänsten. Församlingen som helhet är bärare av tjänsten (’ämbetet’). ...Omvändelse, tro och dop utgör stegen in i gemenskapen. Församlingen väljer och avskiljer pastorer, äldste och diakoner för tjänst i församlingen.“

”Avskiljning till tjänst sker i de flesta fall i lokalförsamlingen, medan avskiljning av missionsarbetare i Finlands svenska baptistsamfund ofta har skett genom en enkel förbönsakt i samfundets gemensamma årskonferensen. I Sverige t.ex sker pastorsavskiljningen i Svenska Baptistsamfundets årskonferens. ...Betoningen av kallelsen och gåvan och det faktum att kvinnorna i Bibeln deltog i vittnesbördet om den Uppståndne har gjort att baptisterna i linje med andra frikyrkliga naturligt ser kvinnor som församlingspastorer.“ (Suomen ruotsinkielisillä baptisteilla myös naispuolisia pastoreita, mutta ei suomenkielisillä)

”Hos de finlandssvenska baptisterna uppdelas tjänsterna i föreståndarskap, ledning ’episkopos/presbyteros’ antingen i form av en pastor, en äldste eller en äldstegrupp

och dels diakoner ’diakonos’ som ansvarar för mera praktiska administrativa funktioner ofta styrelsearbete och förvaltning av egendom osv.“

Yhteinen/yleinen pappuus

Päivi Jussila viittasi Scottin ja Hendrixin kirjaan Johdatus luterilaiseen tunnustukseen sekä BEM-asiakirjan pykälään 13 ja eritteli alustuksessaan *Yhteinen (yleinen) pappuus* näin: ”Luterilaisen näkemyksen mukaan tarvitaan erityinen virka, jonka Jumala on asettanut julkista sananjulistusta, sakramenttien jakamista ja synninpäästöä varten. Kasteessa saatu yleinen pappuus on kuitenkin aivan yhtä tärkeä. Se ilmentää kaikkien kristittyjen yhdenvertaisuutta Jumalan edessä sekä heidän apostolista velvollisuuttaan antaa sanojen ja elämän todistus evankeliumista omissa tilanteissaan.”

”Virka erityisenä pappuutena ei heikennä kaikkien kristittyjen yhteistä pappuutta. Jumalan kansan yhteinen tehtävä ei ole siirrettävissä yksin viran vastuulle, eikä virka voi syrjäyttää kristittyjen yhteistä palvelutehtävää. Erityisen pappuuden tarkoituksena on palvella yhteistä pappuutta ja tehdä sen palveluvirka mahdolliseksi.”

Tapio Lohikko totesi alustuksessaan Baptistinen käsitys yleisestä pappuudesta: ”Baptistiseurakunnassa yleensä toimivat uusitamentilliset virat (pastorit, vanhimmat, diakonit... mutta ne katsotaan palvelutehtäviksi, joiden haltijat eivät muodosta muusta seurakunnasta erillään olevaa kategoriaa, vaan ovat kiinteä osa seurakuntaa. ...koska baptistit tunnustavat jokaisen uskovan voivan lukea ja tulkita

itselleen (ja myös muille) Jumalan Sanaa, hän voi myös rukoilla Jumalaa ymmärtääkseen mikä on Hänen tahtonsa mukaisesti seurakunnan toimintaa.”

Tämä ei kuitenkaan toteudu ongelmatto-
masti. Lohikko jatkoikin: ”Tuntuu melkein pä siltä, että yleiseen pappuuteen ei kiinnitetä paljonkaan huomiota, vaan seurakuntien työstä on tullut hyvin virka-/työntekijäkeskeistä – jopa siihen mittaan, että aiemmin niin tärkeä seurakuntakokous suoran demokratian ilmentäjänä on muuttunut käytännössä ’edustukselliseksi demokratiaksi’ – yhä harvemmat päättävät seurakunnan asioista.”

”Viime aikoina on alettu nähdä, että virat tähtäävät kokonaan siihen, että yleinen pappuus voisi toteutua mahdollisimman täysipainoisesti. ...Ef.4:11–16 toteutumiseen tarvitaan sekä virat että koko muu seurakunta. Näiden välinen hedelmällinen vuorovaikutus johtaa Kristuksen ruumiin tasapainoiseen kasvuun. Siihen eivät riitä ainoastaan virat, tarvitaan myös virkojen avulla aikaansaatu toimiva yleinen pappuus.”

Kokoavia johtopäätöksiä vuoden 2012 keskustelujen alla

Alussa esitetty Jan Edströmin toive: ”Med detta initiativ vill vi samverka till en ökad förståelse och varmare gemenskap mellan baptister och lutheraner i vårt land” on yhteisen näkemyksemme mukaan toteutunut. Monia keskustelun aikana esiin tulleita asioita toteutui esimerkiksi uuden uskonnonvapauslain myötä 2003. Yhteiseksi asiaksi on noussut työ uskonnonvapauden positiivisen tulkinnan puolesta Suomen Ekumeenisessa Neuvostossa mutta myös

esimerkiksi Kirkkohallituksen ja Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Frikyrklig samverkan'in vuosittaisten tapaamisten kautta.

Kuten jo aluksi näytti, monissa asioissa on varsin laaja yksimielisyys. Meitä yhdistävät kristittyinä ja Kristuksen ruumiin jäseninä useammat asiat kuin erottavat. Myös kipeässä kysymyksessä kasteesta näkemykset ovat lähentyneet, vaikka peruskysymystä lapsi- ja uskovien kasteen välillä ei olekaan kyetty ratkaista. Joka tapauksessa on voitu yhdessä korostaa kasteen kertakaikkisuutta eli yhtä kristillistä kastetta. Yhdessä on voitu myös todeta kasteen ja uskon kuuluvan yhteen, mutta kasteen luonteesta armon välittäjänä ei ole päästy yksimielisyyteen – sama pätee myös ehtoolliseen.

Kristittyjen yhteys on lisääntynyt sekä myös edellytys paikalliselle yhteistyölle seurakunnissa niin julistuksen kuin ja diakonisen palvelun alueilla. Vielä ei kuitenkaan ole saavutettu riittävää yksimielisyyttä alttarin ja saarnatuolin yhteyden solmimiseksi. Tämä edellyttäisi yksiselitteistä toisen kasteen tunnustamista sekä riittävää opillista yksimielisyyttä kasteen lisäksi etenkin ehtoollisesta ja kirkon viirasta.

Keskinäiset neuvottelumme ovat syventäneet seko kirkkojemme omaa identiteettiä että opettaneet tuntemaan toinen toistamme paremmin, luottamaan, rukoilemaan ja toimimaan paremmin yhdessä kristittyinä. Tähänastisista keskusteluista laadittu kooste voitaisiin otsikoida vaikkapa ”Kristuksen kutumat”.

Luterilainen opetus kirkon ja valtion suhteesta

Antti Raunio

1. Kristinopin lausumat ”esivallan” tehtävistä

Kirkon ja valtion suhdetta voidaan tarkastella useammasta näkökulmasta. Suomen kirkkolaki säätää kahden instituution – oikeastaan kolmen – suhteista juridisesti ja tällaista juridista keskustelua kirkkojen asemasta ja oikeuksista käydään jonkin verran jatkuvasti. Vuosisatojen kuluessa luterilaisen kirkon ja valtion suhde on läpikäynyt monia muutoksia ja näitä muutoksia voidaan tarkastella historian-tutkimuksen menetelmin. Sosiologisesti voidaan tarkastella tämän hetken tilannetta ja päättäjien, kirkon jäsenten ja kaikkien kansalaisten asenteita.

Mutta kirkon ja valtion suhdetta voidaan lähestyä myös teologisesti, opin, sosiaali-etiikan sekä teologisten perusteiden näkökulmista. Olen ymmärtänyt tehtäväni niin, että tarkoitus on katsoa luterilaista näkemystä kirkon ja valtion suhteesta teologiselta kannalta. Teologialla on toki liittymäkohtia lainsäädäntöön ja instituutioiden välisten suhteiden historiallisiin vaiheisiin. Niihin voi tarpeen tullen viitata, mutta ne eivät ole tämän esityksen lähtökohta.

Suomen evankelisluterilaisella kirkolla on varsin vähän virallisesti – siis kirkolliskouksen päätöksillä – hyväksyttyä oppia kirkon ja valtion suhteesta. Nykyinen kristinoppi lausuu asiasta seuraavaa: ”Yhteis-

kunnassa julkinen vallankäyttö on uskottu esivallalle. Sen velvollisuutena on suojella kaikkia kansalaisia ja huolehtia oikeuden toteutumisesta. Hyvä esivalta on Jumalan parhaita lahjoja. Uskollisuus Jumalalle on kuitenkin tärkeämpää kuin ihmisten totteleminen.” Kristinoppi toteaa myös, että ”kun kunnioitamme niitä, joille on uskottu hallitsemisen tehtävä, osoitamme luottavamme Jumalan huolenpitoon. Jumala lupaa, että tästä seuraa hyvää myös itsellemme”.

Lausumassa on tarpeen kiinnittää huomio muutamiin seikkoihin. Ensiksi siinä käytetään ehkä vanhahtavalta kuulostavaa termiä ”esivalta” niistä päättäjistä ja viranomaisista, jotka käyttävät julkista valtaa. Nykysuomessa nämä päättäjät ovat yleensä kansan vaaleilla valitsemia valtion tai kunnan luottamushenkilöitä ja viranomaiset puolestaan ovat valtion tai kuntien palveluksessa. Usein ajatellaan, että luterilainen opetus jakaa yhteiskunnan selkeästi esivaltaan ja alamaisiin tai nykyään vallanpitäjiin ja kansalaisiin. Reformaatioajan lähteiden perusteella voi kuitenkin päätyä siihen tulokseen, että jako ei alun perin ollut niin jyrkkä kuin on monet ovat olettaneet.

Toiseksi: Kristinoppi ei oikeastaan määrittele kirkon ja valtion tai kirkon ja esivallan suhdetta. Sen sijaan se määrittää esivallan velvollisuudet ja sanoo jotakin

kristittyjen kuuliaisuudesta esivaltaa kohtaan. Esivallan tehtäviä ovat kansalaisten suojelemisen ja oikeuden toteutumisesta huolehtimisen. Keskeisiä asioita viranomaisten toiminnassa on siis suojata kansalaisia väkivallalta ja muulta rikollisuudelta sekä ylläpitää oikeudenmukaisuutta. Oikeudenmukaisuutta ei määritellä tarkemmin, mutta on perusteltua ajatella että sillä tarkoitetaan sekä juridista että sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Palaan tämän näkemyksen perusteisiin myöhemmin.

Tämän jälkeen esitetään luterilaisuudelle ominainen teologinen näkemys esivallasta Jumalan lahjana. Kristinoppi ei kuitenkaan erityisesti korosta minkä tahansa esivallan jumalallista alkuperää, vaan lausuu, että hyvä – siis velvollisuuksistaan hyvin huolehtiva – esivalta on Jumalan parhaita lahjoja. Samalla se lausuu, että Jumalan kunnioittaminen ja hänen tahtonsa toteuttaminen menee ihmisten tottelemisen edelle. Evankelisluterilainen kirkko ei siis opeta kritiikitöntä kuuliaisuutta ja alistumista mille tahansa esivallalle. Perusasenne esivaltaa kohtaa on kuitenkin myönteinen ja kunnioittava. Kristinoppi sisältää ajatuksen, että esivallan toiminnassa Jumala itse pitää huolta ihmisistä. Kunnioittava asenne esivaltaa kohtaan tuottaa hyvää, josta ihmiset pääsevät itsekin osallisiksi. Epäilemättä kristinopin ajatuksena on, että esivallan tehtävien hyvä hoito edellyttää kansalaisten arvostusta ja kunnioitusta.

Kristinopin lausumat esivallasta ja kristittyjen suhteesta siihen ovat varsin niukkoja. Luterilainen teologia sisältää kuitenkin enemmän aineistoa ja usein sitä käytetään keskusteltaessa kirkon ja valtion välisistä suhteista. Aineiston ongelma on, että se

sisältää tuskin lainkaan mitään tarkkaan määriteltyjä periaatteita tai oppeja. Siksi sitä on ymmärretty ja tulkittu monin eri tavoin.

2. Kritiikki luterilaista poliittista teologiaa ja sosiaalietiikkaa kohtaan 1900-luvulla

Kristinopin niukkojen lausumien taustalla on erityisesti viime vuosisadan jälkipuolen Luther-tutkimus ja luterilainen ja ekumeeninen systemaattinen teologia ja sosiaalietiikka. 1900-luvulla käytiin vilkasta ja kriittistä keskustelua luterilaisesta poliittisesta teologiasta. Kritiikki jätti jälkensä yleiseen näkemykseen luterilaisen kirkon ja julkisen vallan suhteesta, ja sen kaikuja on yhä kuultavissa. Tosiasiasa kritiikki osui parhaiten 1800-luvun ja 1900-luvun alun saksalaiseen luterilaisuuteen. Muualla maailmassa – esimerkiksi Pohjoismaissa ja Yhdysvalloissa – tilanne on ollut toisenlainen. Esitetystä kritiikistä on usein myös sekoitettu luterilaisen teologian periaatteet ja esimerkiksi Saksan tiettyjen luterilaisten maakirkkojen historialliset olosuhteet. Kriitikot ovat siis oletaneet, että luterilaisten kirkkojen esivaltasuhteet ovat suoraa seurausta Lutherin teologiasta.

Mitkä luterilaisen poliittisen teologian ja sosiaalietiikan piirteet ovat olleet kritiikin kohteena? Tunnettu luterilaisuuden kritiikko oli protestanttinen teologi Ernst Troeltsch, joka julkaisi viime vuosisadan alussa laajan tutkimuksen kirkkokuntien sosiaalisesta ajattelusta. Troeltschin teoksella tuli olemaan syvä vaikutus 1900-luvun teologiaan. Osittain hänen linjoillaan jatkoi kuuluisa uskontososiologi Max Weber sekä monet muut. Troeltschin

ja Weberin vaikutuksesta omaksuttiin käsitys luterilaisuuden sosiaalisesta ja poliittisesta konservatiivisuudesta tai suorastaan taantumuksellisuudesta, joiden katsottiin perustuvan Lutherin teologiaan. Troeltschin pääteesejä olivat seuraavat: Luther alisti Jeesuksen Vuorisaarnan Vanhan testamentin kymmenelle käskylle, jotka muodostavat evankelisen sosiaalietiikan perustan. Tällä tavalla Vuorisaarna menetti luterilaisuudessa sosiaalisen radikaalisuutensa. Toiseksi Lutherin erottelu kahden regimentin välillä johti myös kahdenlaiseen etiikkaan: yksityiseen rakkauden etiikkaan ja julkiseen oikeudenmukaisuuden etiikkaan. Tästä seurasi, että Luther rajoitti kristillisen uskon ja rakkauden voiman sisäiseen, henkilökohtaiseen kokemukseen ja mielentilaan. Sen sijaan yhteiskunta tai julkinen elämä noudatti omia lakejaan, joihin kristillisellä rakkaudella ei ollut eikä pitänytkään olla vaikutusta. Troeltschin mukaan näistä lähtökohdista luterilaisuus on tavoitellut vain sisäistä rakkauden uudistusta, mutta se ei ole milloinkaan pyrkinyt minkäänlaiseen sosiaaliseen uudistukseen. Se jättää kaikki lainsäädäntöön ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät asiat valtion huoleksi. (Lazareth 2001, 5.) Troeltschin väite luterilaisuuden sosiaalisesta toimeentulosta on kuitenkin virheellinen yleistys. Se piti ehkä paikkansa siitä luterilaisuudesta, jonka Troeltsch parhaiten tunsi, mutta ei sovi edes kaikkeen 1800-luvun saksalaiseen luterilaisuuteen puhumattakaan luterilaisuudesta yleensä.

Teologisesta näkökulmasta Troeltschin kriitikin pääkohde oli luterilainen erottelu kahden regimentin välillä. Tämä teologi-

nen erottelu on tärkeä luterilaisessa poliittisessa teologiassa ja sosiaalietiikassa, mutta sen täsmällinen ymmärtäminen on osoittautunut vaikeaksi. Troeltschkään ei tavoittanut erottelun ideaa. Syynä tähän saattoi ainakin osaksi olla se, että hän ei juuri tuntenut Lutherin alkuperäislähteitä. Eri alueiden omalakisuus – kuten esimerkiksi uskonnon ja politiikan – ei kuitenkaan kuulu reformaation aatemaailmaan eikä käsitykseen regimenteistä, vaan on pikemminkin valistusajattelun värittämää Lutherin tulkintaa.

Toinen merkittävä ja vaikutusvaltainen luterilaisuuden kriitikko oli sveitsiläinen reformoitu teologi Karl Barth. Jos Troeltschin kritiikin teologinen painopiste oli regimenttien erottelu, Barth puolestaan arvosteli lain ja evankeliumin välillä tehtyä eroa. Barthin tunnettu kirjoitus erottelee vastaan on tarkoituksellisesti otsikoitu ”Evankeliumi ja laki”. Hänen mukaansa laki on yksi evankeliumin välttämätön muoto. Evankeliumin sisältö puolestaan on armo. Tästä Barth johtaa Kristuksen universaalin herruuden, joka koskee kaikkia elämänalueita, ei pelkästään kristittyjen yhteisöä eli kirkkoa. Kristittyjen yhteiskunnallinen toiminta perustuu tähän. Yhteiskunnassa on mahdollista toteuttaa joitakin Jumalan valtakunnan ”analogioita” eli piirteitä, jotka jossakin määrin muistuttavat Jumalan valtakuntaa. Esimerkiksi maallinen oikeudenmukaisuus voidaan johtaa Jumalan vanhurskaudesta ja poliittiset vapaudet kristityn vapaudesta, kansalaisvastuu kristillisestä opetuksesta, kulttuurinen moninaisuus kristillisestä lahjojen erilaisuudesta ja kansainvälinen näkökulma kirkon katolisuudesta. (Lazareth 2001, 12.)

Keskustelu Kristuksen herruuden ja luterilaisen luonnonoikeudellisen etiikan suhteesta on ollut laaja ja sillä on ollut vaikutusta myös suomalaiseen luterilaiseen etiikkaan. Keski-Euroopassa eräät luterilaiset teologit ovat pyrkinet yhdistämään Lutheria ja Barthia, mutta varsinkin Ruotsissa ja Suomessa Barthin vaikutus on pyritty torjumaan. Tästä syystä pohjoismaista luterilaista etiikkaa on pidetty luomisen teologiaa painottavana, kun taas keskieuropalainen evankelinen etiikka on ollut enemmän kristologista. Suomalainen luterilaisuus ei ole pitänyt oikeana näkemystä, joka rajaa etiikan ja poliittisen teologian lähtökohdat kristillisen uskon sisäpuolelle. Teologisesti katsoen etiikan sisällölliset lähtökohdat ovat siis enemmän luomisen teologiassa kuin kristologiassa. Tästä ei kuitenkaan seuraa – ainakaan nykyisen käsityksen mukaan –, että kristillinen etiikka ja sosiaalietiikka olisivat pelkästään luomisen teologiaan tai ”ensimmäiseen uskonkappaleeseen” kuuluva asia. Etiikan periaatteiden käytännön toteutus liittyy kyllä vahvasti siihen, millainen ihmisen Jumala-suhde on. Siksi Kristus ja Pyhä Henki ovat keskeisiä kristillisen etiikan toteutuksessa. Tämä koskee myös sosiaalietiikkaa ja suhdetta julkiseen valtaan.

Luterilaisen käsityksen mukaan etiikan perusteet ovat yleisinhimillisiä, eivät erityisesti kristillisiä. Yleisinhimillisinä ne ovat kuitenkin Jumalasta lähtöisin. Ne eivät siis ole millään tavalla epäkristillisiä tai kristillisyydelle vieraita. Luterilaisen käsityksen mukaan Jumala on jo luomisessa kirjoittanut lakinsa ihmisen sydämeen. Tämä tarkoittaa, että ihminen luotiin sellaiseksi, että hän koko olemuk-

sellaan ikään kuin luonnostaan toteutti Jumalan tahtoa. Hän saattoi tehdä näin, koska hän oli osallinen Jumalan omasta elämästä. Lankeemuksen seurauksena hän on kuitenkin menettänyt tämän osallisuuden. Laki ei silti ole kokonaan hävinnyt ihmisen sisimmästä, mutta enää ihmisellä ei kykyä lain täyteen ymmärtämiseen eikä voimaa sen täyttämiseen. Samalla kun ihminen edelleen jollakin – tosin hämärtyneellä – tavalla tunnistaa lain avulla Jumalan tahtoa, hän joutuu havaitsemaan myös sen, että ei kykene lain täyttämiseen. Jäljelle jäänyt laki ”toimii” yhä ihmisen ”alapuolella” olevissa tämän elämän asioissa niin paljon, että ihmiset kykenevät järjestäytyneeseen yhteisölliseen elämään ja laatimaan sitä koskevia sääntöjä. Ihmisen ”yläpuolella” olevissa asioissa eli suhteessa Jumalaan ihminen ei kykene kuitenkaan juuri mihinkään. Lutherin mukaan lankeemuksen jälkeen ihminen tietää kyllä, että jumala on olemassa ja mitä jumalan käsitteellä tarkoitetaan, mutta hän ei kykene tunnistamaan eikä tunnustamaan todellista Jumalaa. Tosiasiassa ihmiset rakentavat itselleen Jumalan omien kokemustensa ja mielikuviansa perusteella.

Tällaisella epäjumalanpalveluksella on myös yhteiskunnallisia seurauksia, koska käytännössä ihmisen jumalaksi muodostuu jokin maallisen elämän asia. Lutherin mukaan ihmisen jumala tarkoittaa sitä, mitä hän pitää hyvän lähteenä ja mihin hän varsinkin hädässä ja vaikeuksissa turvautuu. Jumalaksi voi muodostua ihmisjärki, varallisuus tai oma kyvykkyys mutta myös yhteiskuntajärjestys, olipa malli siten kommunismi, sosialismi, markkina-liberalismi, sosiaalinen markkinatalous tai pohjoismaainen hyvinvointivaltio. Lu-

teriläinen sosiaalietiikka lähtee siitä, että vaikka näiden poliittis-taloudellisten mallien välillä on merkittäviä eroja, mitään niistä ei tulisi päästää edellä kuvatussa mielessä ”jumalan” asemaan, sillä hyvän lähteenä ja aikaansaajina ne ovat kuitenkin pettäviä. Samalla nykyinen luteriläinen sosiaalietiikka ei jätä lainsäädännöllisiä ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä pelkästään valtion asiaksi, vaan ottaa niihin kantaa ainakin periaatteellisella tasolla. Suomen evankelisluterilainen kirkko on piispa kokouksen laatimassa asiakirjassa asettunut puolustamaan pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Tuki on esitetty siten, että kyse ei ole vain pohjoismaisen mallin säilyttämisestä, vaan hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisesta siten, että vastataan oman aikamme globaaleihin haasteisiin. (*Kohti yhteistä hyvää* 1999.) Asiakirjan laatimisesta on kuitenkin jo kulunut jonkin verran aikaa, ja rohkeuden omana käsityksenäni todeta, että jo noudattaakseen oman uudistuneen sosiaalietiikkansa linjauksia, kirkon olisi jo korkea aika ruveta valmistelemaan ajantasaistettua kannanottoa.

3. Rakkauden teologia poliittisen teologian perustana

Kuten edellä on käynyt ilmi, luterilaisen sosiaalietiikan lähtökohtana on yleisesti pidetty lain ja evankeliumin sekä maallisen ja hengellisen regimentin välistä erottelua. Kummallakin erottelulla on luterilaisessa teologiassa ja etiikassa merkittävä asema, mutta niiden asettaminen lähtökohdaksi johtaa helposti kahden yhteen kuuluvan aspektin irrottamiseen toisistaan. Tällöin päädytään jonkinlaiseen dualismiin, mikä etiikassa tarkoittaa esimerkiksi

sisäisen ja ulkoisen puolen irtautumista toisistaan. Etiikasta tulee joko pelkästään sisäisen tilan tarkkailua tai toisaalta se keskittyy ulkoisiin tekoihin vailla yhteyttä uskoon ja rakkauteen. Erottelujen tarkoitus ei kuitenkaan ole kummankaanlainen yksipuolisuus. Onkin kysyttävä, minkä kokonaisuuden sisällä nämä erottelut tehdään ja mistä syystä.

Edellä viittasin myös siihen, että luterilaisella poliittisella teologialla ja sosiaalietiikalla on yhteys Jumala-uskoon. Edellä mainittujen erottelujen sijasta lähtökohta onkin käsitys Jumalasta rakkautena ja hyvytenä, jonka olemuksen mukaista on itsensä lahjoittaminen. Lutherin Ison katekismuksen mukaan Jumala lahjoittaa itsensä ihmisille Isänä, Poikana ja Henkenä. Kaikki kolme lahjoittamista sisältävät ja tuovat mukanaan erilaisia jumalallisia hyvyksiä. Lahjoittaessaan itsensä Isänä Jumala antaa elämän ja kaiken, mitä elämän ylläpitämiseen tarvitaan. Tähän sisältyvät muun muassa ihmisen ruumis ja järjellinen sielu sekä hyvä hallitus, joita tarvitaan yhteisöllisessä elämässä. Poliittinen yhteisö, politia, jolle kuuluvat esivalta, lakien säätämien ja niiden mukainen valvonta sekä turvallisuudesta huolehtiminen, on Jumalan luomistyön tulosta. Se luotiin kuitenkin vasta lankeemuksen jälkeen, kun ihmiset eivät enää luonnostaan seuranneet Jumalan tahtoa, vaan rikkoivat sitä esimerkiksi surmaamalla toisiaan. Luterilaisuus ei siis pidä poliittista yhteisöä, jota yleensä nimitetään valtioksi, pelkästään ihmisten välisenä sopimuksena, vaan elämään kuuluvana perusrakenteena. Muita perusrakenteita ovat jumalanpalvelusyhteisö eli ecclesia ja taloudellinen perusyksikkö eli oeconomia. Jumalanpal-

velusyhteisöä nimitetään yleisesti kirkoksi ja taloudellista perusyksikköä perheeksi. Se ei kuitenkaan tarkoittanut nykyistä niin kutsuttua ydinperhettä, vaan laajempaa yhteisöä, esimerkiksi maatilaa palkollisineen tai käsityöläisen verstasta oppilaineen.

Luterilaisen näkemyksen mukaan ecclesia, oeconomia ja politia ovat siis inhimillisen yhteisöllisen elämän perusrakenteita. Perinteisesti on puhuttu luomisjärjestyksistä tai kolmesta säädystä, mutta nämä käsitteet ovat rasitettuja ja vanhentuneita. Elämän perusrakenne vastaa käsittääkseni varsin hyvin sitä ideaa, mikä näihin kolmeen Jumalan luomukseen reformaation teologiassa liitettiin. Jokainen ihminen kuuluu jollakin tavalla kaikkiin kolmeen rakenteeseen: jonkinlaiseen jumalanpalvelusyhteisöön, taloudelliseen perusyksikköön ja poliittiseen yhteisöön.

Kuten edellä oli puhe jumalanpalvelusyhteisö voi olla joko Kolmiyhteistä Jumalaa palveleva Kristuksen kirkko tai sitten jotakin muuta jumalaa palveleva yhteisö, joita on tietysti hyvin monenlaisia. Tämän esityksen tarkoitus ei kuitenkaan ole tarkastella jumalanpalvelusyhteisöä tällaisessa yleisessä merkityksessä. Kyseessä on kirkon suhde poliittiseen yhteisöön eli valtioon kahdessa merkityksessä. Ensiksi kirkolla tarkoitetaan Kristuksen kirkko, hengellistä yhteisöä, jonka kokoontuu sanan ja sakramenttien ympärille. Tämän hengellisen yhteisön rajat eivät luterilaisen käsityksen mukaan vastaa minkään kristillisen kirkkokunnan ja uskonnollisen yhteisön rajoja.

Toiseksi on kyse kirkosta tai kirkoista instituutioina omine päätöksenteko- ja

virka järjestelmineen sekä toiminnallisen rakenteineen. Ensimmäisessä merkityksessä kirkko tarkoittaa tietystä näkökulmasta jokseenkin sama kuin luterilaisuuden käyttämä termi ”hengellinen regimentti”. Toisessa merkityksessä kirkossa on sekä hengellisen että maallisen regimentin elementtejä.

4. Regimenttien erottelu kirkon ja valtion suhteen näkökulmasta

Tässä yhteydessä on tarpeen pysähtyä kahden regimentin väliseen erotteluun. On syytä vielä painottaa, että luterilainen erottelu maallisen ja hengellisen regimentin välillä ei ole sama asia kuin erottelu kahden instituution eli valtion ja kirkon välillä. Puhuessaan hengellisestä regimentistä Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei tarkoita itseään. Maallinen regimentti ei myöskään ole aivan sama kuin valtio kaikkine päättäjäineen ja viranomaisineen. Regimentit eivät viittaa sinänsä mihinkään instituutioihin.

Kahden regimentin erottelun perusajatus on, että Jumala, joka siis on olemukseltaan itsensä lahjoittava rakkaus, toimii maailmassa kahdella tavalla. Jumalan toiminnan tarkoitus ja päämäärä määrittyy Jumalan omasta olemuksesta. Jumalan kumpikin toimintatapa toteuttaa rakkautta. Rakkaus ei tarkoita vain jonkinlaista myönteistä tunnetta tai suopeaa ja hyväksyvää mielialaa, vaan konkreettisia tekoja. Rakkauten sääntö tai periaate on rakkauten kaksoiskäsitys ”rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi” tai kultainen sääntö ”mitä tahdotte toisten tekevän teille, tehkää te heille”. Lutherin käsityksen mukaan nämä kaksi sanovat saman asian, vaikka aivan kirjaimellisesti

luettuina ne painottavat hieman eri asioita. Ainakin voidaan ajatella, että kaksoiskäskey puhuu rakkaudesta mielenliikkeenä tai tunteena ja kultainen sääntö konkreettisten tekojen tekemisestä. Luterilaisessa teologiassa on kuitenkin katsottu, että kumpikin sisältää molemmat puolet: sekä sisäisen mielialan että konkreettisen toiminnan. Jumalan tahto tai laki edellyttää siis kumpaakin.

Lutherin käsityksen mukaan – joka ei luterilaisuudessa ole suinkaan aina ollut selvää – rakkauden säännöt asettavat ihmisen rakkauden itseään kohtaan sekä sen mitä toivoo itselleen tehtävän esimerkeiksi siitä, kuinka hänen tulisi rakastaa ja kohdella lähimmäistään. Kyse ei ole siitä, että itseä ja lähimmäistä pitäisi rakastaa yhtä paljon ja että lähimmäiselle pitäisi tehdä täsmälleen samoja asioita kuin toivoo itselleen. Jokainen kai toivoo, että toiset tekisivät hänelle sitä, mikä on aidosti hyväksi eikä sellaista, minkä kuvittelevat olevan hänelle hyvää. Lutherin mukaan rakkauden toteuttaminen edellyttää toisen asemaan asettumista ja sen kysymistä, mitä toivoisi itselleen, jos olisi samassa tilanteessa. On siis tavoiteltava sitä, mikä on toiselle hyväksi ja hyödyksi. Tehtävä ei tietenkään ole helppo. Oikeaa ratkaisua ei löydy soveltamalla omia toiveita ja tarpeita suoraan toisen elämään, mutta välttämättä lähimmäinenkään ei aina tiedä omaa parastaan. Siksi ei ole kaikissa tapauksissa perusteltua toteuttaa hänen välittömiä toiveitaan. Lähimmäisen hyvää on joka tapauksessa pyrittävä etsimään ja toteuttamaan.

Miten tämä liittyy maalliseen ja hengelliseen regimenttiin? Jumala toimii maallisen regimentin tavalla silloin, kun hän

käyttää tietynlaisia ulkoisia pakotteita. ”Ulkoisuus” tarkoittaa tässä sitä, että maallinen regimentti ei muuta eikä uudista ihmistä sisäisesti. Ulkoiset pakotteet saavat ihmisen toimimaan tai käyttäytymään tietyllä tavalla, mutta eivät tee hänestä toisenlaista ihmistä. Politia eli poliittinen yhteisö, mutta osittain myös oeconomia ja jossakin määrin myös kirkko instituutiona sisältävät virkoja ja tehtäviä, joilla on oikeus ulkoisten pakotteiden käyttämiseen. Selviä esimerkkejä tästä ovat oikeudenmukaisuudesta vastaava oikeuslaitos, turvallisuudesta huolehtivat poliisi ja puolustusvoimat sekä lakeja säättävät valtiolliset elimet eli ennen muuta eduskunta. Oeonomiassa tällaista valtaa on perheen vanhemmilla ja nykyisessä kirkossa kirkolliskokouksella, kirkkohallituksella ja tuomiokapituleilla sekä paikallistason päättävillä elimillä. Varsinaisesti maallisen regimentin toimia tarvitaan, silloin kun ihmiset eivät ole vapaaehtoisesti halukkaita noudattamaan rakkauden periaatteita ja toteuttamaan lähimmäisen hyvää. Toisin sanoen niitä tarvitaan jatkuvasti.

Hengellinen regimentti tarkoittaa sellaista Jumalan toimintaa, jossa ei tarvita ulkoisia pakotteita. Hengellisessä regimentissä Jumala vaikuttaa ihmisiin sisäisesti, uudistamalla heidän langennutta ihmisyytään Kristuksen kuvan kaltaiseksi. Tähän Kristuksen kuvan kaltaisuuteen kuuluu rakkauden spontaani eli välitön ja luonnollinen toteuttaminen. Hengellisen regimentin työtä Jumala ei tee valtiollisten ja kunnallisten viranomaisten välityksellä, vaan sanan ja sakramenttien avulla. Näitä hoitamaan tarvitaan kirkon virka, joka siis sanaa julistaessaan ja sakramenteja toimittaessaan on hengellisen regimentin palveluksessa. Hengellisen regimentin

piirissä tapahtuvan Jumalan työn ihminen voi ottaa vain uskolla vastaan ja – kuten Luther jatkuvasti korosti – uskoa ei voi saada aikaan millään ulkoisella pakolla eikä sisäisellä ponnistuksella, vaan Jumala synnyttää senkin sanan ja sakramenttien välityksellä. Tästä syystä luterilaisuus on pitänyt kaikkein tärkeimpänä suhteessa valtioon sitä, että valtio sallii evankeliumin julistamisen ja sakramenttien toimittamisen. Kuten edellä on toivottavasi käynyt ilmi, tästä ei seuraa yhteiskunnallisten asioiden jättäminen valtion huoleksi. Luterilaisen käsityksen mukaan kristittyjen merkittävin panos yhteiseen elämään perustuu juuri sanaan ja sakramentteihin, koska ne vaikuttavat sisäisen uudistuksen, jolla on yhteinen päämäärä hyvän ”esivalan” tai maallisen regimentin toiminnan kanssa: lähimmäisenrakkauden toteuttaminen.

Valtiollisessa toiminnassa voivat maallinen ja hengellinen regimentti myös yhdistyä. Itse asiassa Luther esitti usein esimerkkejä tästä. Hän kuvaa esimerkiksi ruhtinasta, jonka tulee asettua kerjäläisen asemaan ja etsiä tämän hyvää niin, että kerjäläisen etu on hänelle tärkeämpi kuin oma virka. Kysymyksessä on siis kristitty ruhtinas, joka pyrkii seuraamaan kultaista sääntöä. Nykyaikaan sovellettuna tämä tarkoittaa, että kultainen sääntö ei koske vain kahden yksityishenkilön välistä suhdetta, vaan myös virkojen suhteita kansalaisiin. Julkisissa viroissa tulee toimia niin, että kansalaisten hyvä, siis heidän erilaisiin tarpeisiinsa vastaaminen asettuu kaiken oman edun tavoittelun edelle.

Regimenttien erottelussa oli kyse vain ensiksi siitä, että kirkon tulee käyttää pakottavaa maallista valtaa niin vähän kuin

mahdollista. Toiseksi erottelulla pyrittiin turvaamaan se, että julkinen valta ei pakottaisi ihmisten omiatuntoja uskonasioissa. Sen sijaan yksittäinen ihminen voi olla samanaikaisesti sekä maallisen että hengellisen regimentin piirissä. Kristittyjen suhde valtioon on juuri sellainen. Tästä on usein vedetty se virheellinen johtopäätös, että luterilainen kristitty noudattaisi julkisen viran haltijana ja yksityishenkilönä eri periaatteita. Tällöin jää huomaamatta se, millä tavalla lähimmäisenrakkauden periaate yhdistää julkisen ja yksityisen sekä maallisen ja hengellisen. Toimiessaan tuomarina kristitty antaa rikolliselle anteeksi hänen pahat tekonsa, mutta samalla tuomitsee hänellä oikeudenmukaisen rangaistuksen. Anteeksianto perustuu rakkauteen, josta tuomari on tullut uskon kautta osalliseksi hengellisessä regimentissä, ja rangaistus perustuu yhteisön suojelemiseen ja oikeuden toteuttamiseen, jotka palvelevat yhteistä hyvää maallisen regimentin keinoin.

Vaikka julkisen vallan ei tahdottu pakottavan ihmisiä sisäisesti, tiettyjä ulkoisia pakotteita pidettiin kuitenkin hyväksyttävänä ja niitä on purettu vasta vähitellen lähinnä 1800- ja 1900-lukujen kuluessa. Reformaation alussa Luther uskoi, että kirkko voisi luopua esimerkiksi kirkko-oikeudesta kokonaan. Melko pian kävi kuitenkin selväksi, että se ei ole mahdollista. Missään tapauksessa kirkon hengellisten johtajien ei kuitenkaan tule yhdistää tehtäviinsä poliittista valtaa. Nykyisessä demokraattisessa päätöksentekojärjestelmässä luterilainen kirkko on kuitenkin sallinut hengellisen työn tekijöiden toiminnan kansanedustajina ja kunnallisina päättäjinä. Kyseessä on kuitenkin täysin toinen tilanne kuin se maallisen ja hengellisen

vallan sekoittuminen, joka oli ongelmana 1500-luvun Keski-Euroopassa ja jota pyrittiin ratkaisemaan kahden regimentin erottelun avulla. Nykyään kahden regimentin oppia suhteutetaan ennen muuta poliittisen liberalismiin ihanteeseen katsomuksellisesti täysin neutraalista tai kaikkien katsomusten kannalta tasa-arvoisesta valtiosta. Yksi mielenkiintoinen piirre tässä ajattelussa on liberaalin demokratian tietty sisäinen ristiriitaisuus. Poliittisessa liberalismissa halutaan yhtäältä turvata kaikille oikeus mielipiteenilmaisuun ja poliittiseen toimintaan, kunhan se pysyy laillisuuden rajoissa. Toisaalta on paineita kieltää kaikkien katsomuksellisten tunnusmerkkien käyttö julkisissa tiloissa. Demokratia on puolestaan varsin pitkälle enemmistön valtaa. Sellainen ratkaisu voittoa, jonka taakse saadaan riittävä enemmistö. Katsomuksellisesti neutraalin valtion idea on kuitenkin eräässä mielessä epädemokraattinen, koska se ei välttämättä sallisi enemmistön tahdon mukaista ratkaisua. Toinen kysymys on, onko katsomuksellisesti neutraali tai tasa-arvoinen valtio ylipäätään mahdollinen. Ongelman aiheuttaa jo se, että poliittinen liberalismi, johon kyseinen tavoite perustuu, on tietenkin itsekin katsomus eikä suinkaan ideologisesti neutraali lähtökohta.

Luterilainen kahden regimentin erottelu ei tarkoita täysin neutraalia tai katsomusetonta valtiota ainakaan siinä merkityksessä, että julkisissa viroissa toimivat eivät millään tavoin saisi tuoda esille omia vakaumuksiaan tai että julkisissa tiloissa ei saisi olla mitään katsomuksiin viittavia tunnuksia. Kysehän on siitä, että julkinen valta ei saa eikä se oikeastaan voiakaan pakottaa ihmisiä katsomuksellisiin eikä varsinkaan uskonnollisiin muutok-

siin. Tässä mielessä uskonnonvapaus on aika luonteva seuraus jo reformaatioajalla esiin nostetusta omantunnonvapauden vaatimuksesta, vaikka tuolloin nykyinen uskonnonvapauden käsite oli vielä tuntematon. Nykyinen luterilaisuus painottaa, että valtion tehtäviin kuuluu turvata niin kutsuttu positiivinen uskonnonvapaus. Kyse ei siis ole vain vapaudesta uskonnottomuuteen, vaan vapaudesta ja oikeudesta harjoittaa omaa uskontoa. Tässä mielessä valtion tulee pyrkiä katsomusten yhdenvertaisuuteen.

Valtiolla on kyllä oikeus pakottaa ihmisiä noudattamaan voimassa olevaa yhteiskunnallista järjestystä. Kuten Kristinopistakin ilmenee, luterilaisen opetuksen mukaan esivaltakuuliaisuudella on kuitenkin rajansa, se ei ole ehdotonta. Mikäli kirkolta ja kristityiltä vaadittaisiin ehdotonta kuuliaisuutta valtiolle, heiltä edellytettäisiin epäjumalanpalvelusta. Kirkon tuki ja kritiikki valtiota kohtaan nousevat ennen muuta siitä, millä tavoin julkinen valta sekä sen instituutiot ja virat pyrkivät konkreettisesti noudattamaan lähimmäisenrakkauden periaatteita eli edistämään kansalaisten hyvää. Nykyään nämä tehtävät eivät voi olla vain valtion sisäisiä, vaan ne tulee suhteuttaa koko luomakunnan hyvinvointiin ja globaalin oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. (Ks. esim. Kirkon ilmasto-ohjelma.)

Historiallisesti tarkastellen näin ei aina ole ollut. Luterilaisuuden vaiheissa on varsin pitkälle menneen esivaltakuuliaisuuden kausia sekä aikoja, jolloin maallisen ja hengellisen regimentin eroa on korostettu niin paljon, että niiden välinen yhteys on jäänyt taka-alalle. Reformaation alkuvaiheessa kuitenkin pyrittiin hyvinkin innokkaasti uudistamaan yhteisöllistä elämää

rakkautta periaatteesta lähtien. Varsinkin monessa reformaation seurakunnassa laadittiin uusi järjestys, joka ei suinkaan koskenut vain jumalanpalvelusta ja hengellistä elämää, vaan koko yhteisön elämän rakentamista uudelle pohjalle. Perustettiin järjestelmä jolla seurakunnat – kunnan ja seurakunnan eroa ei tuolloin ollut – huolehtivat oman alueensa köyhistä ja sairaita, pyrittiin järjestämään yhteisistä varoista kouluopetus kaikille lapsille, joilla oli siihen kykyä, opettajan ja seurakunnan papin palkat maksettiin yhteisistä varoista. Muitakin yhteisön yhteisellä vastuulla olevia yhteisiä hyvää edistäviä hankkeita viriteltiin. Uudistus toimi siellä täällä jonkin aikaa, mutta alkoi sitten hiipua. Lopullisesti se mureni 1600-luvun sodissa. Myöhemmin monissa luterilaisissa maissa alettiin kuitenkin kehittää yhteiskuntia sellaiseen suuntaan, joka jossakin määrin muistuttaa reformaation ideaa yhteistä vastuuta kantavasta poliittisesta yhteisöstä. Vaikka hyvinvointivaltioita ei voikaan historiallisesti suoraan johtaa reformaatioista, voi hyvin kysyä, miksi sellaiset syntyivät luterilaisen ja osin myös reformoidun kulttuurin ja valtiokirkollisuuden piirissä?

Tutkimus on etsinyt tähän kysymykseen vastausta, mutta mitään lopullisia tulok-

sia ei vielä ole. Yksi syy voi olla paradoksaalisesti se, että historiallisista syistä muodostunut valtiokirkollisuus – joka ei suinkaan ollut reformaation tarkoitus – on käytännössä tarkoittanut sitä, että luterilaisten maiden lainsäädäntöä ovat laatineet luterilaisissa yliopistoissa oppinsa saaneet juristit ja teologit. Tällä tavalla on omaksuttu reformaatiosta periytyviä ideoita, joiden varaan köyhistä huolehtimista, sairaanhoitoa ja perusopetusta on vähitellen rakennettu. Siksi ei ole kovin outoa, että luterilaisuudella on valtiolle tiettyjä rakenteellisia ja sisällöllisiä toivomuksia. Ainakin Pohjoismaissa luterilaisuus kannattaa sosiaalista vastuuta kantavaa ja kansalaisten monipuoliseen hyvään pyrkivää valtiota ja yhteiskuntaa. Sama pätee pitkälti myös Keski-Eurooppaan. Sen sijaan muualla maailmassa, jossa ei ole ollut yhtä läheistä luterilaisen kirkon ja valtion kytkentää, tilanne voi olla toisenlainen. Suomen ev.-lut. kirkko on kuitenkin suosittanut kansalaisten hyvinvointia edistävien yhteiskunnallisten rakenteiden kehittämistä globaalissa mittakaavassa. Yksinkertaisesti ilmaisten tämä tarkoittaa, että sekä jumalanpalvelusyhteisöt, taloudelliset yksiköt että poliittiset päätöksentekojärjestelmät olisivat kukin omalla tavalla lähimmäisenrakkauden asialla.

IV Kirkon näkyvä ykseys

Näkyvä ykseys metropoliitta Johanneksen ajattelussa

Metropoliitta Johanneksen muistoseurat Kainuun opistolla 26.-27.8.2011

John Vikström

Metropoliitta Johanneksen toisen väitöskirjan otsikko näyttää olevan sopiva avain kun yrittää päästä sisälle hänen ajatteluunsa koskien kirkon näkyvää ykseyttä: *“Ykseyden ja yhdenmukaisuuden suhde kirkossa ekumeenisten synodioiden tradition valossa.”* (Suomenk. käännös 1976)

Väitöskirjan johdanto alkaa näin:

“Ortodoksista Kirkkoa luonnehditaan usein seitsemän synodin kirkoksi. Se, miten täsmällinen ja riittävä tämä luonnehdinta on, riippuu tietenkin pääasiassa siitä, miten se tulkitaan. On kuitenkin selvä, että aina kun tämä sanonta korostaa seitsemän vanhan ekumeenisen kirkolliskokouksen ratkaisevaa merkitystä ortodoksialle, se todella ilmaisee koko ortodoksiselle perinteelle olennaisen piirteen ja totuuden. Ortodoksisesta näkökulmasta katsottuna seitsemän synodin perintö on erottamaton osa Kirkon kokonaisuudesta ja arvo, josta voidaan sanoa, että se muodostaa perustavaa laatua olevan tekijän Ortodoksisen Kirkon elämässä ja olemuksessa. Siitä seuraa, että näiden synodioiden sekä itsensä

laatimilla että niiden muuten hyväksymillä ja vahvistamilla säädöksillä ja päätöksillä on välttämättä hyvin suuri merkitys. Ne eivät ole merkittäviä vain historiallisessa mielessä: ne ovat kautta aikojen pysyvä perusta, jonka vaikutus ei rajoitu vain ortodoksiin kirkkoihin, vaan ulottuu kaikkiin kristillisiin tunnustuksiin ja kirkkokuntiin, jotka arvostavat ja kunnioittavat kysymyksessä olevaa traditiota.”

Tämä on siis lähtökohta. Tämän jälkeen seuraa muutama virke, joka johtaa suoraan kysymykseen näkyvästä ykseydestä:

“Ekumeenisten kirkolliskokousten kannalta ykseyden ja yhdenmukaisuuden tekijöillä on hyvin suuri merkitys. Ykseys koskee tällöin kristillistä uskoa ja yhdenmukaisuus taas kristittyjen ja kirkon elämää eli kokousten sääntöjen noudattamista. Voidaankin sanoa, että samat isät, jotka alleviivaavat uskon ykseyttä, korostavat myös käyttäytymisen yhdenmukaisuutta.”

Väitöskirjan tutkimustehtävä on siten selvittää yhdenmukaisuuden suhdetta yksey-

teen. Tutkimuksen alaotsikko kuuluukin "Uskon ja käytännön keskinäinen suhde ortodoksisessa kirkossa".

Johdanto päättyy seuraaviin sanoihin:

"Kaikki tämä merkitsee sitä, että käsillä olevan tutkimuksen pääteemalla on myös suora yhteys nykyajan ekumeenisen liikkeen ongelmiin ja samalla kaikkiin pyrkimyksiin, jotka tähtäävät suurempaan kristittyjen yhteyteen. Yhdenmukaisuuden ja ykseyden välisen suhteen 'käytännöllinen' merkitys ei ole olemassa vain käsitteellisessä tyhjössä."

Näissä johdantosoanoissa on ainakin kolme kohtaa, joilla on merkitys kun yrittää ymmärtää metropoliitta Johanneksen ajattelua kirkon näkyvästä ykseydestä:

- Ortodoksisen kirkon itseymmärrys seitsemän ekumeenisen synodin kirkkona.

- Näitten kokousten päätösten ja säädösten, nk. *kaanonien*, keskeinen ja normatiivinen merkitys ei vain ortodoksiselle kirkolle vaan myös muille kirkkoille.

- Kirkon uskon ykseyden ja kirkon ulkoisen yhdenmukaisuuden välitön yhteenkuuluvuus.

Mitä ovat kaanonit?

Metropoliitta Johanneksen v. 2002 ilmestyneessä kirjassa *Lähimmäiset* on luku, jossa kirjoittaja vastaa kysymykseen Mitä ovat kaanonit? Tässä vastauksessa on muutamia kohtia, joilla käsittääkseni on merkitys, kun yrittää ymmärtää miten ja mitä metropoliitta Johannes ajatteli kirkon näkyvästä ykseydestä:

- Ortodoksisella maailmalla ei Rooman tavoin ole yhteistä keskusjohtoa, joka olisi koossapitävä tekijä maantieteellisesti ja historiallisesti. Yhdistäväksi tekijäksi jää siten yhteinen traditio, joka edellyttää kaanonien kunnioittamista ja niiden osoittamalla tiellä pysymistä. Jos ortodoksinen maailma alkaa nykyistä enemmän suhtautua yksilöllisen valikoiden kaanoneihin, se on vaarassa menettää identiteettinsä ja keskinäisen yhteytensä. Tämä on erityisen vakava ongelma vanhojen ortodoksisien alueiden ulkopuolella eri puolilla maailmaa. Metropoliitta Johannes on näkevinään tämän vaaran myös Suomessa.

Kaanonien kokoelmia on perinteisesti kutsuttu peräsintä tarkoittavalla sanalla *pedalion*. Kaanonit muodostavat siis peräsimen, jonka avulla kirkon laivaa ohjataan oikeata reittiä ohi vaarallisten karien. Tällöin tarvitaan käsiä - piispojen käsiä - jotka ohjaavat peräsintä.

- Ekumeenisista synodeista toistaiseksi viimeisin eli Nikean vuonna 787 pidetty kokous lausui, että kaanoneita säätäänsään synodien jäsenet ovat olleet Pyhän Hengen valistamia. Siten jäsenet eivät oikeastaan itse laadi kaanoneja omilla päätöksillään, vaan he ainoastaan ilmaisevat totuuksia, jotka uskon nojalla ovat jo olemassa.

- Ekumeenisten synodien mukaan kaanonit ovat uskon asioita siinäkin mielessä, että selvästi kaanoneja vastaan käyttäytyvät yksilöt ovat verrattavissa harhaoppisiin. Heidät tulee poistaa kirkon ykseydestä, ellei heitä voida palauttaa oikealle tielle. Usko ja kanoninen käytäntö liittyvät niin kiinteästi toisiinsa, että joskus epäkanonista tapaa voidaan kutsua väärän

opin esittämiseksi, vaikka kyse on 'vain' jostain kirkon hallintoa koskevasta määräyksestä.

- Kaanonien erityisenä tehtävänä on siten varjella ja vahvistaa kirkon ykseyttä.

- Missä määrin ja millä edellytyksillä voidaan kaanoneja muuttaa? Tämä oli Johanneskin väitöskirjan eräs keskeinen kysymys. Vastaus on, ettei kaanonien alkuperäistä tarkoitusta ja henkeä saa koskaan muuttaa. Sen sijaan on olemassa tarve "soveltaa, selventää ja täsmentää kaanonien periaatteita tämän ajan maailman kirkon olosuhteisiin, mutta muuttumattoman uskon hengessä ja uskollisena perinteen hengelle." Sen tähden on ekumeenisen patriarkaatin johdolla ryhdytty valmistelemaan uutta suurta ja pyhää synodia.

On siis tehtävä selvä ero kaanonien kirjaimen ja niiden tavoitteen ja hengen välillä. Tässä yhteydessä Johannes puhuu "luovasta uskollisuudesta". Piispat voivat myös noudattaa niin sanottua ekonomia-periaatetta, joka tarkoittaa sitä, että "jokin kirkon sääntö pannaan poikkeuksellisesti ja tilapäisesti syrjään, jotta tietyssä tilanteessa saavutettaisiin tuloksen kannalta mahdollisimman myönteinen ja hyvä ratkaisu."

Kirkon näkyvä ykseys

Mainitussa kirjassa on osasto, jossa metropoliitta Johannes käsittelee ajankohdaisia ekumeenisiä kysymyksiä. Siinä on viisi lukua: 1. Kirkon virka yhdistävänä ja erottavana voimana 2. Ekumenia 3. Naispappeus ja ekumenia 4. Paavin asema 5. Martti Luther ja hänen perinteensä. Seuraavassa poimin näistä muutamia kohtia,

jotka mielestäni pystyvät valaisemaan metropoliitta Johanneskin näkemystä kirkon näkyvästä ykseydestä:

- Ekumenia-luvussa Johannes toteaa aluksi, että ortodoksit rakentavat suhteensa ei-ortodoksisiin kirkkoihin pyrkien pysymään jakamattoman kirkon ekumeenisten synodien perinteen pohjalla. Tämä perinne asennoituu joskus hyvin torjuvasti ei-ortodoksisiin ryhmiin, mutta pitäisi ymmärtää mikä on torjuvien kaanonien henki. Perustavoite on ykseys ja päämäärä on hajonneen ykseyden palauttaminen. "Synodiperinteessä on oleellisesti kyse totuudesta ja ykseydestä, mutta myös erheestä, harhaopista ja ykseyden puutteesta." Näkyvän ykseyden rakentamisessa ei siis ole kyse minkään näkymättömän ykseyden toteuttamisesta vaan kadotetun ulkonaisen ja näkyvän ykseyden palauttamisesta, palauttamisesta totuuteen erheistä ja harhaopeista. "Olisi palattava kuuntelemaan sen kirkon ääntä, joka puhuu ekumeenisten synodien kautta", Johannes painottaa.

- Johannes toteaa, että "modernilla ekumeenisella liikkeellä ei ole yhteisesti hyväksyttyä tai tunnustettua päämäärää, vaikka kuinka sanottaisiin, että tavoitteena on näkyvä ykseys." Ykseys ymmärretään ristiriitaisesti ja hyvin eri tavoin.

Näkyvän ykseyden perustulkintoja on Johanneskin mukaan vähintään kaksi.

Yksi tulkinta näkee näkyvän ykseyden katolisuudeksi, joka on vastakohta yksityisajattelulle ja itsekeskeisyydelle. Katolisuus tarkoittaa tällöin "kirkon uskonperinnön kokonaisuuden käsittävää". Katolisuuden tulisi käytännössä johtaa *rakenteelliseen* ykseyteen. Silloin on yksi

usko, yksi yhteisesti tunnustettu kirkon *virka* ja yksi yhteinen Herran ehtoollinen, *eukaristia*. Tähän kirkon näkyvään rakenteelliseen ykseyteen kuuluu ortodoksisen näkemyksen mukaan myös *konsiliaari-suus*, kokouksellinen ykseys.

Toisen tulkinnan mukaan kirkon näkyvä ykseys on lähinnä *toiminnallista* ykseyttä. Johannes toteaa, että toiminnallisessa yhteydessä voivat olla mukana hyvinkin eri tavoin perinnettä opettavat ryhmät, nekin jotka eivät paljon perinteestä tiedä. Silloin ei tarvitse kiinnittää paljon huomiota uskon ykseyteen tai sen välttämättömiin seurauksiin.

- Edellä olevaan liittyy Johanneksen mukaan läheisesti *edustavuuden* ongelma nykyisessä ekumeenisessa liikkeessä. Hän toteaa, että “nykyajan kirkollisissa kokouksissa korostetaan, että kirkkojen jäsenistöstä tulisi olla paikalla mahdollisimman ‘monipuolinen edustus’ - miehiä, naisia, maallikkoja, papistoa ja nuoria. “Katsotaan, että tällä tavalla saadaan oikeita, rakentavia ja kokonaisuuden kantaa ilmaisevia tulkintoja.” Ortodoksinen näkemys on toisenlainen, Johannes toteaa. “Emme katso, että edustavuus tarkoittaa mahdollisimman kirjavaa osallistumista. Meidän mielestämme edustavuus tarkoittaa sitä, että todella edustetaan omaa perintöä eikä vain omia ajatuksia.”

- Eräs toinen ongelma nykyisessä ekumeenisessa liikkeessä on Johanneksen mukaan *kirjavuuden* ongelma. Katsotaan, että näkemysten moninaisuus ja kirjavuus voi olla myönteinen asia. Johannes toteaa, että esim. kuuluisa BEM (Baptism, Eucharist, Ministry)-asiakirja on monien erilaisten perinteiden yhteistyön tulos,

joten se ei miltään kohdin vastaa täysin vanhojen kirkkojen näkemyksiä. Siinä on muun muassa sellainen ajatus, että kirkot voivat tietyissä kysymyksissä oppia ‘toisten kirkkojen oivalluksista’. Tämä on näkemys, joka jää vieraaksi ortodoksiselta kannalta, Johannes toteaa. Se, että kirjavuudesta huolimatta voidaan oppia jotain toisilta “on hyvin kyseenalaista ortodoksiselta kannalta katsottuna.” Eikö nykyäänkin voisi oppia kirkon yhteisestä ja aikanaan yhdistäneestä traditiosta, Johannes kysyy.

- Johannes painottaa hyvin vahvasti yhteisen viran, erityisesti piispanviran, merkitystä kirkon ykseyden edellytyksenä. “Apostoleista alkava piispojen viran jatkuvuus, eli apostolinen seuraanto tai suk sessio, on historiallinen todellisuus kirkon elämässä ja vuosisatojen halki ulottuvan ykseyden edellytys”, Johannes kirjoittaa. Mutta apostolinen seuraanto edellyttää myös opetuksen apostolista jatkuvuutta. Johannes toteaa, että on joitakin reformaatiokirkkoja, esim. anglikaaninen kirkko ja pohjoismaiset luterilaiset kirkot, jotka tiettyyn määrään asti korostavat vihkimysten jatkuvuutta, “mutta yhdenkään kohdalla ei meidän kannaltamme ole sellaista opetuksen jatkuvuutta, että voisimme puhua yhteisestä opetusperinteestä”.

Koska ei voida puhua näkyvästä ykseydestä eikä ehtoollisyhteydestä puhumatta samalla kirkon virasta eli pappuudesta, olisi Johanneksen mukaan pidättäydyttävä ratkaisuihin, jotka ovat kyseisten tavoitteiden vastaisia. Tällöin hänellä on nk. naispappuuden problematiikka erityisesti mielessään. “Kun kirkon historia ei tunne naiselle annettua kirkon opetusvirkaa, sellainen ei voi myöhemminkään tulla osaksi

kirkon elämää”, Johannes toteaa.

Mistä vaikutteet?

Miten metropoliitta Johannes on pääty-
nyt edellä kuvattuun näkemykseen kirkon
näkyvästä ykseydestä? Missä kulkee tie?
Mistä tulivat ratkaisevat vaikutteet? Seu-
raavassa kiinnitän huomiota kolmeen te-
kijään.

Suomen Ekumeenisen Neuvoston täyt-
täessä 80 vuotta vuonna 1997 pyydettiin
muutamia henkilöitä kertomaan omas-
ta ekumeenisesta tiestään. Kirjoitukset
julkaistiin neuvoston Näköala-lehdessä
(3/1997). Ensimmäinen näistä oli neuvos-
ton silloisen puheenjohtajan metropoliitta
Johanneksen kirjoittama. Otsikkona oli
”Ekumeniken och jag”.

Johannes kertoo siinä, miten hän sai en-
simmäiset ekumeeniset vaikutteensa teo-
logisessa tiedekunnassa, kun hän siellä
tutustui anglikaaniseen ja jonkin verran
myös roomalais-katoliseen teologiaan.
Samanaikaisesti hän oli aktiivinen kristil-
lisessä ylioppilasliikkeessä, jossa kansain-
välisten suhteiden hoitaminen oli tullut
hänen vastuulleen. Noina vuosina luotiin
perusta, joka myöhemmin osoittautui hy-
vin merkittäväksi hänen kehitykselleen.
Välittömästi Kirkkojen Maailmanneuvos-
ton perustamisen jälkeen vuonna 1948 pi-
dettiin Hollannissa nuorisokokous, johon
hän osallistui yhdessä nuorten edustajien
kanssa useammista maista ja maanosista.
Tuon ekumeenisen nuorisokokouksen jäl-
keen seurasi opiskeluvuosi Englannissa,
jonka aikana hän sai perehtyä anglikaani-
seen teologiaan ja kirkonelämään. Nämä
kokemukset suuntasivat hänen mielen-
kiintonsa yhä enemmän kohti patristista

teologiaa ja vanhoja historiallisia kirkkoja.
Jo silloin näyttää virkakysymyksen tulleen
hänelle tärkeäksi, mm. hänen todetessaan,
ettei anglikaaninen kirkko hyväksynyt-
kään Suomen ev.lut. kirkon pappisvirkaa
eikä interkommuniota, kuten Suomessa
luultiin.

Virkakysymys kärjistyi hänelle edelleen,
kun hän pari vuotta myöhemmin siirtyi
USA:han jatkamaan teologisia opintojaan.
Yleisprotestanttisiin jumalanpalveluksiin,
jossa oli avoin ehtoollispöytä, hän ei kat-
sonut voivansa osallistua. Sen sijaan hän
toimitti viikottain luterilaisen messun
pienessä kappelissa, jossa osanottajina
oli kaksi suomalaista stipendiaattia. New
Yorkissa vietetyn opiskeluvuoden aikana
hän sai myös uusia ortodoksiystäviä. Yksi
heistä lahjoitti hänelle Tolstoin perheelle
kuuluneen ikonin. Ensimmäisen ikoninsa
Johannes oli saanut Uuden Valamon mun-
keilta kolme vuotta aikaisemmin. Mo-
lemmat ikonit ovat jatkuvasti hallussani,
Johannes kertoo ja mainitsee, että jälkeen-
päin hän saattoi todeta, että nämä kaksi
ikonia hänen Broadway- asunnossaan oli-
vat merkinä uudesta kehityksestä, joka
oli saanut alkunsa hänen elämässään. Or-
todoksiystävät toivat hänet välillä myös
ortodoksisiin jumalanpalveluksiin, jolloin
kokemukset ja elämykset osallistumisesta
Kreikan kirkon 1900-vuotisjuhliin
vuonna 1951 palautuivat hänen muistiin-
sa. Näin alkanut sisäinen prosessi jatkui ja
johti siihen, että hänet otettiin ortodoksi-
sen kirkon jäseneksi vuonna 1966.

Nämä askeleet ekumenian tiellä eivät tie-
tysti suoraan johtaneet mihinkään mää-
rättyyn näkemykseen kirkon näkyvästä
ykseydestä. On kuitenkin otettava huo-
miioon, että anglikaanisen kirkon rooli

on ollut erityisen keskeinen kun näkyvän ykseyden käsite on aikoinaan tuotu ekumeenisen liikkeen johtotähdeksi. Siten voitaneen lähteä siitä, että Johanneksen mielenkiinto ja kontaktit anglikaaniseen kirkkoon ja teologiaan ovat myötävaikuttaneet siihen, että kirkon näkyvä ykseys on tullut niin keskeiseksi asiaksi hänen ekumeenisessa ajattelussaan ja työssään. Kirjoitus, jossa Johannes kertoo ekumeenisesta tiestään, päättyykin hänen keskeisiin ajatuksiinsa juuri tästä asiasta.

Edellä lyhyesti kuvattua henkilökohtaista tietä anglikanismin kautta kohti ortodoksisuutta voitaneen pitää yhtenä taustatekijänä, kun yrittää ymmärtää, miten metropoliitta Johannes on päätenyt näkemukseensä kirkon näkyvästä ykseydestä.

Toinen taustatekijä tuli mainituksi jo tämän esityksen alussa, nimittäin Johanneksen työskentely toisen väitöskirjansa kanssa Tessalonikissa 1960-luvun lopulla. On selvää, että kysymys yhtäältä uskon ykseyden ja toisaalta kirkkojen ja kristittyjen elämän yhdenmukaisuuden välinen problematiikka - ja niiden välinen selvä riippuvuus, joka on kyseisen tutkimuksen tulos - johtaa suoraan kysymykseen kirkon näkyvästä ykseydestä.

Kolmantena tekijänä, joka on vaikuttanut metropoliitta Johanneksen ajatteluun kirkon näkyvästä ykseydestä, voidaan luonnollisesti pitää sitä ortodoksista kontekstia, jossa hän on toiminut piispana ja arkkipiispana. Hän on tietenkin ajatellut, puhunut ja kirjoittanut kirkon näkyvästä ykseydestä nimenomaan ortodoksian edustajana. Sitä hän on edustanut mitä erilaisimmissa yhteyksissä ja kokouksissa kotona ja ympäri maailmaa.

Kirjassaan *That All May Be One: Perceptions and Models of Ecumenicity* (1999) ekumeniikan arvostettu asiantuntija *Harding Meyer* toteaa, ettei ole olemassa mitään kaikkien ortodoksisirkkojen hyväksymää yhteistä kantaa kysymykseen kirkon ykseydestä. Muutamien edustavien asiakirjojen - erit. ortodoksivaltuuskuntien julkilausumat ennen Evanstonin (1954) ja New Delhin (1961) yleiskokouksia sekä erityisesti kolmannen panortodoksisen pre-konsiliaarisen konferenssin (1986) kannanotto - perusteella hän katsoo, että ortodoksisen maailman näkemys kirkon ykseydestä voidaan ilmaista seuraavan viiden kohdan avulla:

- Kirkon ykseys ei ole ainoastaan hämärä ja salattu. Kirkon ykseys on kadotettu. Ykseyden menetys on enemmän kuin kirkkojen välinen hajaannus; se merkitsee kirkon jakautuneisuutta (skisma). Kirkon ykseys ei siten ole asia, joka pitää tehdä näkyväksi, vaan asia, joka pitää palauttaa.
- Syy miksi kirkon ykseys on kadotettu on siinä, että kirkot eivät ole säilyttäneet vanhan jakamattoman kirkon, s.o. seitsemän ensimmäisen ekumeenisen konsiilin, traditiota. Siten ykseys palautuu kun nämä kirkot palaavat tähän traditioon - palaavat yhteen kirkkoon.
- Vanhan jakamattoman kirkon traditio sisältää *apostolisen uskon, sakramentaalisen elämän*, erityisesti eukaristisen elämän, sekä *viran*, jolla tarkoitetaan apostolisessa seuraannossa olevaa piispanvirkaa sekä sakramentaalista pappetta. Pyrkimys ykseyteen ja konsensukseen koskee jokaista näistä kolmesta peruselementistä.
- Nämä vanhan jakamattoman kirkon tra-

dition konstitutiiviset elementit muodostavat jakamattoman kokonaisuuden. Yhden elementin poisjättäminen merkitsee kaikkien poisjättämistä.

- Ainoastaan Ortodoksisessa kirkossa on jakamattoman kirkon traditio säilynyt kokonaisuena ja ehjänä. Ortodoksinen kirkko on tämän tradition erityinen säilyttäjä, ja ainoastaan siinä on tämä traditio ja sen mukana kirkon ykseys elävää, elettyä ja näkyvää todellisuutta.

Kaikki nämä viisi kohtaa ovat helposti tunnistettavissa metropoliitta Johanneksen näkemyksessä kirkon näkyvästä ykseydestä. Jos haluaa löytää jonkin erityisen painatuksen hänen ajattelussaan, voisi esim. todeta, että uskon, eukaristian ja virran ohella hän laskee myös konsiliaarisuuden näkyvän ykseyden yhdeksi peruselementiksi. Piispanviran merkityksen vahva painottaminen voisi myös olla yksi erityinen piirre hänen näkemyksessään kirkon ykseydestä.

Metropoliitta Johannes ekumeenisen liikkeen kartalla

Mihin metropoliitta Johanneksen näkemys kirkon näkyvästä ykseydestä sijoittuu ekumeenisen liikkeen kartalla?

Ekumeenisessa liikkeessä on alusta asti tähdätty siihen, että kristityt ja kirkot saatettaisiin lähempään yhteyteen myös ulkoisessa mielessä. Tämähän on ollut ekumeenisen liikkeen varsinainen päämäärä sen syntymästä asti. Faith and Orderin kokouksissa ja Kirkkojen Maailmanneuvoston yleiskokouksissa on tämä päämäärä ilmaistu eri termein. Koko ajan on kuitenkin ollut kyse näkyvästä yhteydestä ja

näkyvästä ykseydestä, silloinkin kun näitä termejä ei ole eksplisiittisesti käytetty. Vasta vähitellen on näkyvän ykseyden termi vakiinnuttanut asemansa. Myös Toinen Vatikaanikonsiili 60-luvulla asetti “yhden näkyvän kirkon” ekumeenisen liikkeen tavoitteeksi.

Kuten edellä mainitsin, on erityisesti anglikaaninen kirkko vaikuttanut siihen, että kirkon näkyvä ykseys, *visible unity*, on asetettu ekumeenian päämääräksi. Syy tähän on ilmeisesti anglikanismin reformoituissa juurissa. Näkymättömän ja näkyvän kirkon erotus oli erityisesti *Huldrych Zwinglin* johtavia ajatuksia.

Kun ortodoksiset kirkot liittyivät ekumeeniseen liikkeeseen Kirkkojen Maailmanneuvoston kautta, oli siellä siis näkyvän ykseyden idea ja ilmaisukin jo olemassa. Mutta ortodoksit ymmärsivät ja tulkitsivat tämän termin ja tämän päämäärän toisella tavalla kuin tämä oli siihen asti määritelty ja käytetty. Yksinkertaistaen voisi tämä ero ilmaista näin: Ekumeenisessä liikkeessä oli lähdetty siitä, että ykseys on jo olemassa näkymättömänä hengellisenä todellisuutena, jolloin liikkeen päämäärä ja tehtävä on manifestoida (Edinburgh 1937) ja tehdä tämä ykseys siten näkyväksi. Ortodoksit taas lähtivät siitä, että ykseys on kokonaan kadotettu, jolloin päämäärä ja tehtävä on tämän kadotetun ykseyden palauttaminen. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että erilleen lähteneiden kirkkojen ja kristittyjen on palattava vanhan jakamattoman kirkon traditioon. Ekumeenisessa liikkeessä on kirkkoja pidetty eräissä mielessä tasavertaisina toimijoina. Ortodoksinen lähtökohhta merkitsee sitä, että tässä liikkeessä on seitsemän konsiilin kirkko toisena osapuolena

lena ja toisena kaikki muut kirkot yhdessä, tosin niin että roomalais-katolisella kirkolla on erityisasema, osittain myös anglikaaneilla. Metropoliitta Johanneksen ajattelussa tämä näkemys on hyvinkin selvä.

KMN:n yleiskokousten ykseyslausumissa (*statement of unity*) on kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä Johanneksen näkemyksen kanssa. Kaikkiin sisältyvät ne asiat, joita Johannes pitää näkyvän ykseyden konstitutiivisina elementteinä: yksi yhteinen apostolinen usko, yhteinen eukaristia ja kaikkien tunnustama yhteinen virka; tämän lisäksi myös konsiliaarisuus. Ykseyslausumissa on kuitenkin yksi tärkeä lisä, joka saa vähemmän huomiota Johanneksen ajattelussa ja näkemyksessä, nimittäin kirkon ykseyden ja ihmiskunnan ykseyden yhteenkuuluvuus. Tämä näkemys johtaa siihen, että kirkon näkyvän ykseyden pitää toteutua myös yhteisessä missiossa - lähetyksessä ja palvelussa - suhteessa tähän ihmiskuntaan.

Näkyvän ykseyden loogisena vastakohtana on tietenkin näkymätön ykseys, kuten ekumeenisessa liikkeessä on alusta asti edellytetty. Kun Johannes kirjoittaa nä-

kyvästä ykseydestä, hänellä on huomattavan vähän viittauksia tähän kirkon niin sanoakseni sisäiseen ja kvalitatiiviseen puoleen. Näkyvä ykseys on hänelle ennen kaikkea kvantitatiivinen rakenteellinen ykseys, jonka vastakohtana on toiminnallinen ykseys. En rohkene tehdä tästä mitään pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta pidän tätä kuitenkin huomionarvoisena asiana. Vaarana on nimittäin tällöin, että kirkon näkyvästä ykseydestä tulee hyvin staattinen, ellen sanoisi lähinnä hallinnollinen ja sopimuksenvarainen asia ja käsite, jossa ei näytä jäävän paljon liikkumatilaa Pyhän Hengen dynaamiselle vaikuttamiselle. Liike kohti näkyvän ykseyden yhä parempaa toteutumista on kaiken järjen mukaan liikettä eteenpäin eikä taaksepäin, eteenpäin suuntautuvaa yhteistä oppimista ja kasvamista Pyhän Hengen johdatuksessa, vaikkakin on kyse sellaisesta, joka alussa on annettu ja säädetty Kristuksen kirkolle. Johanneksen käyttämä ilmaisu "luova uskollisuus" voisihan tällöin kuvata oikeaa suhtautumista tähän yhteiseen luovuttamattomaan perintöön niitten uusien olojen ja haasteiden keskellä jotka odottivat seitsemän konsiilin horisontin takana.

V Matkaraporttien tiivistelmät

EPKY:n *Ecclesia semper reformanda* -hankkeen tapaaminen Unkarin Debrecenissä 13.-16.10.2011

Timo-Matti Haapiainen

Debrecenissä järjestettiin Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön *Ecclesia semper reformanda* - konsultaatioprosessin viimeinen yhteinen kokoontuminen. Osanottajat edustivat jäsenkirkkojaan ja nuorten aikuisten ikäryhmää. Olin ainoa suomalainen osanottaja.

Kokoontuminen oli yhteensä kolmas yhteinen. Lisäksi prosessin aikana alaryhmät ovat kokoontuneet 1-2 kertaa sekä toimitusryhmä kerran.

Kokoontumisessa käsiteltiin alaryhmien kirjoittamaa materiaalia, joka keskittyy seuraaviin aihepiireihin: uudistusprosessien syihin, uudistusprosessien dokumentoinnin implisiittiseen ekklesiologiaan, uudistusprosessien vaikutuksiin liturgiassa ja rakenteissa sekä uudistusprosessin empiriaan.

Nämä aihepiirit vaikuttavat oleellisesti tulevan julkaisun rakenteeseen ja sisältöihin. Kokouksen tavoitteena oli työstää teksti muotoon, josta toimitusryhmä saisi työstettyä seuraavassa kokoontumisessaan painovalmiin tekstin EPKY:n päättävien elinten tarkastettavaksi.

Työskentelyn aikana keskusteltiin prosessin esille nostamista keskeisistä teemois-

ta, kuten uudistusprosessien syyt sekä kirkkojen käsitys itsestään ja suhteestaan ympäröivään yhteiskuntaan. Lisäksi työstettiin dokumentin tyyliä ja pohdittiin sen tarkoitusta ja kohderyhmää.

Käyty keskustelu antoi viitteitä siihen, että lopullista dokumenttia ei kirjoiteta hyökäävän kriittiseen sävyyn vaan osaksi uudistushankkeista käytävää keskustelua. *Metanoian* periaate samoin kuin ajatus liittoteologiasta halutaan pitää esillä rakentavassa sävyssä.

LML:n seminaari Wittenbergissä 30.10.-13.11.2011

Elina Hellqvist

Osallistuin Suomen ev.lut.kirkon edustajana Luterilaisen Maailmanliiton (LML:n) ja Strasbourgin ekumeenisen instituutin järjestämään seminaariin Wittenbergissä, Saksassa 30.10.-13.11.2011. Seminaarin käytännön järjestelyistä vastasi pastori Hans Kasch, Wittenbergin Luther -keskuksen johtaja, ja opetukselta Strasbourgin ekumeenisen instituutin

professorit Theodor Dieter ja Sarah Hinlicky Wilson. Seminaariin osallistui 16 pappia ja teologia maailman eri luterilaisista kirkoista. Edustettuina olivat kaikki mantereet Australiaa lukuun ottamatta.

Seminaarin ohjelma oli rakennettu siten, että arkipäivät työskenneltiin Wittenbergissä, ja viikonlopun ohjelmaan oli sisällytetty retkiä Lutherin elämän merkittäviin kohteisiin, mm. Wartburgin linnaan ja Torgauhun. Wittenbergin Luther-taloon ja museoon saimme liput koko seminaarin ajalle, joten meillä oli mahdollisuus tutustua siihen useampaan otteeseen. Ohjelmaan oli sisällytetty aikaa itsenäiseen opiskeluun, mikä mahdollisti museon ja Luther-talon hyödyntämisen täysipainoisesti. Seminaarin ohjelmaan kuului myös tiivis, päivittäinen jumalanpalveluselämä.

Ensimmäisen seminaariviikon aikana keskityimme Lutherin kastetta koskeviin teksteihin. Toisen viikon alkupuoli käytettiin ehtoollisen käsittelyyn, ja viimeiset kaksi päivää keskustelimme Lutherin jumalanpalvelusteologiasta Saksalaisen messun ja Lutherin virsien pohjalta.

Luennoilla professorit Dieter ja Hinlicky Wilson valoittivat tekstien syntyhistoriaa ja kontekstia, ja kaikilla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun. Yhteinen keskustelu, ja osallistujien esittämät kysymykset toivat uutta valoa Lutherin teologiaan ja aliatteluun, erityisesti siitä näkökulmasta, miten erilaiset asiat kiinnostavat eri kulttuureista tulevien teologien huomion. Toinen löytö oli se, miten Lutherin ajattelu ja kritiikki toisaalta rakentui keskiaikaisen ajattelun varaan, ja toisaalta kritisoiti sitä. Ilman tuon ajan

ymmärtämistä ei voi ymmärtää myöskään Lutherin teologiaa. Kolmas näkökulma seminaariin teologiseen antiin oli se, miten vahvasti Lutherin ajattelu ankuroitiin nykypäivän maailmaan ja seurakunnan elämään. Esimerkiksi, miten jokaiseen saarnaan tulisi sisältyä kuvailuvien lauseiden lisäksi performatiivisia lauseita (“Jeesus lupaa sinulle, että sinun ei tarvitse pelätä...”), tai miten tärkeää on ehtoollisaineiden teologisesti oikea jälkikäsittely.

Raportti matkasta Roomaan ja Vatikaaniin 17.–22.1.2012

Seppo Häkkinen

Pyhän Henrikin muistopäivän ekumeenista messua vietettiin jo 27. kerran Roomassa. Erityistä sisältöä matkalle antoi se, että vuonna 2012 tulee Suomen ja Pyhän istuimen diplomaattisuhteiden solmimisesta 70 vuotta.

Delegaation matkaohjelmaan kuului paavi Benedictus XVI:n yksityisvastaanotto Apostolisessa palatsissa. Tervehtiessäni paavia hän totesi arvostavansa suomalaisten vuotuista vierailua Roomassa ja yhteistä ekumeenista messua.

Tervehdyspuheessani korostin roomalaiskatolisen kirkon ja Suomen evankelisluterilaisen kirkon yhteisiä juuria viittamalla juuri vietettyyn Juvan seurakunnan 570-vuotisjuhlaan. Vastauspuheenvuorosaan paavi totesi, miten ”syventynyt ystävyys meidän ja yhteinen todistuksemme

Jeesuksesta Kristuksesta” vaatii kiirehtimään askeleitamme jäljellä olevien erimielisyyksiemme ratkaisemiseksi kaikissa kristittyjä erottavissa kysymyksissä.

Tässä yhteydessä paavi nosti esille kirkkoja erottavat eettiset näkemykset. Kristittyjen tulisi paavin mukaan saavuttaa perusteellinen yksimielisyys antropologian perusteista, varsinkin ihmisluonnon ja sen arvokkuuden ymmärtämisen suhteen.

Delegaatio vieraili lisäksi **Paavillisen uuden evankelioimisen edistämisen neuvostossa**. Vierailun isäntänä toimi neuvoston johdossa oleva arkkipiispa Salvatore Rino Fisichella. Neuvosto on nykyisen paavi Benedictus XVI syksyllä 2010 perustama. Sen taustalla on sama kysymys kuin omassa kirkossammekin: ihmisten vieraantuminen kristillisestä uskosta ja kirkosta.

Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston vierailun isäntinä toimivat arkkipiispa Brian Farrell ja monsignor Matthias Türk. Arkkipiispa Farrel esitteli muun muassa *Harvesting the Fruits* –projektia, useampivuotista hanketta jonka tarkoituksena on tuoda esille ekumenian saavutuksia. Farrel kertoi Global Christian Forumista (GCF), jota hän piti hyvänä mahdollisuutena ja työvälina, jotta kristittyjen yhteinen todistus voisi vahvistua sekularisoituvassa maailmassa.

Paavillisen uuden evankelioimisen edistämisen neuvostoon kannattaa rakentaa vahvat kontaktit ja seurata sen toimintaa.

Paavin vastauspuhetta olisi tarpeen analysoida ja pysähtyä pohtimaan yhtäältä eettisten kysymysten käsittelyä ekumeenises-

sa dialogissa, toisaalta kirkkojen yhteisten eettisten kannanottojen antamaa tukea yhteiskunnalliselle päätöksenteolle.

Pohjoismaiden ja Baltian ekumeenisten sihteerien kokous Ruotsin katolisen kirkon Marielundin keskuksessa 30.1.-1.2.2012

Tomi Karttunen

Ekumeenisten sihteerien kokous (n. 30 henkeä) järjestettiin Ruotsin katolisen kirkon kurssikeskuksessa Marielundissa Tukholman ulkopuolella. Kirkostamme osallistui lisäksi kirkkoneuvos Kimmo Kääriäinen.

Entinen Ruotsin kirkon ulkoasiain johtaja Anders Lindberg esitteli **Euroopan kirkkojen konferenssin (EKK)** uudistamiskomitean raportin, johon odotetaan jäsenkirkkojen vastauksia kesäkuuhun 2012 mennessä.

Raportti pyrkii kartoittamaan sitä poliittista ja kirkollista tulevaisuutta, johon EKK:n pitäisi valmistautua. Raportissa määritellään EKK:lle yhteinen toiminta-ajatus ja visio, strategiset tavoitteet, rakenteet ja ohjataan jäsenkirkkoja ilmaisemaan tämän pohjalta toiveensa ja tarpeensa.

EKK:n peruskirjan johdanto-osaa, preambelia ei esitetä muutettavaksi.

Kirkkojen Maailmanneuvoston (KMN) kuulumisista voidaan mainita seuraavaa: Pääsihteeri Olav Fykse Tveitin näyn mukaan KMN:n tulevien vuosien keskeisinä

painopisteinä tulevat olemaan yhtäältä oikeudenmukaisen rauhan, toisaalta edelleen myös Faith and Order –kysymykset.

Kirkko-opillinen asiakirja *The Nature and Mission of the Church* saa lopullisen hahmonsä Busanin yleiskokoukseen mennessä. Yleiskokouksen delegaatiot tulisi nimetä kesäkuun loppuun mennessä yleiskokouksen workshopit rekisteröidä syksyllä.

KMN:n eläkerahastolla on 30 miljoonan euron vaje. Onkin reaalin mahdollisuus, että KMN menee lähivuosina konkurssiin.

Pohjoismaiden ekumeenisten neuvostojen pääsihteerit olivat viimeistelleet loka-kuussa Suomessa käsiteltäviä ehdotustaan Pohjoismaiden ja Baltian ekumeenisten verkostojen järjestämiseksi. Maaraportit kuultiin Viron kirkkojen neuvostolta, Ruotsin kirkolta, Norjan kirkolta ja Tanskan kirkolta.

VELKD (Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands) Klausurtagung 10.-13.3.2012, Eisenach

Irja Askola

Saksan evankelis-luterilaisen kirkon piispat kokoontuvat kerran vuodessa ns. Klausurtagung'lle. Esityslista-asioiden ohella keskitytään kahdeksi päiväksi johonkin teologiseen teemaan, jota ulkopuoliset luennoitsijat valottavat. Nyt oli aiheena ”Jumala-puhe”.

Osanottajia oli yhteensä 35. Päivien perinteisiin kuuluu, että mukaan kutsutaan myös luterilaisten sisarkirkkojen piispoja. Nyt paikalla oli edustaja Tanskasta, Ruotsista, Romaniasta, Latviasta ja Suomesta.

Yhteisiä aiheita oli kaikkialla jäsenkato ja sen vaikutus tunneilmastoon ja vahvasti myös talouteen. Mitähän me eurooppalaiset kirkot ja kristityt olemme tehneet väärin, kun ilmiö on kaikkialla samansuuntaisen ja samanaikainen?

Epävirallisissa keskusteluissa nousivat esille reformaation juhlavuoden valmistelut, meidän kirkkomme ja Leuenberg, huoli Strassbourgin instituutin tulevaisuudesta (ja toive Suomen vahvan tuen jatkumisesta), ekumeenisten järjestöjen tila (LML ja uusi pääsihteerinsä Martin Junge näyttävät herättävän luottamusta, KMN:n ja EKK:n tulevaisuudessa nähtiin vakavia ongelmia).

Hampurissa vasta toimensa aloittanut piispa Kirsten Fehrs on muutosjohtajan paineissa: kirkkorakennusten myynti tai uuden käytön löytyminen on jatkuva työ-sarka taloustilanteen paineissa. Kasvava tarve uskontodialogiin arjen käytännöissä on keskeinen prioriteetti. Münchenin uusi piispa Heinrich Bedford-Strohm on taitava mediaosaaja ja yhteiskuntasuhteiden painottaja. Molempien kanssa nousi vahvasti esille kirkollisen toimintakulttuurin itsekriittinen arviointi ja myös piispojen toimenkuvan, julkisen identiteetin ja ”kattu-uskottavuuden” päivitys.

LML:n Wittenbergin keskuksen 5. kansainvälinen Luther-seminaari 5.-17.3.2012

Ville Hassinen

Kaksiviikkoisen seminaarin aiheena oli *Laulakaa Herralle uusi laulu – Liturgia ja jumalanpalvelus luterilaisessa perspektiivissä*. Opettajina toimivat liturgian professori Thomas Schattaeur Wartburgin teologisesta seminaarista (Dubuque, Iowa, Yhdysvallat) ja tohtori Katharina Wiefel-Jenner (Berliini, Saksa). Osallistujia oli kahdeksantoista: kymmenen Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta, ja kahdeksan Aasiasta, Afrikasta ja Etelä-Amerikasta.

Seminaari oli ohjelmaltaan rikas ja tasapainoinen. Se sisälsi kiinnostavia luentoja ja antoisia vierailuja.

With Passion for the Church and For the World. LWF European Church Leadership Consultation. Ostrava, Check Republic 10.-15.5.2012

Ulla Jokela

Luterilainen maailmanliitto järjesti konsultaation diakoniasta eurooppalaisille kirkon johtajille. Suomesta virallisen delegaation edustajina olivat Harri Palmu ja Eija Nivala. Minut oli kutsuttu *Diakonia promotes equality and justice*-työryhmän vetäjäksi.

Lauantaipäivän teemana oli *Seeking Conviviality: Re-forming Community Diakonia in Europe*. Otsikolla haettiin uudenlaista yhteisöllisen diakonian muotoilua. Työskentely toteutettiin neljässä eri työryhmässä

Diakonia is a faithful response to God's call through the other

Diakonia is approach to life in community

Diakonia promotes equality and justice

Diakonia opposes consumer society and market driven economy

Euroopan eri luterilaisten yhteisöjen erilaiset tavat toteuttaa diakoniaa nostivat tärkeitä näkökulmia keskusteluun. Vuoropuhelu erilaisten traditioiden ja voimavarojen välillä antaa perspektiiviä omaan työhön ja auttaa kehittämään sitä.

Näen tärkeäksi, että diakonian tiimoilta käydään vuoropuhelua erilaisten luterilaisten (ja muidenkin kirkkokuntien) yhteisöjen välillä. On tärkeää, että keskusteluissa kirkastetaan diakonian ydintä ja etenkin tässä konsultaatiossa muistutetaan kirkkojen johtoa diakonian todellisuudesta.

Kokouksesta laadittu viesti pohjautuu Martin Jungen pitämään alustukseen:

<http://www.lutheranworld.org/lwf/wp-content/uploads/2012/05/Message-from-the-LWF-European-Church-Leadership-Consultation.pdf>

**Matkaraportti Edinburghista,
Church of Scotlandin, Skotlannin
kirkon yleiskokouksesta 19.–
5.5.2012**

Pekka Yrjänä Hiltunen

Skotlannin kirkon kanssa kirkollamme on vastavuoroinen ehtoollisyhteys virallisesti vuodesta 1954. Suomen ev.-lut. kirkon edustajat ovat säännöllisesti osallistuneet Skotlannin kirkon vuosikokoukseen.

Skotlannin kirkko identifioi kirkoksi maanpaossa: kansallinen kirkko on menetänyt noin kaksi kolmannesta jäsenistään 80 vuodessa. Tämän hetken jäsenmäärä

on hieman alle puoli miljoonaa, noin 1/10 skotlantilaisista.

Missio oli keskeisesti esillä Skotlannin kirkon yleiskokouksessa. Tänä vuonna kirkon ulkomaille suuntautuvasta missiosta esillä oli erityisesti Kiina.

Skotlannin kirkko toimii yhtenä esimerkkinä siitä, miten kirkko toimii sekularisoituneen kulttuurin keskellä. Se on vahvasti missionaarinen, sosiaalisesti osallistuva, kansalaismielipiteeseen vaikuttava, valtiovaltaan ja yhteiskunnan instituutioihin nähden aktiivinen vastakulttuurin toimija. Skotlannin kirkko on tilanteessa, johon Suomen ev.-lut. kirkko on mahdollisesti vasta joutumassa.

LML:n neuvoston kokous Bogota, Kolumbia 12. -20.6.2012

”Together for a just, peaceful and reconciled world”

Luterilaisen maailmanliiton neuvoston kesäkuun kokous pidettiin Bogotassa, Boliviassa IELCO:n eli paikallisen luterilaisen jäsenkirkon kutsusta. Suomalaisia kokoukseen osallistuivat: Jouni Hemberg (KUA, Maailmanpalvelun komitea), Minna Hietämäki (KUA, DMD), Maria Immonen (neuvoston jäsen, Maailmanpalvelun komitea), Risto Jukko (KUO, DMD), Tomi Karttunen (KUO, Teologisten asioiden ja ekumeenisten suhteiden komitea), Matti Repo (neuvonantaja DMD), Seppo Rissanen (Lähetysseura, DMD), eli kaikissa merkittävimmissä komiteoissa oli suomalaisedustus. Matkaraportti on koostettu eri osallistujien kirjoittamista osuuksista.

Neuvoston kokouksen asialistalla oli muun muassa presidentin ja pääsihteerin raportit, vuosien 2013–14 eri osastojen toimintasuunnitelmien ja budjettien hyväksyminen (Communion Office Operational Plan COOP), LML:n jäsenmaksujen maksuperiaatteiden tarkistamisen hyväksyminen, pääsihteerin valintamenettelytapojen hyväksyminen (muutos bylaws-dokumenttiin). Eri komiteat raportoivat neuvostolle keskusteluistaan ja päätöksistään. Useita julkilausumia hyväksyttiin mm. Nigerian kirkkoihin kohdistuneista hyökkäyksistä, ydinvoiman vastustamisesta ja Kolumbian tilanteesta.

LML:n talousraportti vuodelta 2011 hyväksyttiin ja todettiin, että erittäin haasteellisesta toimintaympäristöstä ja euron kriisistä huolimatta LML:n talous on tasa-

painossa ja taloutta on hoidettu vastuullisesti ja hyvin.

Kokouksen aikana käytiin nk. Emmaus-keskustelu, joka oli jatkoa Lundin neuvoston kokouksen päätöksille vuonna 2007, jolloin sovittiin viiden vuoden kuluttua tapahtuvasta paluusta aihepiiriin perhe, avioliitto ja seksuaalisuus. Pelloista huolimatta aihepiiri ei dominoinut kokousta keskustelulle suotua aikaa laajemmin, vaan yleissävyltään kokous oli työkokousluontoinen ja toimi tehokkaasti tässä roolissaan.

Uuden rakenteen mukaisen tukipalveluosaston johtajaksi nimitettiin filippiiniläinen Maryssa Camaddo, joka on toiminut pitkään Maailmanpalveluosastolla suunnittelu- ja seurantatehtävissä. Osaston alaisuuteen sijoittuvat talous-, henkilöstö- ja viestintäyksiköt.

Maailmanpalvelukomitean asialistalla oli normaaleja työkiertoon ja päätöksentekoon liittyviä asioita, joista tärkeimpänä hyväksyttiin Maailmanpalveluosaston työsuunnitelmat ja budjetit vuosille 2013 ja 2014.

”Committee for Holistic Mission and Member Church Relations” -komitean työskentelyn keskeisiä kohtia oli LML:n keskustoimiston toimintasuunnitelma 2013-2014 DMD:n (”Department for Development and Mission”) osalta. Komitea päätti esittää LML:n neuvostolle uudeksi nimekseen ”Committee for Mission and Development” (CMD). Se myös keskusteli osaston nimestä, mutta päätti pitää sen entisellään ”Department for Mission and Development” (DMD). Komitea päätti esittää neuvostolle oman alakomitean pe-

rustamista, jonka tärkein tehtävä olisi seurata ja arvioida jäsenkirkkojen projekteja ja vahvistaa kumppanien yhteistyötä suhteessa DMD:n ohjelmiin ja projekteihin.

Entiset ”teologia ja tutkimus” sekä ”ekumeenisten suhteiden toimisto” on yhdistetty LML:n uudessa rakenteessa ”**teologian ja julkisen todistuksen**” (*Theology and Public Witness*) osastoksi. Kaisamari Hintikka toimii osaston johtajana ja ekumeenisten asioiden apulaispääsihteerinä. Osaston asiat oli jaettu kahden komitean käsiteltäväksi: **teologia ja ekumeeniset suhteet sekä vaikuttamistoiminta ja ihmisoikeudet**.

Komitealla on ekumeenisten dialogien ohella seuraavat ohjelmat: 1) Luther 2017: reformaation 500-vuotismerkkivuoden erityiskomitea; 2) Luterilainen teologia, käytäntö ja opiskelu: teologia ja käytäntö sosiaalisessa muutoksessa (erityisesti

luterilaista hermeneutiikkaa hahmotteleva projekti); 3) Uskonto ja kehitys: kohti uskoperusteisten organisaatioiden (Faith Based Organizations) integroitua oikeusperustaista voimaannuttamisen tapaa; 4) Julkinen todistus ja uskontojenväliset suhteet; 5) Kansainväliset asiat ja ihmisoikeudet

Teologisista dialogeista anglikaanien ja reformoitujen kanssa käytävät dialogit ovat edenneet neuvottelukierroksen päättymisen myötä loppuraportin tuottamiseen. Kolmikantadialogi luterilaisten, katolisten ja mennoniittojen välillä kasteesta käynnistyy vuonna 2013. Dialogi helluntailaisten kanssa käynnistyyneen aikavälillä 2013–2014. Tällöin ilmestyy myös merkkivuoden 2017 teologis-historiallista perustaa valottava ja pastoraalisia suosituksia antava globaalin katolis-luterilaisen ykseyskomission raportti *From Conflict to Communion*.

VI HAETTAVANA OLEVAT STIPENDIT

KIRKON ULKOASIAIN OSASTON VÄLITTÄMÄT STIPENDIT

Vapaamuotoiset hakemukset seuraaviin kirkon ulkoasiainosaston välittämiin stipendeihin lähetetään sähköpostitse teologisten asiain yksikön työalasihteerille alla erikseen mainittujen määräaikojen puitteissa. Lisätietoja hakemisesta löytyy Sakastin **Maailmanlaaja kirkko** -sivustolta (kansainvälinen vaihto/stipendit) osoitteesta <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/>

Stipendejä koskeviin tiedusteluihin vastaa ensisijaisesti teologisten asiain yksikön vs. työalasihteerin Ari Ojell (ari.ojell@evl.fi, p. 09 1802 353). Kyselyihin vastaavat myös kirjeenvaihtaja-sihteerin Johanna Laine (johanna.m.laine@evl.fi) sekä yksikön johtaja, teologisten asiain sihteerin Tomi Karttunen (tomi.karttunen@evl.fi).

SAKSA

Baijerin maakirkon myöntämä stipendi käsittää 1-3 kk:n mittaiset **opinnot Erlangen-Nürnbergin yliopistossa** sekä asumisen ja puolihoidon Martin-Luther-Bundin asuntolassa. Matkoja varten voi anoa erillistä matka-apurahaa teologisten asiain yksiköstä. Stipendi on tarkoitettu ensisijaisesti jatko-opiskelijoille. Vuoden 2013 stipendikuukaudet ovat nyt haettavissa. **Haku on jatkuva.** www.uni-erlangen.de

Saksan kielikurssi järjestetään Erlangenissa elo-syyskuun vaihteessa. Kurssille

otetaan vuosittain yksi suomalainen osallistuja. Hakuedellytyksenä on vähintään saksan kielen perustiedon hallinta. Hakuaika päättyy **27.3.2013**.

Josefstalissa sijaitsevassa koulutuskeskuksessa järjestetään ekumeeninen opintokurssi **3.-12.6. 2013** aiheesta Mission-sgebiet Europa. Kurssikielet ovat saksa ja englanti. Hakuaika päättyy **22.3.2013**. www.josefstal.de/

RANSKA JA SVEITSI

Luterilaisen maailmanliiton alainen **Strasbourg'n ekumeeninen Instituutti** järjestää vuosittain viikon mittaisen kesäseminaarin. Kirkon ulkoasiain osasto myöntää seminaariin 1-2 stipendiä osallistumis- ja matkakuluihin. Vuoden 2013 seminaarin aiheesta tiedotetaan Sakastin Maailmanlaaja kirkko -sivustolla sen varmennuttua. Hakuaika päättyy **15.3.2013**. www.ecumenical-institute.org/

Kirkkojen maailmanneuvoston alainen **Bossey'n ekumeeninen instituutti** lähellä Geneveä tarjoaa erilaisia ekumeenisiä kursseja kestoiltaan muutamasta viikosta vajaaseen vuoteen. Koulutukseen hyväksytty henkilö voi hakea teologisten asiain yksiköltä stipendiä. www.oikoumene.org/en/activities/bossey.html

UNKARI

Budapestin luterilainen teologinen yliopisto tarjoaa vuosittain yhden koko lukuvuoden mittaisen stipendiaattijakson suomalaiselle teologian opiskelijalle. Myös lyhyempi, esim. lukukauden mittainen jakso on mahdollinen. Stipendi kattaa opinnot ja täysihoidon yliopiston asuntolassa. Teologisten asiain yksikkö myöntää stipendiaatille matkakulut kattavan avustuksen. Edellytyksenä stipendin saamiselle on unkarinkielen alkeiden taito ja vähintään teologian kandidaatin tutkinto. Stipendi sopii myös vastavalmistuneelle. **Haku on jatkuva.** Hakemukset toimitetaan sähköpostitse teologisten asiain yksikköön viimeistään puoli vuotta ennen suunniteltua stipendikauden alkua. <http://teol3.lutheran.hu/>

VENÄJÄ

Pietarin ortodoksinen teologinen akatemia ja teologisten asiain yksikkö myöntää stipendejä venäjän kielen intensiivikursseihin sekä lukukauden tai -vuoden mittaisiin sisältöopintoihin akatemiassa. Stipendi sopii ennen kaikkea opintojensa loppuvaiheessa oleville teologian opiskelijoille sekä vastavalmistuneille tai jo työelämään sijoittuneille teologeille, mutta myös muiden kirkon työntekijöiden on mahdollista hakea stipendia kieliopintoihin akatemian kurssilla. Kielikurssille hyväksymisen edellytyksenä on kurssia edeltävät venäjän kielen opinnot ja kielen perusteiden hallinta tai muulla tavalla hankittu venäjän kielen perustaito sekä suunnitelma hankitun

kielitaidon soveltamisesta kirkollisessa työssä tai teologisissa opinnoissa/ tutkimuksessa. Stipendi kattaa matkakustannukset sekä opinnot ja täysihoidon Akatemian asuntolassa stipendijakson aikana. **Haku on jatkuva.** Yhteydenottoja teologisten asiain yksikköön toivotaan vähintään puoli vuotta ennen opintojen suunniteltua aloittamisajankohtaa. <http://www.spbda.ru/>

YHDYSVALLAT

Gettysburgin luterilaisessa teologisessa seminaarissa on tarjolla vuosittain yksi koko lukuvuoden mittainen stipendi, joka kattaa asumis- ja opiskelukustannukset. Stipendi sopii hyvin jo muutaman vuoden opiskelleelle teologille mutta myös jatko-opiskelijalle. Teologisten asiain yksikkö myöntää valitulle stipendiaatille edestakaiset matkakulut kattavan avustuksen. Lukuvuotta 2013-14 koskeva haku päättyy **31.1.2013**. Lisätietoja Sakastista. <http://www.ltsg.edu/>

LUTERILAISEN MAAILMANLIITON STIPENDIT

Luterilaisen maailmanliiton stipendiohjelman (International Scholarship Program) painopiste on tällä hetkellä kolmannen maailman sekä entisen Itä-Euroopan kirkkojen tukemisessa. Lisäksi ohjelmassa edellytetään, että hakijan projekti liittyy kiinteästi häntä suosittelleen kirkon strategiaan tavoitteisiin ja niiden toteuttamiseen teologisessa koulutuksessa tai kirkollisessa työssä. LML:n stipendiohjelman painopisteen ja ohjelman taloudellisten

resurssien pienentymisen vuoksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hakijan mahdollisuudet saada LML:n stipendi ovat huomattavasti kaventuneet ja valmistelut vaativat vielä aiempaakin huolellisempaa paneutumista. **Vuotta 2014** koskevat hakuvalmistelut tulee aloittaa jo varhain kevään 2013 aikana. Varsinainen haku toteutuu syyskuussa 2013.

Reseptiossa 2/2012 on monia ekumeenisen kirkko-opin kannalta keskeisiä kirjoituksia. Toisaalta on useampikin kirjoitus, jossa arvioidaan yksittäisiä ekumeenisiä dialogeja ja niiden edistystä. Arviointi ulotetaan myös laajempiin yhteyksiin.

Emeritusarkkipiispa John Vikströmin elämäntyössä kuvastuu suomalaisen ekumenian aktiivinen ja laajeneva vaihe, joka liittyi siihen kokonaisuuteen, jota ehkä näkyvimmin Vatikaanin toinen konsiili, jonka alkamisen 50-vuotisjuhlaa tänä vuonna vietetään, stimuloi. Kahdenväliset dialogit vakiintuivat keskeiseksi ekumeenisen työskentelyn muodoksi konsiilin jälkimmäisissä vaiheissa. Emerituskirkkoneuvos Risto Cantell piirtää kuvaa siitä, miten tämä kansainvälisessä ekumeniassa käytännössä toteutui Vikströmin aikana.

Suomalaisessa kontekstissa avautuminen kansallisesti suuntautuneesta kirkollisesta ajattelusta kohti ekumeenisempaa orientaatiota ajoittuu toiseen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Emeritusprofessori Eino Murtorinne analysoi kansallisen ja kirkon ulkoista puolta kohtaan varauksellisen suomalaisen kristillisyyden avartumista ekumeeniselle vuorovaikutukselle. Nähtiin entistä selvemmin uskontunnustuksen kuvaaman ”yhden, pyhän, katolisen ja apostolisen kirkon” läsnäolo historiallisissa kirkoissa. Kirkon näkyvää ykseyttä ekumenian päämääränä tarkastellaan metropoliitta Johanneksen ajattelun ja elämäntyön kautta.

Näyttää siltä, että kirkon arvo hengellisenä yhteisönä tunnustetaan entistä laajemmin. Tomi Karttusen arvioissa dialogista Suomen Baptistikirkon ja Finlands Svenska Baptistsamfund'in kanssa voidaan todeta, että yhteistä pohjaa on varsin paljon, vaikka esimerkiksi kastekysymyksessä vielä riittää keskusteltavaa. Antti Raunio näyttää luterilaisen kirkon ja valtion suhteen ymmärtämisen alkuperäiset tarkoitukset ja sitä kautta myös liittymäkohtia luterilaisen ja baptistisen tradition välillä. Yhdessä toimitaan esimerkiksi uskonnonopetuksen sekä vankeilasielunhoidon parhaaksi.